

NAURETTAVAN VAKAVAA

Yhdysvallat Jari Elsilän pilapiirroksissa

Antti Tiri
Pro gradu –tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2007

NAURETTAVAN VAKAVAA
Yhdysvallat Jari Elsilän pilapiirroksissa
Antti Tiri
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Heino Nyssönen
Kevät 2007
Sivumäärä: 120

Pro gradu -tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten ja mitä sanomalehti *Kalevan* pilapiirtäjä Jari Elsilä argumentoi piirroksillaan Yhdysvaltojen politiikasta syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen. Näiden pohjalta teen tutkimuksen lopuksi yhteenvedon siitä, millainen on Jari Elsilän Yhdysvallat. Käsitän Elsilän poliittiseksi subjektiksi, joka argumentoi vastapolitiikallaan näkemystään Yhdysvaltojen politiikasta ja suostuttelee yleisöään näkemään Yhdysvaltojen politiikan tietystä näkökulmasta. Tutkimukseni aineisto koostuu 101 pilapiirroksista, joista valitsin kymmenen piirrosta analyysin kohteeksi. Piirrokset ilmestyivät aikavälillä 11.9.2001–11.9.2006. Piirrosten analyysimenetelmänä käytän ironiaa, satiiria, parodiaa, karrikointia sekä metaforaa, jotka ovat pilapiirtäjän politiikan keskeiset apuvälineet.

Tutkimustuloksissani esitän, että Elsilän piirroksissa Yhdysvallat esiintyy syyskuun iskujen jälkeen pahan edustajana, jolla on sotaisia historia. Afganistanin humanitääriinen auttaminen ilmenee puolestaan Yhdysvaltojen kulttuurisena sokeutena, jossa Elsilän kritiikki ulottuu aina amerikanisaatioon asti. USA uskalsi pommittaa Afganistania vain ilmasta, koska pelkäsi maasodan tuottavan omia sotilastappioita. Irakin sotaan lähtiessään amerikkalaiset sotilaat vanhoivat uskollisuuttaan tähtilipun edustamille arvoille, kuten vapaudelle ja demokratialle, mutta Yhdysvaltojen sodan motiivi oli Irakin öljyvaroissa. Abu Ghraibin vankilan kidutusskandaalissa Bushin hallinnon puolustusministeri Donald Rumsfeld rikkoi tietoisesti Geneven sopimuksen artiklaa ja tahrui Yhdysvaltojen lipun edustamat arvot. Irakin sekasorosta huolimatta donquijotemaisissa harhakuvitelmissaan elävä George Bush oli valmis levittämään asevoimien avulla Yhdysvaltojen määrittelemää demokratiaa vaikka Titan-kuuhun asti, jos siellä olisi vain elämää. Syyskuun iskujen viisivuotispäivän "yhteenvetopiirroksessa" Bush jahtasi edelleen Osama bin Ladenia eikä ollut saanut puolen vuosikymmenen aikana muuta kuin tuhoa ympärilleen.

Tutkielman tuloksista voi päätellä, että naurettavasta asetelmastaan huolimatta pilapiirroksen huumorin taustalla on usein pilapiirtäjän vakava kannanotto. Piirroksen argumentin ymmärtäminen vaatiikin kontekstin tuntemista ja huvittumisen jälkeistä syvällisempää analyysiä. Pilapiirroksen sanoiksi puettu kannanotto ei sellaisenaan useinkaan naurata, mutta ironian, satiirin, parodian, karrikoinnin ja metaforan avulla vakavakin argumentti saa visuaalisessa asetelmassa naurettavan sävyn.

Avainsanat: Pilapiirros, vastapolitiikka, ironia, satiiri, parodia, karrikointi, metafora.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1 Syyskuun iskut ja Bushin hallinto	1
1.2 Valtioiden päämiehet tapahtumien tulkitsijoina.....	3
1.3 ”Meidän kanssamme tai meitä vastaan”	5
1.4 Tutkimusaineisto ja tutkimuskysymykset.....	7
1.5 Tutkimusrakenne ja tutkimuskirjallisuus.....	8
1.6 Aikaisempi tutkimus.....	10
1.7 Sanomalehti Kaleva ja Jari Elsilä.....	11
2. PILAPIIRROKSEN GENRE.....	13
2.1 Pilapiirroksen tie pilalehdistä sanomalehtien materiaaliksi.....	13
2.2 Huvittavat ja poliittiset pilapiirrokset.....	14
2.3 Taideteos ja journalistinen tuotos.....	15
2.4 Pilapiirros – ajankohtainen kannanotto, ajaton tulkinta.....	16
2.5 Pilapiirros politiikan tutkimuskohteena.....	17
2.6 Pilapiirtäjä – poliittinen subjekti.....	19
3. NAURU – MIELEKKYYS MIELETTÖMYYDESSÄ.....	23
3.1 Nauru eri aikoina.....	25
3.1.1 Pilkkaava nauru.....	25
3.1.2 Juhliva nauru.....	26
3.1.3 Vakava nauru.....	28
3.1.4 Iloton nauru.....	29
3.1.5 Viihteellinen nauru.....	29
3.2 Pilapiirroksen nauru – politiikkaa pilailun varjolla.....	31
4. NAURUN KEINOT.....	34
4.1 Ironian monimerkityksellisyys.....	34
4.2 Satiiri – hyökkäävä nauru	35
4.3 Parodia – ylevän alentaminen.....	37
4.4 Metafora konkretisoi.....	37
4.5 Karrikointi – keino, ei päämäärä.....	39
5. USA ELSILÄN PIIRROKSISSA SYYSKUUN ISKUISTA	
AFGANISTANIN POMMITUKSIIN	40
5.1 Kolme käännettä Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa.....	40
5.1.1 Usko Yhdysvaltojen ainutlaatuisuuteen.....	41
5.1.2 Yksinäisyys – voima on valtaa.....	44
5.1.3 Hyvyyden valtakunta pahuuden kohteena.....	46
5.1.4 Yhdysvaltojen historia ja nykypäivä Elsilän kritiikin kohteena.....	48
5.1.5 Hyvyys-ajattelu satiirin kohteena.....	51
5.1.6 Supervallan johtajan puheiden mitätöinti.....	54
5.2 Globaalin valtajärjestelmän 1+4-rakenne.....	55
5.2.1 Maailmanlaajuisen liittoutuman kokoaminen.....	56
5.2.2 Tappava metafora pilapiirroksessa.....	58
5.2.3 Elsilän 1+x-valtajärjestelmä.....	60
5.3 Afganistanin humanitääriin auttaminen.....	61

5.3.1 Humanitäärisen auttamisen parodiointi.....	63
5.3.2 Amerikanisaatiokritiikki.....	64
5.4 Afganistanin ilmapommitukset.....	66
5.4.1 Maasodan mahdollisuudella politikointi.....	67
5.4.2 Kolme tulkintanäkökulmaa.....	68
6. USA ELSILÄN PIIRROKSISSA IRAKIN SODASTA SYYSKUUN ISKUJEN VIISIVUOTISPÄIVÄÄN.....	71
6.1 Irakin sodan ennakointi.....	71
6.1.1 Tähtilippu ja Yhdysvaltojen armeija kritiikin kohteena.....	73
6.1.2 Öljyintressit Irakin sodan motiivina.....	76
6.2 Kansallinen turvallisuusstrategia Irakin sodan pohjustajana.....	79
6.2.1 Saddam Hussein maalitauluna.....	82
6.3 Abu Ghraibin vankilaskandaali.....	84
6.3.1 Bushin hallinto kiduttajana.....	86
6.3.2 Rankaiseva nauru.....	88
6.4 Yli 200 vuotta demokratian levittämistä.....	88
6.4.1 Demokratian levittäminen kritiikin kohteena.....	93
6.4.2 Sarkasmi aseman mitätöijänä.....	94
6.5 Bushin toisen presidenttikauden alku.....	96
6.5.1 Travestia maailmankirjallisuuden klassikosta.....	97
6.5.2 Presidentti parodioinnin kohteena.....	99
6.5.3 Todellisuudentajun menettänyt George Bush.....	101
6.6 Viisi vuotta terrorisminvastaista sotaa.....	102
6.6.1 Metafora terrorisminvastaisesta sodasta.....	103
6.6.2 Viisi vuotta tuloksetonta sotaa.....	105
7. JARI ELSILÄN YHDYSVALLAT.....	106
LÄHTEET.....	112

1. JOHDANTO

Tämä tutkimus sai aikoinaan alkusysäyksensä siitä ihmettelystä, miten yleensä vakavasti otettavasta politiikasta voi tehdä huumoria. Lisähaasteen tarjosivat Yhdysvaltojen syyskuun 11. päivän iskut vuonna 2001, jonka jälkeinen harras ja vakava ilmapiiri syövytti hetkeksi erityisesti Yhdysvalloissa, mutta myös muissa maissa, Bushin hallinnon politiikalla pilailevilta koomikoilta huumorin terän. Tämän vuoksi halusin yhdistää kaksi näennäisen ristiriitaista asiaa: Yhdysvaltojen syyskuun iskujen jälkeisen politiikan ja sillä pilailemisen. Yhden tällaisen tutkimusmaaston tarjosi sanomalehti *Kalevan* pilapiirtäjän Jari Elsilän pilapiirroksia. Viimeistään vuonna 2005 tanskalaisessa *Jyllands-Posten* -lehdessä julkaistujen 12 Muhammad-karikatuyrin nostattama kohu osoitti, että pilapiirroksilla voi olla laajoja poliittisia seurauksia, sillä niiden viesti on usein muutakin kuin hauska. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei olekaan analysoida piirroksia pelkästään hauskana pilailuna, vaan tutkin Elsilää poliittisena toimijana, joka huumori aseenaan argumentoi mielipiteitään Yhdysvaltojen politiikasta. Tutkimuskohteeni – pilapiirros – on journalistinen tuotos, mutta tutkimukseni näkökulma on poliittinen. Journalismin genreeltään pakinaa muistuttavan pilapiirroksen avulla voi usein argumentoida sellaista, mikä ei normaalissa uutistekstissä ole mahdollista. Siksi pilapiirroksen kohdalla voikin todeta Ludwig Wittgensteinia varioiden: mistä ei voi puhua, siitä pitää piirtää.

1.1 Syyskuun iskut ja Bushin hallinto

Kun George Walker Bush astui Valkoiseen taloon tammikuussa 2001, hän oli vasta neljäs presidentti, joka oli saanut vähemmän yhteisiä ääniä kuin vastaehdokkaansa, mutta silti voittanut vaalit. Presidenttikampanjansa aikana hän ei ollut nostanut ulkopoliittikkaa listansa kärkeen, vaan sen sijaan siellä olivat sisäpoliittiset aloitteet, veroleikkaukset ja koulutusreformi. (Daalder & Lindsay 2003, 48, 50). Bush myönsi virkaan tullessaan, että hänellä on paljon oppimista maailmasta. Hän aloitti hallintonsa kokoamisen täyttämällä sen keskeiset paikat. Presidentin mukaan johtajuuden haasteena oli vahvan joukkueen rakentaminen tehokkaista ihmisistä toteuttamaan hänen agendaansa. (mt., 19, 51). Hän paikkasi puutteitaan ympäröimällä itsensä tutuilla neuvonantajilla, joilla oli kokemusta jo Bush vanhemman sekä Reaganin hallinnosta. Vaikka hänen tietonsa ulkopoliitikasta olivat usein puutteellisia, hän painotti ”tietävänsä mihin usko”. Yhdysvaltojen ulkopoliittikan

tavoitteena oli turvallisuus, vauras ja vapaus. Näitä ei hänen hallintonsa mielestä saavutettu kansainvälisillä organisaatioilla ja diplomatialla, vaan unilateralismilla ja voimalla. Voimankäytön suhteen Bush ilmoitti toimivansa siten, mikä olisi parasta maan intresseille. (mt., 16, 35, 49).

Aloitettuaan presidenttinä Bush lupasi puheissaan ajaa nöyrympää ulkopolitiikkaa ja olla valikoivampi maansa taisteluissa. Ensimmäisten kuukausien aikana hän veti Yhdysvaltojen joukkoja pois Bosniasta ja piti niitä Kosovossa. Hän vähensi maansa diplomaattista sekaantumista alueellisiin konflikteihin, mutta suosi autonomista, unilateraalista aloitekykyä. (Kupchan 2002, 31). Ensimmäisen kahdeksan kuukauden aikana Bushin politiikka ei tehnyt uusia aloitteita, vaan se pyrki irtautumaan entisistä. Hallinto irtaantui muun muassa mannertenvälisten ohjusten torjuntaa rajoittavasta ABM-sopimuksesta, jonka senaatti oli hylännyt jo Clintonin aikakaudella. Bush ei antanut maansa myöskään liittyä Kansainväliseen rikostuomioistuimeen eikä Kioton ilmastopöytäkirjaan. (Bacevich 2002, 213, Lagerstam 2003, 19). Ensimmäisen ulkomaanvierailunsa hän teki Meksikoon ja julisti vain muutama päivä ennen syyskuun iskuja, että ”Yhdysvalloilla ei ole tärkeämpää suhdetta maailmassa kuin heidän suhteensa Meksikoon.” (Daalder & Lindsay, 65).

Tiistai-iltana 11. syyskuuta 2001 käänsi kuitenkin Bushin politiikan suunnan. Tuolloin 19 arabimiestä kaappasi Yhdysvalloissa 42 minuutin sisään neljä kotimaanlennolla ollutta lentokonetta. Kaksi koneista törmäsi World Trade Centerin kaksoistorneihin New Yorkissa ja kolmas Yhdysvaltojen puolustusministeriön Pentagonin läntiseen siipeen. Neljäs kaapattu kone syöksyi maahan Shanksvillessä matkustajien vastarinnan seurauksena. Iskujen jälkeen Bushin äänensävy, aihe- ja sanavalinnat muuttuivat: ulkopolitiikasta tuli hänen ykkösprioriteettinsa ja hallinnon politiikan ankkuri (Kupchan, 17). Yhdysvaltoihin kohdistuneiden terrori-iskujen ei voi sanoa tulleen yllätyksenä. Kansainvälisestä terrorismista oli alituisen puhetta ja amerikkalaiset pitivät sitä jo ennen iskuja kriittisimpänä uhkana maan elintärkeille intresseille. Vuonna 2000 USA käytti 10 miljardia dollaria terrorisminvastaiseen taisteluun. Syyskuun iskuissa ainoastaan niiden aika, paikka, tekotapa sekä tuho vaikutus olivat yllättäviä. (Lagerstam, 25). Bushin presidenttikampanjan aikaiset vakuutukset nöyrästä kansakunnasta romahtivat kaksoistornien mukana. Terrori-iskut eivät muuttaneet hänen tapaansa nähdä maailmaa, vaan pikemminkin vahvistivat sitä: maailma on vaarallinen paikka, jossa terroristien tekoja ei pysäytetä hymyilemällä ja kädettömällä politiikalla, vaan ankaralla päättävyydellä ja suljetulla nyrkillä.

Kansainväliset sopimukset eivät suojele amerikkalaisia, vaan ainoastaan maan sotilasmahti voi tämän tehdä. Vaikka terroristien sanotaan toimivan ilman valtiota, he ovat riippuvaisia Talibanien tapaisista hallinnoista. (Daalder & Lindsay, 79-80).

On selvää, että iskut aiheuttivat Yhdysvaltoihin suuren kollektiivisen trauman, joka vaikutti radikaalisti maan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Kiistanalaisempaa on se, kuinka Bushin hallinto manipuloi, ylläpiti ja laajensi tätä traumaa. Poliittisen ympäristön hypersekurisointi auttoi saavuttamaan radikaalit poliittiset tavoitteet, jotka uuskonservatiivisen hallinnon ”haukat” olivat tuoneet Valkoiseen taloon jo ennen iskuja. (Buzan 2004, 172). Monen teoreetikon mielestä Bushin hallinto sekä syyskuun iskut pikemminkin lisäsivät Yhdysvaltain yksinapaista politiikkaa (Buzan & Waeber 2003, 446). Iskut eivät tarjonneet hallinnolle ainoastaan suurta mahdollisuutta vakuutella sisäistä agendaansa, vaan myös mahdollisuuden muotoilla maailma uudestaan (Buzan, 174). Ulkoministeri Donald Rumsfeldia lainaten ”toisen maailmansodan tavoin mahdollisuuden muotoilla maailma uudestaan” (Bacevich, 27). Kansainvälistä terrorismia vastaan suunnattava politiikka piti kuitenkin ensin rakentaa uskottavan tarinan ympärille.

1.2 Valtioiden päämiehet tapahtumien tulkitsijoina

Juhlava arvovalta ja symbolinen valta kulminoituvat valtion päämiehissä. Heidän lausumissaan näkyvät valtioiden perimmäiset arvot, oletukset sekä tarinankerrontamallit. Heidän puheensa eivät ole ”pelkkää” retoriikkaa, vaan puheilla on konkreettisia seurauksia, sillä nämä puheet vaikuttavat – valtion kansainvälisestä asemasta riippuen – tuhansien ihmisten elämään. (Kuusisto 1999, 14). Tosiasiat eivät puhu puolestaan, vaan ne on tulkittava ja selitettävä (mt., 12). Ihmiset joutuvat luottamaan muiden kertomuksiin ja valitsemaan lukuisista tarjolla olevista vaihtoehdoista vakuuttavimman vaihtoehdon kytkeä yhteen ja merkityksellistää yksittäisiä tapahtumia ja toimijoita. (Kuusisto 1996, 270, Kuusisto 1999, 12). Tarinoita ja kertomuksia tutkineen Kathrine Youngin mukaan juonelliset kertomukset edellyttävät aina valikointia, karsimista ja tiettyjä lisäyksiä. Oleelliset osat on sidottava toisiinsa loogisesti ja uskottavasti. Vakuuttavissa kertomuksissa jo kertomuksen alkutilanne enteilee lopputulosta. Lopputulos puolestaan näyttää olevan edeltävien tapahtumien luonnollinen seuraus. (Kuusisto 1999, 28). Ulkopolitiikassa parhaassa asemassa juonellisia tarinoita luomaan ja levittämään on luonnollisesti valtion

korkein johto. Halutessaan tehdä merkittäviä päätöksiä se voi keskittää suuren ja arvovaltaisen koneiston juuri tietyn selityksen tueksi. (Kuusisto 1996, 270). Läntisten suurvaltojen virallisesti tekemät määritelmät ja kertomukset ovat merkittäviä etenkin maailman konfliktien ratkaisun kannalta, sillä niissä luodaan pohja fyysisille toimille tai toimettomuudelle, mahtavien asevoimien liikkeille tai liikkumattomuudelle. (Kuusisto 2002, 10). Jos tarina ei ole uskottava, se ei saa yleisen poliittisen päätöksenteon oikeutusta. Erityisen haastavaa tämä on silloin, jos se vaatii yleisöltä taloudellisia, mentaalisia ja fyysisiä uhrauksia. Hyvän ja kestävän tarinan luonti on varsinkin alkuvaiheessa tärkeää. (Kuusisto 1999, 28).

Kun läntisissä viholliskuvissa tulee sodanoikeutuksen aika, ulkopoliittikan rakentamisessa ei riitä, että puolustaa jotain. Toisten tappaminen sosiaalisesti legitimiillä tavalla on tiukasti rajattu ja vaatii poikkeuksellisia olosuhteita ja asian kiireellisyyttä. (Kuusisto 1999, 35). Sodissa tarvitaan vihollista, sillä kyseinen käsite sisältää enemmän aktiivisia komponentteja kuin käsite ”toinen”. Varsinkin nykyisessä länsimaisessa kulttuurissa vihollinen kuvataan vaaralliseksi uhaksi, joka tuhoaa ”meidät”, jos emme jatkuvasti taistele tai puolusta itseämme. Länsimainen ihminen tarvitsee vihollisen joko taistelukentällä tai retorisessa toiminnassa. (mt., 35-36). Sotatilanteissa yksilöistä muodostuu kiinteä yhteiskunta, kun ihmiset ovat samaa mieltä ja kokoontuvat yhteistä vihollista vastaan (Connors 1998, 97). Sotaan lähtevät sotilaat haluavat puolestaan olla jaloja sankareita, eikä yleisöllekään riitä, että sodalla sanotaan saavutettavan tietty materiaallinen etu juuri sillä hetkellä vastustajana näyttäytyvältä pelaajalta. Erityisesti läntisessä kulttuuripiirissä sotilaat ja heidät sotaan lähettävä kansakunta haluavat kytkeä uhrauksensa ikivanhaan kertomukseen hyvän ja pahan vastakohtaisuudesta ja taistelusta. (Kuusisto 1996, 272). Näin kaukainen, vieras ja monimutkainen tapahtumasarja kytetään johonkin tuttuun ja yksinkertaiseen selitykseen (mt., 269). Yhteisen tarinan tarkoituksena on luoda kuva yhtenäisestä kansasta Anderssonin (1983) kuvitellun yhteisön tapaan ilman, että kaikki tuntevat toisiaan, mutta jossa jäsenet tästä huolimatta tuntevat kuuluvansa yhteiseen yhteisöön. Tämän vuoksi politiikan kieli ei ole tyhjänpäiväistä: sillä luodaan ja vahvistetaan toimijoiden omaa identiteettiä, mutta myös päätetään sotatilanteissa tuhansien ihmisten elämästä ja kuolemasta (Kuusisto 1999, 14, 37). Mitä pahempi vihollinen, sitä oikeutetummaksi vihollisen vihaaminen tunnetaan. Kun vihollisesta on tehty epäinhimillinen, esimerkiksi rinnastamalla se eläimeen tai ”hirviöön”, sitä ei enää ajatella

tasa-arvoisena ”meidän” kanssa, ja näin oma väkivalta löytää logiikkansa (Conners, 97-98).

1.3 ”Meidän kanssamme tai meitä vastaan”

Kun tapahtumat on kerran kytketty yhteyteensä, selkeytyvät myös sen ratkaisemiseen liittyvät ongelmat. Oikeutettuun sotaan on sekä oikeus että velvollisuus ryhtyä. (Kuusisto 1996, 269). Tämän ymmärsi myös George W. Bushin hallinto, sillä presidentti toimii amerikkalaisuuden narratiivin päätarinankertojana. Hän tulkitsee kansalleen maata kohdanneet katastrofit, onnenpotkut ja neutraalimmat edistysaskeleet. Näitä tapahtumia ei välttämättä olisi edes kansalle olemassa, ellei presidentti niitä tulkitsisi. Hän luo puhellaan narratiivin tapahtumat, juonen, henkilöahmot sekä loppuratkaisun. Sen avulla presidentti pyrkii luomaan ja järjestämään kansakuntansa identiteettiä sekä vahvistamaan sen arvoja. Kertomukset puolestaan heijastavat kertojan ja hänen taustavoimiensa maailmankuvaa, jonka hän pyrkii perustelemaan amerikkalaisille. Maailmankuvasta ja narratiiveista on tarkoitus tehdä kansalaisille yhteisiä, jotta niistä tulisi todellisuutta. (Kalliola 2004, 30).

Määriteltyään maailman syyskuun iskujen jälkeen keskeisissä suhteissa erilaiseksi kuin ennen, Bushin hallinto rakensi politiikalleen ja vaikutusvallalleen uuden ponnistuspinnan (Sihvonen 2001, 14). ”Tänään kansakuntamme näki ihmiskunnan pahimman pahuuden”, Bush sanoi¹. Vielä samana päivänä hän lupasi vastata iskuihin. ”Älkää erehtykö tästä: Yhdysvallat etsii ja rankaisee niitä, jotka ovat vastuussa näistä pelkurimaisista teoista....Mahtavaa kansakuntaamme testataan. Mutta älkää erehtykö: näytämme maailmalle, että läpäisemme tämän testin.”² Seuraavana päivänä Bush sanoi, että "eilen toteutetut tarkoitukselliset ja tappavat iskut maatumme vastaan olivat enemmän kuin terrori-iskuja. Ne olivat sotatoimia. Tämä vaatii kansaltamme päättäväistä yhtenäisyyttä. Vapaus ja demokratia ovat vaarassa....Vihollinen ei hyökännyt vain kansaamme vastaan, vaan myös vapautta rakastavia ihmisiä vastaan joka puolella maailmaa....Tästä tulee valtava hyvän ja pahan välinen taistelu. Mutta hyvä voittaa", Bush sanoi.³ Hänen mielestään terroristit hyökkäsivät Yhdysvaltoja vastaan, koska maa on vapauden koti ja

¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html>

² <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010911-1.html>

³ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html>

puolustaja, eivätkä terroristit voi sietää tätä⁴. Iskujen pääepäilyksi Bush nimesi saudimiljonääri Osama bin Ladenin ja hänen al-Qaida-järjestönsä (Daalder & Lindsay, 95).

Yhdysvallat aloitti maailmanlaajuisen liittoutuman keräämisen terrorisminvastaiseen koalitioon ja bin Ladenin kiinni saamiseen. ”Haluan oikeutta. Lännessä on vanha juliste, ja toistan mitä se sanoo: halutaan elävänä tai kuolleena”, Bush sanoi (Daalder & Lindsay, 95). Hänen mielestään jokaisen kansakunnan, liikkeen ja poliittisen ryhmän täytyi valita: ”Joko olette meidän tai terroristien kanssa.”⁵ Kolme päivää iskujen jälkeen kongressi antoi Bushille mandaatin käyttää ”kaikkia tarvittavia ja hyväksyttäviä keinoja” rikollisia ja heidän avustajiaan kohtaan. (Bacevich, 227). Kongressin tarkemmin määrittelemätön mandaatti antoi Bushin hallinnolle vapaat kädet toteuttaa politiikkaa, jonka periaatteita ei tarvinnut paljoakaan selitellä. Ulkoministeri Rumsfeld julistikin, että ”me etsimme pysyvää sitoutumista, jossa ei ole aikarajoja. Meillä ei ole sovittuja sääntöjä, kuinka käytämme joukkojamme.” (Bacevich, 226).

Bush tiivistä iskujen jälkeiset puheensa sekä tulevan politiikkansa periaatteet 20. syyskuuta kongressille pitämässään puheessaan.⁶ Kuusiston mukaan presidentti määritteli yhteenoton osapuoliksi vapauden ja pelon, oikeuden ja julmuuden, edistyksen ja tuhon, hyvän ja pahan (Kuusisto 2001, 79). Koko maailman tulevaisuus oli tässä skenaariossa vaakalaudalla. Ne, jotka eivät ole ”meidän” puolellamme, ovat ”meitä” vastaan eli ”niiden” liittolaisia. Diplomaattisilla, poliittisilla ja oikeudellisilla menetelmillä ei tässä kamppailussa ollut juurikaan sijaa. (Kuusisto 2002, 10). Bush esitti puolenvaihtavaatimuksensa koko maailmalle. Lisäksi hän puhutteli epäsuorasti vihollista, al-Qaida-järjestöä, Osama bin Ladenia ja edellistä mahdollisesti suojelevaa Afganistanin Taliban-hallintoa. Bushin puheen kohteena oli periaatteessa universaaliyleisö. Bush ilmoitti, että kaikkien sivistyneiden ihmisten pitäisi hyväksyä hänen määritelmänsä ja sodanjulistuksensa. Presidentin mielestä millään järkevällä taholla ei pitäisi olla kestäviä vasta-argumentteja hänen tulkinnoilleen. Vain täydelliset typerykset tai vihollisleiriin kuuluvat saattoivat olla kriittisiä tällaisella kohtalon hetkellä ja tällaisen suunnitelman suhteen. (Kuusisto 2001, 80). Kalliolan (2004, 66) analyysin mukaan Bushin puheet olivat selkeästi romanttisen narratiivin mukaisia, jossa puhutaan hyvän ja pahan kamppailusta, ja jossa hyvän edustama

⁴ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010914-2.html>

⁵ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

⁶ kts. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

sankari voittaa aina pahan. Kirjallisuuden tutkijan Northrop Fryen mukaan romanttisen narratiivin juonirakenne on menestyksekkäs seikkailu, jolla on kolme vaihetta: hengenvaarallinen matkanteko, pienet valmistavat seikkailut sekä taistelu, jossa sankarin tai vihollisen – tai molempien – on kuoltava. (Frye 1957, 186-187).

Kuusisto haluaisi tälle mustavalkoiselle, ehdottomalle, yksinkertaistavalle ja ”saman tien tarjoiltujen” tarinoiden ja ratkaisumallien rinnalle uusia ideoita ja harkinta-aikaa. Hänen mielestään sankaritarinan ja tragedian juonikaavojen yhdistely tai harvemmin käytettyjen selitysmallien kokeileminen voisi tarjota mielenkiintoisia mahdollisuuksia. Hän ehdottaa, että läntiset suurvallat voisivat joskus tarttua vaikkapa komedian mahdollisuuksiin etsiessään parhaita roolia. Komediat sallivat sankareilleen erehdykset, väärinkäsitykset ja hapuilun. Varovaiset ratkaisut, monien vaihtoehtojen vakavasti ottaminen ja omista virheistä oppiminen ovat komedioissa usein suosituksena. (Kuusisto 2002, 11). Kuusiston kehoitus on todennäköisesti kaukana toteutumisestaan, mutta poliittiset pilapiirroksiset tarjoavat asioille ainakin harvemmin käytetyn selitysmallin. Siinä suurvallan johtaja voi hapuilla. Lisäksi johtaja ja hänen tarinankerrontamallinsa voivat kääntyä koomiseen tai satiiriseen, mutta yleensä kuitenkin vaihtoehtoiseen valoon.

1.4 Tutkimusaineisto ja tutkimuskysymykset

Aineistoni koostuu kymmenestä Elsilän pilapiirroksista, jotka ilmestyivät viiden vuoden aikana terrori-iskujen jälkeen. Aikavälillä 11.9.2001-11.9.2006 Elsilältä ilmestyi kaikkiaan 101 pilapiirrosta, jotka käsittelivät ensisijaisesti Yhdysvaltojen politiikkaa. Rajasin pois piirroksiset, jotka sivusivat Yhdysvaltojen politiikkaa, mutta joiden varsinainen kritiikki kohdistui johonkin toiseen kohteeseen, esimerkiksi Israeliin. Valitsin aineiston siten, että se täyttäisi mahdollisimman tasaisesti ja kattavasti viiden vuoden aikaperiodin. Koska piirroksiset ovat kannanotto ajankohtaiseen aiheeseen, käsittelevät valitsemani piirroksiset niitä teemoja, jotka olivat selkeästi esillä viiden vuoden aikana. Näitä teemoja ovat muun muassa Yhdysvaltojen terrorisminvastaisen koalition kokoaminen, Afganistanin pommitukset, Irakin sodan ennakointi ja Abu Ghraibin vankilaskandaali. Toisena perusteluna käytin piirrosten huumorispektrin laajuutta. Pyrin piirrosten valikoinnilla valitsemaan mahdollisimman erilaisia piirroksia, joiden analyysi osoittaa, miten eri tavoin pilapiirtäjä voi argumentoida Yhdysvaltojen politiikalla. Tämän ohella valitsin piirroksia,

joiden arvelin olevan mahdollisimman informatiivisia. Lisäksi kymmenen piirroksen analyysi on mielestäni sopiva tasaluku pro gradu -tutkielmaa varten.

Tutkimuskysymyksissäni haen vastausta siihen, miten ja mitä Elsilä argumentoi Yhdysvaltojen politiikasta syyskuun iskujen jälkeen. Miten-kysymys keskittyy piirrosten naurettavaan puoleen eli analysoin Elsilän piirrosten huumorikeinoja. Poliittisen pilapiirroksen huumori pitää kuitenkin erikseen ymmärtää. Jos huumorin ymmärtää sanatarkasti, jää piirroksen viesti ymmärtämättä; sen lisäksi, että ymmärtää mitä sanotaan, pitää ymmärtää mitä tarkoitetaan. Huumorikeinojen taustalta löytyykin pilapiirtäjän varsinainen argumentti. Siksi toinen tutkimuskysymykseni keskittyy piirrosten vakavampaan puoleen eli selvittämään, mitä Elsilä piirroksillaan tarkoittaa. Viimeisessä luvussa teen yhteenvedon kymmenen pilapiirroksen analyysistä ja luon kokonaiskuvan siitä, millainen on Jari Elsilän Yhdysvallat. Lisäksi pohdin jatkotutkimuksen aiheita.

1.5 Tutkimusrakenne ja tutkimuskirjallisuus

Tutkimuksen rakenne etenee siten, että toisessa luvussa määrittelen poliittisen pilapiirroksen genren, valotan pilapiirroksen historiaa ja tehtävää sekä määrittelen pilapiirroksen ja -piirtäjän politiikan tutkimuskohteena. Pilapiirroksen genren ja historian kohdalla tutkimuskirjallisuuteni nojaa vahvasti Marja Ylösen Kari Suomalaisesta tekemään väitöskirjaan *Karin suomalainen. Pilapiirroksiset suomalaisuuden legitimointina* (1995) sekä Ylösen kirjaan *Pilahistoria. Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle* (2001) ja muuhun Ylösen tuotantoon. Taustatukea antavat Juhani Myllärin väitöskirja *Poliittinen karikatyyri suomalaisissa pilalehdissä 1868-1917* (1983) sekä Iina Hellstenin pro gradu -tutkielma *Pilapiirroksiset poliittisen kysymyksen konkretisoijana* (1993) ja pilapiirrosten metaforia tutkiva *Suomineito avioituu euroherran kanssa* (1996).

Pilapiirrostudkimuksen nivoutumisessa politiikan ja erityisesti argumentoinnin tutkimuskohteeksi käytän politologi Kari Palosen teosta *Tekstistä politiikkaan* (1988). Pilapiirtäjän argumentoinnin ja yleisön välisen suhteen avartamisessa Kenneth Burken kirjat *A Grammar of Motives* (1945), *A Grammar of Motives and Rhetoric of Motives* (1962) ja *Language As Symbolic Action* (1966) näyttelevät keskeistä osaa, mutta jota Palosen sekä Hilikka Summan (1996) ajatukset täydentävät. Argumentaatiokeinoina

esittelen politologi Quentin Skinnerin kirjan *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes* (1996) avulla antiikin Rooman retorikkojen ajatuksia poliittisesta naurusta ja huumorikeinoista, joilla vastustajan voi lyödä. Lisäksi raapaisen hiukan filosofi Richard Rortyn *Contingency, Irony and Solidarity* (1989) ja kirjallisuuden tutkijan Northrop Fryen *Anatomy of Criticism* (1957) kirjan satoa ironian ja satiirin suhteen, mutta näiden teemojen aika on varsinaisesti luvussa neljä.

Kolmannessa luvussa hahmotan naurun käsitettä sekä naurun historiaa. Naurun olemusta kartoitan filosofien Aristoteleen *Retoriikka ja runousoppi* (1997), Thomas Hobbesin *Leviathan* (1999) ja Henri Bergsonin *Nauru – Tutkimus komiikan merkityksestä* (2000) sekä biologi Anto Leikolan *Naurun biologiaa ja muita esseitä* (1982) ja psykoanalytikko Sigmund Freudin *Vitsi ja sen yhteys piilotajuntaan* (1983) avulla. Naurun historiassa Mihail Bahtinin kirja *Francois Rabelais – Keskiajan ja renessanssin nauru* (2002) on suuressa roolissa. Naurun historia -osa kattaa lineaarisesti antiikin Kreikan ja Rooman, keskiajan ja renessanssin sekä uuden ajan ja nykyajan naurun muodot. Luvun lopuksi esittelen pilapiirroksissa esiintyvää naurua, jonka tuottamiskeinot ovat puolestaan neljännen luvun aihe.

Neljännessä luvussa esitän viisi keinoa, joilla pilapiirtäjä argumentoi ja tuottaa poliittista naurua. Näitä ovat ironia, satiiri, parodia, metafora ja karrikointi. Ironia-käsitteen määrittely tapahtuu Skinnerin, Bergsonin, Freudin, Rortyn ja Fryen lisäksi poliittista ironiaa tutkineen Linda Hutcheonin kirjan *Irony's Edge – The Theory and Politics of Irony* (1995) avulla. Satiiri-käsitteessä liitän edellä mainittujen kirjojen mukaan raamatun poliittista satiiria tutkineen Ze'ev Weismanin kirjan *Political Satire in the Bible* (1998) ajatuksia. Metafora avartuu käsitettä tutkineiden George Lakoffin ja Mark Johnsonin *Metaphors We Live By* (2003) sekä Iina Hellstenin *Metaforien Eurooppa* (1997) myötä.

Viidennessä ja kuudennessa luvussa analysoin neljännen luvun apuvälineillä Elsilän kymmenen pilapiirroksen argumentointia. Jaan kymmenen piirroksen analyysin kahteen osaan. Viidennessä luvussa analysoin Elsilän Yhdysvaltoja syyskuun iskujen jälkeen aina Afganistanin pommituksiin ja Afganistanin humanitäärisen auttamiseen asti. Kuudennen luvun piirrosten teemat käsittelevät piirroksia Irakin sodan ennakoinnista terroristi-iskun viisivuotispäivään. Kontekstoin jokaista piirrosta aihetta käsittelevällä kirjallisuudella. Koska tutkittavat piirrokset argumentoivat ajankohtaisia tapahtumia, hahmotan kyseisiä

tapahtumia kirjallisuuden lisäksi sanomalehti-, aikakauslehti- ja uutistoimistolähteillä sekä erityisesti Valkoisen talon sivuilta suomentamillani George Bushin puheilla, joita vastaan Elsilä yleensä argumentoi.

Yhdysvaltoja koskeva teoriakirjallisuus koostuu pääosin London School of Economicsin kansainvälisten suhteiden professorin Barry Buzanin kirjoista *Regions and Power* (2003) ja *The United States and the Great Powers* (2004), Bushin ulkopolitiikkaa tutkineiden Ivo H. Daalderin ja James M. Lindsay'n kirjasta *American Unbound. The Bush Revolution in Foreign Policy* (2003), USA:n ulko- ja geopolitiikkaa tutkineen Charles Kupchanin *The End of the American Era* (2002) -kirjasta, sotahistorioitsija John Keeganin Irakin sotaä käsittelevästä *The Iraq War* (2004) -kirjasta, Yhdysvaltojen ja Bushin suurstrategista ajattelua analysoineen Andrew J. Bacevichin *American Empire* (2002) -kirjasta, amerikkalaista nationalismia ja ulkopolitiikkaa tutkineen Paul McCartneyn *American Nationalism and U.S. Foreign Policy from September 11 to the Iraq War* (2004) -artikkelista sekä uskonservatiivi Robert Kaganin *Of Paradise and Power* (2003) -kirjan ajatuksista. Lisäksi taustoitin Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaa Wittkopfin, Kegleyn ja Scottin kirjalla *American Foreign Policy* (2003).

Suomalaisista tutkijoista erityisesti Riikka Kuusiston länsimaisten suurvaltajohtajien retoriikkaa tutkinut väitöskirja *Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia* (1999) sekä Bushin puheita analysoineen Anna-Kaisa Kalliolan pro gradu -tutkielma *Bushilainen maailmanrakenne* (2004) ovat keskeisessä asemassa, kun peilaan Bushin puheiden ja Elsilän argumentoinnin välistä suhdetta.

1.6 Aikaisempi tutkimus

Pilapiirroksia on Suomessa tutkittu yllättävän vähän, mutta sitäkin useammasta näkökulmasta. Erityisesti edesmenneen Kari Suomalaisen tuotanto on ollut akateemisen tutkimuksen kohteena. Edellä mainittujen Ylösen, Myllärin ja Hellstenin lisäksi pilapiirroksia on tutkittu seuraavasti. Hynnisen (1971) Taideteollisen oppilaitoksen lopputyö tutki suomalaisia pilalehtiä, pilapiirroksia ja piirtäjiä. Surakka-Hirvonen (1978) tutki tiedotusopinlaitoksen pro gradu -työssään päivälehtien poliittista pilakuvaa propagandan näkökulmasta. Seulamot (1992) tutkivat tiedotusopin ja valtio-opin laitosten

pro gradu –työssään Venäjä-kuvaa suomalaisissa pilalehdissä vuosina 1899-1914. Steen (1995) puolestaan tutki suomen kielen pro gradu –työssään huumorin kielellisiä keinoja Kari Suomalaisen 1980-luvun pilapiirroksissa. Immonen (1998) analysoi pro gradu -tutkimuksessaan ranskalaisia yhteiskuntasuhteita *Le Monde* -lehteen piirtävän Plantun (Jean Plantureu) pilapiirroksissa. Rantasen (2000) historian pro gradu -tutkielma tarkasteli luokkavihaa suomalaisissa pilapiirroksissa vuosina 1916-1921. Leppäsen (2002) pro gradu -työ tutki Kari suomalaisen ulkomaalaiskuvaa vuosina 1951-1991. Koposen (2004) nykysuomen ja kääntämisen laitoksen pro gradu -tutkielma käsitteli poliittista pilapiirrosta todellisuuden representaationa sekä pilapiirroksen merkityksen aikasidonnaisuutta. Ikonen (2006) tutki journalistiikan pro gradu -työssään pilapiirroksia journalismina ja komiikkaa julkisen keskustelun elementtinä. Oma tutkimukseni analysoi Elsilän tuotantoa siis argumentaation ja retoriikan näkökulmasta. Tutkin Elsilän pilapiirroksia vastapolitiikkana ja käsitän pilapiirtäjän poliittiseksi subjektiksi. Rohkenen väittää, että pilapiirroksia ja Yhdysvaltoja ei ole Suomessa aikaisemmin tutkittu tästä näkökulmasta.

1.7 Sanomalehti Kaleva ja Jari Elsilä

Vuonna 1899 perustetusta *Kalevasta* tuli vuonna 1907 nuorsuomalaisten äänenkannattaja. Puolueen hajottua vuonna 1918 lehdestä tuli edistyspuolueen kannattaja. Sitoutumattomaksi pohjoissuomalaiseksi lehdeksi *Kaleva* julistautui vuonna 1950.⁷ Nykyisin *Kaleva* on levikiltään Suomen seitsemänneksi suurin sanomalehti. Sen levikki oli vuonna 2005 hieman yli 82000. Edellä olivat *Helsingin Sanomat*, molemmat iltapäivälehdet, *Aamulehti*, *Turun Sanomat* ja *Maaseudun tulevaisuus*.⁸ Sanomalehtitoiminnan lisäksi *Kaleva* harjoittaa kirjapainotoimintaa ja kirjojen kustantamista.

Jari Elsilä aloitti *Kalevan* piirtäjänä syyskuussa 1994. Tätä ennen hän oli piirtänyt pilapiirroksia kymmenen vuoden ajan. Ennen *Kalevaa* hän piirsi *Kansan Tahtoon*, *Iltasanomiin* sekä metallialan *Ahjo*-lehteen. Huhtikuussa (2007) 47 vuotta täyttävä Elsilä on kotoisin Oulun eteläpuolelta Limingasta. (Sallmen, 1998, Elsilä 2007). ”Keskikoulun jälkeen uravalintani oli selvä. Minusta tulisi poliisi. Isäni huomautti ajatuksen olevan

⁷ <http://www.kaleva.fi/yhtio/historia.htm>

⁸

http://www.sanomalehdet.fi/index.php?valittu_id=3&valittu_aid=10&aaotsikko_id=90&paotsikko_id=3&si_salto_id=114&kieli=

mahdoton, koska poliisimiehen pitää olla ripeä ja asiallinen. Niinpä minusta tuli pilapiirtäjä”, Elsilä kertoo ammatinvalinnastaan. (Ukkola, 1998). *Kalevan* lisäksi Elsilän piirroksia voi nykyisin lukea lehden verkkosivuilta (www.kaleva.fi) sekä vuosikirjasta, jossa on Elsilän vuoden aikana ilmestyneet piirrokset.

Kalevan päätoimittajan Risto Uimosen (2007) mukaan Elsilällä on erittäin tärkeä rooli siinä prosessissa, kun lukijoille pitäisi tuottaa kiinnostava laatulehti. Päätoimittajan mielestä *Kaleva* olisi lehtenä sisällöltään köyhempi ilman Elsilän piirroksia. Elsilä saa toimia varsin vapaasti, sillä hän työskentelee itsenäisesti, ei esimerkiksi politiikan toimituksen yhteydessä. Uimosen mukaan Elsilän piirroksia ei ole koskaan hyllytetty eikä toimitus ohjaa hänen piirrosvalintojaan. Syyskuun 2001 iskujen jälkeen Elsilää ei myöskään ohjeistettu erikseen Yhdysvaltojen politiikkaa käsittelevissä piirroksissa. Vaikka Elsilää on tituleerattu monissa yhteyksissä Kari Suomalaisen manttelinperijäksi ja Suomen parhaaksi pilapiirtäjäksi, ei Uimonen pidä pilapiirtäjän ammattia helppona. ”Pilapiirtäminen on erittäin vaativa ja kuluttava ammatti, koska pilapiirtäjä ei voi kätkeytyä sanahelinän taakse. Hänellä on työpäivää kohti käytössään vain yksi kuva ja siihen liittyvä lyhyt teksti. Hänellä on myös hauskuuttamisen paine niskassaan. Pilapiirtäjää arvioidaan kuva kovalta”, Uimonen sanoo.

2. PILAPIIRROKSEN GENRE

2.1 Pilapiirroksen tie pilalehdistä sanomalehtien materiaaliksi

Nykyaikaisten pilakuvien historia juontaa juurensa 1800-luvun alun Ranskaan. Ensimmäinen pilalehti, La Caricature, perustettiin Pariisissa vuonna 1830. Pilapiirroksot olivat tehokas ase muun muassa Ranskan vallankumouksessa, jolloin niitä levitettiin lentolehtisinä. (Hellsten 1993, 35). Veijo Hietala kuitenkin muistuttaa, että poliittisella naurulla, kuten parodiolla, ironialla ja satiirilla, on pitkät perinteet. Niin kauan kuin julkista valtaa on käytetty, sitä on myös pilkattu. Kuvallisen ilmaisun muodoista poliittisaiheinen pilapiirros kuulune korkeakulttuurin vanhimpiin. (Hietala 1988, 13). Suomessa ensimmäisten pilalehtien synty ajoittui 1860-luvun lopun ja 1870-luvun alun taloudelliseen ja valtioelämän murrokseen sekä kielitaisteluun. Vuonna 1870 ensimmäisen numeronsa julkaissutta ruotsinkielistä Kurrea pidetään ensimmäisenä pilalehtenä. Ensimmäinen suomenkielinen pilalehti, Veitikka, ilmestyi samoihin aikoihin, mutta ilmestyi vain vuoden. Poliittisen pilalehdistön varsinainen kukoistusaika kesti noin neljännesvuosisadan, vuodet 1905-1930. (Uino 1991, 298-299). Marja Ylösen mukaan suomalainen pilahistoria on käynyt tien, jossa aatteiden ja puolueiden, maalaisten ja kaupunkilaisten, kapitalistien ja työläisten, hallitusvallan ja veronmaksajan sekä naisen ja miehen väliset ristiriidat ovat väistyneet. Näiden tilalle on tullut markkinatalouden intressejä ajavan ja ihmisen tuottavuudesta riippumaton, tasa-arvoa vaativan maailmankatsomuksen ristiriita.⁹

Perinteisen ja säännöllisesti ilmestyneiden poliittisten pilalehtien kuoltua Suomessa 1950-luvun aikana sanomalehdet ryhtyivät julkaisemaan pilapiirroksia ja -juttuja (Uino, 295). Pilapiirrosten siirtyminen pilalehdistä osaksi sanomalehtien aineistoa on osin liitettävissä myös lehdistön kaupallistumisen vaiheeseen, valokuvien käytön lisääntymiseen ja television yleistymiseen (Hellsten 1993, 35). Piirrosten lisääntyminen sanomalehdissä heijastelee Ylösen mukaan maailman muuttumista yhä abstraktisemmaksi ja käsitteellisten ilmiöiden kuvaamiseksi. Käsitteellisiä maailmanlaajuisia ilmiöitä ei ole helppo kuvata valokuvalla. Toisaalta ihmiset näkevät Ylösen mielestä niin paljon kuvia, että piirros saattaa pysäyttää toisella tapaa kuin valokuva.¹⁰ Yksi mahdollinen pysäyttämistapa – jota

⁹ <http://www.tsv.fi/ttapaht/018/ylonen.htm>

¹⁰ <http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/arkisto/1499/perus/piirros.htm>

myös Elsilä käyttää – on piirrosten mustavalkoisuus. Nykyään se ei ole enää pakon sanelema, vaan sitä käytetään lehdissä taiteellisena ja viestinnällisenä tehokeinona, kontrastina. (Henning 2003, B1).

2.2 Huvittavat ja poliittiset pilapiirroukset

Pilapiirroksen määritelmässä sana ”karrikoiva” viittaa ylikuormittamista eli liioittelua tarkoittavaan italiankieliseen sanaan ”caricare”. Piirroksen tarkoituksena on saattaa kuvattava ja tämän edustamat aatteet tai ajatussuunta tietoisesti koomiseen, humoristiseen tai groteskis-satiiriseen valoon. (Ylönen 1995, 30, 77). Usein karikatyyriin ja pilapiirroksen käsitteet sekoittuvat keskenään. Karikatyyri on piirros, jossa tiettyä hahmoa kuvataan liioittelemalla hänen fyysisiä ominaisuuksiaan. Pilapiirros käsittelee ajankohtaista asiaa tai tapahtumaa, jossa piirtäjä kyllä usein käyttää kuvaamastaan henkilöstä luomaansa karikatyyriä. (Ylönen 2001, 21).

Yleensä pilapiirroukset on jaettu luonteeltaan kahteen ryhmään: huvittaviin, kaskunomaisiin piirroksiin ja poliittisiin pilapiirroksiin. Huvittavat piirroukset käsittelevät yleensä arkipäiväisiä kummelluksia ja sattumuksia avioelämästä juopotteluun (Uino, 295). Poliittiset pilapiirroukset sen sijaan ottavat kantaa johonkin yhteiskunnalliseen ja poliittiseen tapahtumaan. Piirroukset kuvaavat kansanomaisesti ja tiivistetysti monimutkaisia ja usein abstrakteja poliittisiä asioita. (Hellsten 1996, 1-3). Ne kritisoivat, liioittelevat ja saattavat kuvattavan sekä tämän edustaman ajatussuunnan naurettavaan valoon tuomalla oman, vaihtoehtoisen tavan nähdä asioita (Ylönen 2001, 17). Vitsin alla on usein vakavasti otettava kannanotto, joka sisältää piirtäjän henkilökohtaisen näkökulman (Linnapuomi 2004, A9). Vaikka pilapiirros tarkastelee maailmaa pilakuvalinssin läpi, ei se tarkoita sitä, että kyseinen linssi vääristäisi maailman aivan tuntemattomaksi. Sitä se kuitenkin tarkoittaa, että kohteita tarkastellaan tietyllä tavalla – linssi on käännetty tiettyyn suuntaan, jolloin muu alue jää näkökentän ulkopuolelle. (Ylönen 1994, 50). Poliittista karikatyyriä suomalaisissa pilalehdissä vuosina 1868-1917 tutkineen Juhani Myllärin mukaan poliittinen pilapiirros onkin pohjimmiltaan eettinen ja poliittinen kannanotto ajankohtaiseen aiheeseen (Mylläri 1983, 180). Se ei pelkästään kuvaa, miten asiat ovat, vaan myös miten niiden pitäisi olla.

2.3 Taideteos ja journalistinen tuotos

Myllärille poliittinen pilapiirros on sekä taideteos että viesti. Taidetta se on piirroksen esteettisyyden vuoksi ja viesti tiedottamisen keinojen vuoksi, joita se välittää. Sanomalehdessä pilapiirros on muodoltaan fiktiivinen, vaikka sen sisältö olisikin faktapohjainen. Näin se on Mylläriin mukaan sekä journalistinen tuotos että itsenäinen taideteos. (Mylläri, 180). Tässä tutkimuksessani tulkitseen pilapiirroksia kuitenkin argumentoinnin näkökulmasta. Mielestäni Mylläriin viesti-käsite jättää retoriikka-aspektin liian vähälle huomiolle. Palonen haluaa tehdä eron kommunikoinnin ja politikoinnin välille, jossa jälkimmäinen sisältää yllätyksen ja spontaanisuuden momentit (Palonen 1988, 155). Myös tämä tutkimus haluaa raivata tilaa politikoinnille ja siksi haluankin viestikäsitteen sijaan korostaa retoriikkaa, joka sisältää jo itsessään politiikka-käsitteen. Selvitän asiaa enemmän kappaleissa Pilapiirros politiikan tutkimuskohteena sekä Pilapiirtäjä – poliittinen subjekti.

Pilapiirroksia taitetaan sanomalehdissä yleensä näkyvälle paikalle pääkirjoitussivun tuntumaan eli sivulle, joka on tarkoitettu lehden kannan määrittelyyn. Taitollinen painoarvo tukee pilapiirrosten luokittelemista lehden mielipiteelliseen aineistoon erotukseksi uutisoinnista. (Hellsten 1993, 36). Lajityypiltään pilapiirros kuuluu lehden vaikuttamaan pyrkivään aineistoon, koska sen tarkoituksena ei ole pelkästään raportoida asioita sellaisenaan, vaan aina vahvasti tulkittuna. Kerrontamuotonsa puolesta se lähenee pakinaa, joka on uutisoinnin ja mielipiteen välimuoto yhdistettynä hauskuuteen. Kannanottonsa puolesta se lähenee myös kolumnia. (mt., 36-38). Näin se palvelee samalla sanomalehdessä tapahtuvaa yhteiskunnallista keskustelua (Ylönen 1998, 116). Myös *Kalevassa* Elsilän pilapiirroksia sijaitsevat taitollisesti pääkirjoituksen vieressä. Uimosen mukaan Elsilän piirroksia ovat ”paraatipaikalla”, ja harva huippu-urheilija tai viihdetähti pääsee esiintymään yhtä suurelle yleisölle kuin Elsilä. Uimosen mukaan Elsilä esiintyy *Kalevan* 200 000 lukijalle tällä paikalla noin viisi kertaa viikossa. (Uimonen, 2007).

Pilapiirros on esimerkki sanomista, jotka pyrkivät välittämään runsaasti informaatiota yksinkertaisin ja suorin keinoin (Fiske 1994, 73-74). Se kykenee kertomaan asioista enemmän kuin tavalliset piirroksia, sillä huumorin avulla voidaan esittää sellaisia näkemyksiä, joita ei kirjoituksissa käsitellä. Tiiviytensä vuoksi pilapiirros on tehokas

erityisesti monimutkaisten asioiden käsittelyssä. (Hellsten 1996, 2). Myös lukijoiden odotukset eroavat pilapiirrosten ja muiden kirjoitusten suhteen. Hietala muistuttaa, että kriteerimme muuttuvat sen mukaan, millaista kuvaa oletamme katsovamme. (Hietala 1993, 54). Ylösen mukaan jo pilapiirroksen konventiot (hahmot, piirros, esitystapa, kuvaa ympäröivät kehykset, signeeraus) viestittävät tulkitsijaa lukemaan piirrosta huumorin edellyttämällä tavalla, eikä pilapiirroksen edustamaa leikkiä tarvitse ottaa tosissaan (Ylönen 1995, 25). Skinnerin mielestä tulkinnan ohella vallitsevat konventiot ovat olennaisia myös tekijän kannalta, sillä ne hallitsevat tekstin – eli tässä tutkimuksessa piirrosten – käytäntöjä: tekijän täytyy olla yhteydessä standardoituun kommunikaatioaktiin, jotta hän voi löytää argumentointipaikkansa. (Skinner 1972, 406). Pilapiirroksen tuottaminen nojaa käsitykseen, mikä niiden aiheessa kiinnostaa ihmisiä. Ne saavat aiheensa pääasiallisesti ajankohtaisista, yleensä poliittisista tapahtumista. Piirrosten on osuttava ihmisten arkipäiväisiin ongelmiin, toiveisiin ja pelkoihin, jotta ne olisivat tehokkaita. (Hellsten 1996, 1, 3).

2.4 Pilapiirros – ajankohtainen kannanotto, ajaton tulkinta

Pilapiirrosten tulkinnan kohdalla ajankohtaisten asioiden tietämys korostuu entisestään. E.H. Gombrich onkin todennut: ”Jos jokin kuvan laji jää mykäksi ilman kontekstin, sisällön ja kuvatekstin apua, niin se on juuri poliittinen pilapiirros. Sen kärki hukkuu väkisinkin niiltä, jotka eivät tunne tilannetta, jossa kuva kommentoi.” (Ylönen 1995, 40). Pilapiirroksen lukijan täytyykin käyttää hyväkseen poliittista taustatietoa ja tietoa muista ajankohtaisista asioista sekä pilapiirroksen konventiosta, jotta piirros avautuisi hänelle (mt., 29). Piirroksen kerronnallisuus syntyy osittain kuvan ulkopuolella, sillä niissä esitetty kerronnan osa saa täydennyksensä tulkitsijan taustatietojen perusteella. Siksi pilapiirros onkin ehdottomasti kulttuuri- ja aikasidonnainen. Sen huomaa hyvin, kun yrittää tulkita erittäin vanhoja tai ulkomaalaisia pilapiirroksia: piirroksen merkitys jää usein avoimeksi ilman taustatietoa siitä, mihin piirros viittaa. (Hellsten 1996, 3).

Toisaalta merkityksen tuottaminen ei ole joko-tai -tilanne. Roland Barthesin mukaan merkityksenanto ei koskaan tapahdu abstraktin kielen tasolla, vaan tekstin, kontekstin ja lukijan kohtaamisessa (Barthes 1993, 175-177). Mikko Lehtonen korostaakin, että tekstit eivät ole saaria, joita tarkastellaan itsenäisinä kokonaisuuksina rannalta käsin, eikä

yksikään lukija ole vastasyntynyt. Pilapiirrosten kohdalla tietämättömämpi lukija voi tuottaa piirrokselle erityyppisen merkityksen kuin tietäväisempi. Lukija ei kuitenkaan muodosta kokonaismerkitystä vapaasti, sillä piirros ohjaa häntä omaksumaan juuri tietyt käsitykset, normit ja arvostukset merkitysten tuottamiseksi. Piirtäjä ei voi sanella lukijan tulkintoja, mutta hän voi piirtää rajat, joiden puitteissa lukija tulkitsee piirrosta. (Lehtonen 1998, 41, 170). Tosin pilapiirtäjäkään ei voi olla varma tekojensa seuraamuksista, sillä intentiomme eivät määrää, kuinka tekomme ymmärretään (Lehtonen 2001, 19). Skinnerin mukaan tekstin merkitystä koskeva teoreettinen keskustelu on jakaantunut kolmeen kategoriaan: 1) Mitä sanat ja lauseet merkitsevät, 2) mitä teos merkitsee minulle, ja 3) mitä kirjoittaja tarkoittaa sillä, mitä hän sanoo teoksessaan (Skinner 1972, 396-397). Tässä tutkimuksessa tutkin siis Skinnerin kolmatta merkitystä.

2.5 Pilapiirros politiikan tutkimuskohteena

Politologi Kari Paloselle kaikki tutkimus on tulkintaa. Hänen mukaansa tulkintoilla ei ole mitään ”kestävää perustaa” tai ”absoluuttista mittapuuta”. Tulkinta on aina ehdollinen, vajavainen ja yksipuolinen käsitys ilmiöstä. Jokainen tulkinta on kiistettävissä, jokaiselle tulkinnalle voidaan esittää vastaväitteitä ja vaihtoehtoja, sillä mikään tulkinta ei anna ilmiöstä tyhjentävää käsitystä. Palonen vaatiikin luopumista ”tiedon” illuusiosta, ja hän haluaa avata liikkumatilaa käsitysten moninaisuudelle ja kiistoille sekä haastaa lukijaa osallistumaan polemiikkiin. Palonen argumentoi agnostisen asenteen puolesta, jossa ei tarvitse ottaa kantaa, ovatko asiat ”todella” jotenkin. Riittää, että tyydytään erittelemään erilaisia käsityksiä asioista, tulkintojen sisältöä, problematisointitapaa ja esittämistoriikkaa. (Palonen, 15-16). Palosen teesin mukaan millä tahansa ilmiöllä on tai voi olla poliittinen aspektinsa, millään ilmiöllä ei välttämättä ole poliittista aspektia, eikä mikään ilmiö ole varmasti ”suojattu” poliittisuudelta. Ilmiönä politiikka (politics) on nimenomaan sellaista, mitä ei voi nähdä paljaalla silmällä tai koskettaa, vaan politiikasta on mahdollista puhua vain tulkinnan kohteena ja tuloksena. Paloselle tutkiminen koostuu tulkinnan intellektuaalisista operaatioista, ja koska tutkimus on tulkintaa, muistuttaa se läheisesti politiikkaa tai voidaan ymmärtää sen erikoistapaukseksi. (Palonen, 13). Tutkimuksen tulkinnat eivät kuitenkaan ole puhtaasti intuition varassa. Palonen kirjoittaa tulkintamahdollisuuksien horisontista, toisin sanoen kentästä, jonka ”sisällä” pysyvät tulkinnat voidaan nähdä ”legitiimeinä”. (mt., 17, 62). Esa Väliverronen huomauttaakin, että

vaikka teksteille ei ole olemassa oikeita tulkintoja, on kuitenkin olemassa paremmin ja huonommin perusteltuja tulkintoja (Väliverronen 1998, 36). Tämä pätee myös pilapiirrosten kohdalla.

Pilapiirros koostuu usein kuvan ja sanan vuorovaikutuksesta, ja tämä luo tulkitsijalle haasteen. Seppäsen mukaan visuaalinen lukutaito on visuaalisten järjestysten tajua ja perusteltujen tulkintojen tekemistä niistä. Se vaatii kykyä ymmärtää visuaalisen järjestyksen kulttuurisia ja historiallisia merkityksiä sekä niiden valtaprosessien tajuamista että vaihtoehtoisten järjestysten hahmottamista. Visuaalinen lukutaito on myös kykyä kielellistää visuaalisia kokemuksia ja kommunikoida niistä toisten kanssa. (Seppänen 2001, 16, 22, 148). Piirrosten verbalisointi käy usein puolihuomaamattomasti: meillä on tapana rakentaa mieliimme kertomuksia kuvan esittämistä tapahtumista, kerronnallistaa kuva. Mietimme, mitä on tapahtunut ennen kuvan esittämää tilannetta, mitä kuvassa tapahtuu ja mihin tapahtumat johtavat. Vaikka yksittäiseen kuvaan ei sinällään sisältyisi kertomusta, sen tarjoama informaatio on niin runsasta ja monimuotoista, että se aktivoi tulkitsijan kerronnallistamaan näkemänsä. Puhuessamme kuvista, käännämme kuvien kielen toiselle, sanojen kielelle. (Herkman 1998, 69). Palonen kuitenkin vaatii, että jotta merkkejä voi lukea, ne on ensin tekstualisoitava. Tekstualisointi muuttaa ne ymmärrettäviksi ja siten tulkinnan mahdollistavaksi. (Palonen, 153). Tässä tutkimuksessa tulkitsen pilapiirroksia semiotiikan termistöä lainaten teksteinä. Näin sekä visuaaliset että verbaaliset merkitysajat ovat merkkejä, jotka tekstualisoitin.

Jotta Gombrichin varoittama pilapiirroksen mykkyys ei toteutuisi, on kontekstin huomioiminen välttämätön osa tulkintaprosessia. Paloselle konteksti tarkoittaa tekstin sitomista merkitysyhteyksiinsä. Jos teksti on kankaan kuvio, konteksti on se tausta, joka saa kuvion erottumaan kankaassa. Konteksti on siis tekstin viitteenomainen osa. (Palonen, 61-62). Tekstuaalisuuden ja kontekstuaalisuuden kiistassa on yleensä kyse siitä, tuleeko tekstiä lukea sellaisenaan vai yhteyksiinsä sulautettuna. Kontekstin sulkeistaminen ja aktualisoiminen tekstin lukemisessa suuntaa huomion tekstin eri aspekteihin, tekstin yleisiin ja rakenteellisiin osiin. Kontekstualisointi puolestaan yksilöiviin ja historiallisiin aspekteihin. (mt., 61-62). Tulkinnalle olennainen taito on kyky lukea rivien välistä. Tämä viittaa kontekstin huomioimiseen tekstissä. Kontekstin merkitystä tekstile voi verrata tekstin varustamiseen indeksillä, joka viittaa erilaisiin merkitysyhteyksiin, kuten alkuperään ja käyttöön. Palosen mukaan tekstin sitomista kontekstiin voidaan kutsua

kontekstuaali-indeksiksi. (mt., 62-63). Poliittikkaa koskevat kysymyksenasettelut voidaan jakaa ”politiikkaan tekstissä” pitäytyviin sekä tekstin ulkopuolelle ulottuviin, toiminnan ”realiteettia” koskevaan. Paloselle tekstissä pitäytyvät kysymyksenasettelut ovat kuitenkin välttämätön esivaihe tekstien ulkopuolelle menevän politiikan tulkitsemiselle. (mt., 147).

Pilapiirrosten tutkimisessa tekstien politiikan tulkitseminen vaatii tekstien ulkopuolelle menemistä. Siksi tämä tutkimus huomioikin sekä tekstuaalisuuden että kontekstuaalisuuden aspektit. Tekstuaalisuus keskittyy Elsilän argumentointikeinoihin, mutta piirrosten viitatessa itsensä ulkopuolelle kokonaismerkityksen ymmärtäminen vaatii pohjakseen kontekstin hahmottamista. Paloselle dekontekstuaalisuus on kontekstuaali-indeksin huomioimista tulkinnan taustana, mutta samalla siitä irrottautumista. Dekontekstualisoinnissa kontekstualisoivan tulkinnan taustaa vasten on mahdollista suunnata keskittynyt, pelkistävä ja yksipuolistava huomio tekstin johonkin aspektiin. (Palonen 66, 87). Tässä tutkimuksessa pilapiirrosten dekontekstualisointi tarkoittaa keskittymistä Elsilän argumentointikeinoihin, ei esimerkiksi piirrosten esteettisyyden arvioimiseen.

2.6 Pilapiirtäjä – poliittinen subjekti

Tulkintojen poliittisen merkityksen kannalta on olennaista rajata horisontti siten, että huomio suunnataan poliittisen toiminnan ja konfliktitilanteen kannalta olennaiseen tulkintahorisonttiin. Yksi olennainen tulkintahorisontti on siis argumentointi, sillä se on eräs tapa politikoida. (Palonen 44, 62). Retoriikkaa tutkineen Kenneth Burken analyysin mukaan ihminen määrittyy symboleja käyttäväksi eläimeksi (Burke 1966, 3). Kaikelle inhimilliselle toiminnalle on ominaista kokemusten, toiminnan ja aikomusten pukeminen kielellisiksi ilmaisuiksi, eli niiden symbolinen representaatio. Inhimillinen toiminta on pohjimmiltaan retorista, jossa on kysymys esittäjän ja yleisön välisestä suhteesta.

Burken retoriikan olennainen käsite on identifikaatio. Siinä on kysymys samaistumisesta ryhmään tai laajempaan kokonaisuuteen. Sosiaalinen järjestys syntyy ja sitä ylläpidetään identifioinnin avulla. Identifikaation avulla toimija pyrkii puolestaan vakuuttamaan yleisönsä. Retorinen identifikaatio kompensoi ihmisten erillisyyttä, sillä se on väistämätön prosessi. Jos ihmiset ”olisivat yhtä”, ideaalinen ja täydellinen kommunikointi olisi

mahdollista, ja retoriikka olisi tarpeeton. Burkelle retoriikka on ihmisten tai ihmisryhmien väliseen ristiriitaan liittyvä ilmiö, joka on lähempänä konfliktia kuin järjestäytyntä toimintaa. (Burke 1962, 543, 546-547, 567-568). Summan mukaan retoriikassa on valtapyrkimyksiä ja se on aina vähintäänkin vaivihkaa puolueellista. Retoriikassa identifioituminen ja erottautuminen käyvät rinta rintaan, sillä puhdas yhteisyys ei tarvitse retoriikkaa eikä puhdas erottautuminen jätä lainkaan edellytyksiä retorisuudelle. Kaikenlainen joukkoon kuuluminen on pohjimmiltaan retorista, ja edellyttää siten erottautumista jostakin muusta. Siksi Burken retoriset identifikaatiot – kuten me/muut-vastakkainasettelu – ovat poliittisuutta parhaimmillaan. Siinä puhuja pyrkii omien ja yleisön intressien samaistamiseen niin, että suostuttelu kävisi mahdolliseksi. (Summa 1996, 57-60).

Kun retoriikka ymmärretään sidotuksi argumentointitilanteen sisältämään henkilöiden tai henkilöryhmien väliseen konfliktiasemaan, argumentointi on aina ”poliittista” ja retorisilla rakenteilla on aina ”poliittinen” ulottuvuutensa. (Palonen, 44). Palosen mukaan teksti-immanenti eksegeesi pyrkii jäsentämään tekstiä siten, että se ottaa erilleen ja nostaa etualalle tekstin tietyt yleiset tai rakenteelliset piirteet. Poliitiikan ilmiön ymmärtämisen kannalta keskeisimpiä ovat juuri argumentaatorakenteet. (mt., 37). Palonen tulkitsee tekstit poliittiseksi teoksi ja tulkitsee kirjoittajaa toimivana ”subjektina” (Palonen, 78). Myös tämä tutkimus lähtee oletuksesta, jossa pilapiirtäjä Jari Elsilä on poliittinen subjekti, joka argumentoi piirroksillaan tiettyä näkemystä Yhdysvaltojen politiikasta. Argumentaatiossa pyritään vaikuttamaan yleisöön, muuttamaan tai vahvistamaan sen vakaumuksia ja taipumuksia, ja sitä kautta hakemaan kannatusta esitetyille väitteille. Argumentaatio ei kuitenkaan koskaan tapahdu tyhjiössä, vaan siinä oletetaan tietty puhujan ja yleisön ”henkien kohtaaminen”. Jos puhetta – tässä tutkimuksessa siis piirroksia – ei luettaisi, jäisi se vaille vaikutusta. (Perelman 1996, 16-17). Elsilän kohdalla yleisöksi voi laskea pääasiassa sanomalehti *Kalevan* lukijat, mutta myös kaikki, jotka näkevät piirroksen.

Palonen jakaa politiikan kohteena olevan vastustuksen kolmeen typologiaan: vastustavaksi, vastarinnaksi ja vastapolitiikaksi, jotka nojaavat yhden subjektin suvereenisuuden kiistämiseen. Vastustus on tulkittavissa kohteiden passiiviseksi vastustukseksi, jossa kohdistuva politiikka yritetään joko väistää tai kiertää. Vastarinta sisältää jo tietoisien pyrkimyksen saada suvereenisuudentavoittelijan politiikka epäonnistumaan.

Vastapolitiikka taas merkitsee valmiutta yhteentörmäykseen suvereenisuudentavoittelijan kanssa omaa, vaihtoehtoista politiikkaa ajaen. (Palonen, 158). Mielestäni Elsilä edustaa pilapiirroksillaan Palosen vastapolitiikan typologiaa. Kalliolan mukaan Bush politikoi retoriikalla tulkitsemalla syyskuun iskuja ja rakentaa tulkinnan avulla narratiiveja. Politikoinnin keskeisenä päämääränä on pyrkimys legitimoida Yhdysvaltojen ja Bushin hegemoninen asema. (Kalliola, 25). Elsilä asettuu piirroksillaan puolestaan Bushin ajamaa politiikkaa vastaan. Hän haastaa – ei enempää eikä vähempää kuin maailman johtavan maan johtajan ja maailman vahvimman armeijan ylipäällikön – puheet tuomalla vaihtoehtoisen tavan nähdä asioita.

Yleisön vakuuttamisen keinoja aikoinaan pohtineiden Rooman puhetaidon opettajien mukaan huumori on yksi keino voittaa kuulijat puhujan puolelle. Quintilianuksen mukaan huumori on kuitenkin merkittävämpi, kun sitä käytetään vastustajan lyömiseen. (Skinner 1996, 199). Jos vastustaja pystytään asettamaan naurettavaksi, voi hänet toivoa näkevänsä myös halveksunnan kohteena, ja samalla syövyttää sekä viedä uskottavuutta hänen argumenteiltaan. Kolikon toisena puolena on oman asian laajentaminen vastustajan kustannuksella. Ciceron mukaan huumoria voidaankin käyttää sekä mahtavana hyökkäyksen että puolustuksen aseena. (mt., 204). Yleisön kannan voittamisen ohella naurattaja voi tasa-arvoisesti haastaa vastustajansa kääntämällä hänen argumenttinsa pääläelleen ja häntä itseään vastaan. Quintilianuksen mukaan huumorin pääarvo onkin siinä, että sitä voi käyttää vastustajan moittimiseen, kapinointiin, pilkkaan, kääntämällä hänen puheensa pääläelleen tai laittamalla ne uuteen valoon. (mt., 205-206). Nauru murtaa valtaa ja julkinen nauru murtaa julkisuudessa esiintyvää valtaa (Pietilä 1988, 3). Taisteleva humoristi kritisoi ja käy vastarintaan huumori aseenaan. Siinä missä puhtaasti viihdyttämään asennoituva vitsiniekka keskittyy toimimaan ei-missään, ajan ja paikan ulkopuolella, taisteleva humoristi ajastaa ja paikantaa aina huumorinsa. (Koski 1988, 21). Pilapiirtäjänä Elsilä vastapolitikoi ajankohtaisilla asioilla ja suostuttelee naurun avulla lukijoitaan näkemään maailman vaihtoehtoisella tavalla. Markku Kosken mukaan kantaa ottava huumori toimii etäältä, ottaa etäisyyttä. Se ottaa tietyn täsmällisen paikan tai aseman, ”kannan”. Se ei yleensä aseta itseään kyseenalaiseksi, vaan sen näkökulma perustuu jämäkkään läsnäoloon – niin itsensä kuin kohteensakin suhteen. Kosken mielestä kantaa ottavan huumorin ongelma on se, että ettei se lopuksi ole huumoria – se on vain vakavan sanomista toisin. Naurulla on käyttäjälleen vain välineellinen arvo. (Koski 1988, 22). Elsilän kohdalla en näe tässä ongelmaa, sillä hänelle nauru on vastapolitikoinnin ase.

Naurun keinoina Elsilä käyttää – pilapiirroksesta riippuen – erityisesti ironiaa ja satiiriä, jonka vuoksi hänet voi luokitella ironikoksi ja satiirikoksi. Richard Rortyn mielestä ironikko on hylännyt ajatuksen “lopullisista” sanoista, joita ei voisi kyseenalaistaa ja kuvailla uudestaan. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi tosi, hyvä, oikea, kauneus, ankaruus, säädyllyisyys, edistys, ammatilliset standardit, kirkko ja isänmaa, jotka yritetään asettaa vapaan keskustelun ulkopuolelle. Rortyn ironikon mielestä mikä tahansa näyttää hyvältä tai pahalta uudelleenkuvailtuna, sillä asioilla ei ole luonnollista ja todellista olemusta. Lopulliset sanat ovat pikemminkin runollisia saavutuksia kuin ahkeran, formuloitujen kriteereiden avulla tehdyn tutkimuksen tulos. (Rorty 1989, 73-75). Fryen mukaan satiirikko tuntee epäluuloa yhteiskunnan yksinkertaisiin standardeihin ja on siksi usein ulkopuolinen (Frye, 232). Satiirikon varsinaisena kohteena voi olla yhteiskunta, joka delegoi ja vaikuttaa organisoituihin ryhmiin: kirkkoon, armeijaan, ammattiryhmiin sekä hallintoon, jotka kaikki koostuvat institutionaalista valtaa omaavista yksilöistä. Fryen mukaan satiirissa ja ironiassa keskeistä onkin sankarillisuuden katoaminen (mt., 228), ja satiirissa on mukana usein skeptisyyttä ja kyynisyyttä. Satiirin toinen maailma ilmenee ironisena vastaparina omallemme, vastakkaisena suhteessa maailmamme standardeihin. Satiiri rikkoo stereotyyppioita, luutuneita uskomuksia, teorioita, taikauskon pelkoa, pedanttista dogmatismia sekä painostavia muoteja ja normeja, jotka estävät vapaata liikettä yhteiskunnassa. (mt., 230-233). Keskityn ironiaan ja satiiriin sekä muihin pilapiirroksen käsitteisiin kappaleessa Naurun keinot. Nauru itsessään on kuitenkin monimutkainen käsite. Seuraavaksi hahmotan yleisellä tasolla naurun käsitettä, sen monenkirjavaa historiaa sekä pilapiirroksen naurua.

3. NAURU – MIELEKKYYS MIELETTÖMYDESSÄ

Aristoteles totesi jo antiikin Kreikassa, että ihminen on järjellinen eläin, animal rationale, mutta myös ainoa naurava eläin. Eläintieteilijät ovat hänen ajoistaan lähtien pysyneet tästä asiasta jokseenkin yksimielisinä, sillä hyeenan tai naurulinnun naurua ei ole kelpuutettu mukaan. (Leikola 1982, 220). Saksalainen aivokirurgi Richard Hassler löysi ihmisen naurukeskuksen vuonna 1955 väliaivojen katosta, näkökukkulasta eli talamuksesta. Löytö on moneen kertaan varmennettu ja naurukeskuksen ärsytyksellä on saatu vakavimminkin sairast tai ahdistuneet potilaat hymyilemään tai nauramaan ääneen. (mt., 225). Naurututkimuksen juuret ovatkin vahvasti biologiassa, fysiologiassa, neurologiassa, etologiassa ja psykologiassa. Mutta naurutiede liittyy myös sosiaalipsykologiaan, kulttuuriantropologiaan, sosiologiaan, kulttuurihistoriaan, estetiikkaan, filosofiaan ja muihinkin tieteisiin. (mt., 229). Tässä tutkimuksessa siis journalismiin ja politiikkaan.

Naurun neurologiset mekanismit ja sen fysiologinen perusta eivät vielä kerro kuitenkaan paljoakaan siitä, miksi ihminen nauraa huvittaville asioille. Charles Darwin pohti 1800-luvulla, miksi hullunkurisen ajatuksen sanotaan toisinaan kutkuttavan mielikuvitusta, ja miksi tämä mielikuvituksen kutkutus on merkittävästi analoginen ruumiin kutkuttamisen kanssa. Naurun ongelma liittyykin koomisuuden ongelmaan. (Leikola, 230). Aristoteles pyrki ratkaisemaan ongelman Runousoppi-teoksessaan toteamalla, että naurettavuus on eräs rumuuden laji. Naurettavuus on sekä viallista että rumaa ja siten häpeällistä, mutta tämä naurettavuus ei silti tuota muille tuskaa eikä vahinkoa. Komedia on moraalisesti alempiarvoisten ihmisten jäljittelyä, jotka eivät kuitenkaan ole täysin pahoja. (Aristoteles 1997, 163, Leikola, 230).

Roomalaiset puhetaidon opettajat – retorikot – olivat kiinnostuneita naurusta ja erityisesti sen roolista emotionaalisten tunteiden ilmaisussa. Heidän – ja renessanssin retorikkojen – mukaan nauru on aina naurua jollekin. Quintilianuksen mukaan hilpeys ei ole koskaan kaukana pilkasta. Nauru on ylpeilyä muiden kustannuksella, jossa ylpeilijä voi osoittaa pilkanteolla omaa ylivoimaisuuttaan. Naurun tuottamisessa olennaista onkin pystyä aiheuttamaan ylenkatsetta naurun kohdetta kohtaan. (Skinner 1996, 201, 391). Filosofit ovat olleet yhtä mieltä siitä, että nauru seuraa jonkinlaisesta ristiriitaisuudesta ja vastakohtaisuudesta. Thomas Hobbesin (1588-1679) mukaan nauru syntyy, kun

havaitsemme itsessämme jonkin etevän seikan, joka ilmenee verratessamme itseämme toisten heikkouksiin. (Hobbes 1999, 70). Hobbesin mukaan naurajan tunteenpurkaus ilmenee vain kun se kohtaa äkillisyyden tunteen. Sen pitää olla uusi ja arvaamaton, sillä nauru kumpuaa uudelta ilosta ja mielihyvältä. Hobbes oli Rooman ja renessanssin puhetaidon teoreetikkojen kanssa samoilla linjoilla siitä, että naurajan intohimo juontuu jostain odottamattomasta kyvystä, joka naurattaa. Melkein aina se nähdään absurdeettina toisessa. Klassisten auktoriteettien tapaan Hobbes näki, että ihmisten moraaliset ja psyykkiset epämuodostumat tuottavat meissä ylemmyyden tunteen. (Skinner 1996, 392, Hobbes, 70).

Monen modernin psykologian edustajan mielestä naurun perussyynä on tietynlainen huojennus tai kevennys. Desmond Morrisin mielestä nauraessamme visuaaliselle tai verbaaliselle pilalle, pilan peruselementtinä on, että tapahtuu jotakin outoa ja kauhistuttavaa, jotakin epätavallista, ja sen vuoksi vähän pelottavaa. Morrisin mukaan sitä ei tule kuitenkaan ottaa vakavasti, ja siksi nauramme, kuten lapsi nauraa kun se juoksee pois äitinsä luota. Nauru synnyttää siis hyvänolontunteen, koska se ilmentää vaaraa, joka on kohdistettu, mutta vältetty. Anto Leikolan mielestä Morris tavoittaa varsin olennaista komiikan piirteistä: pelottava, kunnioitettu ja ahdistava muuttuu äkkiä arkiseksi ja harmittomaksi, tavallistuu sellaiseksi, että pystymme sen käsittämään ja sitä käsittelemään. (Leikola, 231). Leikolan mukaan jännitys ja huojennus toimivat samanaikaisesti, mutta edellytyksenä on asian oikea ennakointi. Ajatus äkillisestä huojennuksesta näyttää sopivan hyvin monenlaisiin vitseihin ja koomisiin tilanteisiin. (mt., 232). Freud sanoo vitsin syntyvän koomisesta ristiriidasta, jossa on leikillinen arvostelma. Vitsille ominaisia piirteitä ovat ideoiden vastakohtaisuus, mielekkyys mielettömyydessä, ällistys ja oivallus. (Freud 1983, 12-13).

Henri Bergson (1859-1941) muistuttaa myös naurun sosiaalisesta aspektista. Hänen mukaansa määritelmän ”ihminen on eläin, joka osaa nauraa” voisi muuttua määritelmäksi ”ihminen on eläin, joka saa naurua aikaan”. Bergsonin mukaan komiikka on suunnattu puhtaasti älylle, ja nauru vaatii älyjen yhteyttä: se on aina tietyn ryhmän naurua. Siihen kytkeytyy aina ajatus liitosta muiden naurajien kanssa. Morrisista poiketen Bergson pitää naurun tunnusmerkkinä tunteettomuutta ja koomisen luonnollinen maaperä on välinpitämättömyys. Komiikka herättää naurua vain kohdatessaan hyvin levollisen ja tyynen mielen. (Bergson 2000, 8-10, Leikola, 232). Naurun sosiaalinen aspekti vaatiikin

jonkun ryhmän ulkopuolisen, jolle nauretaan, ellei kyse ole sitten puhtaan ilon tähden nauramisesta. (Leikola, 234). Bergsonin mielestä nauru on kuitenkin aina hieman nöyryyttävää kohteelleen, ja se onkin varsinainen simputuksen muoto, sillä mikään ei riisu aseista niin kuin nauru (Bergson, 97-98).

3.1 Nauru eri aikoina

3.1.1 Pilkkaava nauru

Naurun merkitys ja se, mille nauretaan, on vaihdellut eri aikakausina. Antiikin Kreikassa Aristoteles hyökkäsi teorioillaan niin sanottua vanhaa komediaa kohtaan. Hänen mielestään naurettavat teot, sanonnat ja persoonat antavat ihmiselle nautintoa (Skinner 1996, 200). Komedian ei tullut kuvata sellaista huonoutta, joka on todella pahaa ja vahingollista tai aiheuttaa katsojille tuskaa. Se ei myöskään saisi keskittyä yksittäisten ja todellisuudessa identifioitavien ihmisten kuvaamiseen. Sen sijaan komedian tuli valita yleisempiä aiheita. Aristoteles tekikin eron herjaavan ja naurettavan välillä. Komedianäkemyksillään hän oli kriittinen Aristofaneen (n. 450-385 eya.) edustamaa vanhaa komediaa kohtaan. Siinä käsiteltiin historiallisia henkilöitä (Sokrates, Euripides) ja saatettiin joskus esittää naurettavana jopa ankaran fyysisen tuskan tuottaminen. Menandros (344-292 eya.) oli niin sanotun keskikomedian pääedustaja. Siinä yleisinhimillisiä heikkouksia pilkattiin sovinnaisemmin. (Aristoteles, 242). Jo tässä vaiheessa tutkimusta voi todeta, että Aristoteleen komediavaatimukset sopivat pilapiirrosten osalta paremminkin yhteen kaskunomaisten kuin poliittisten pilapiirrosten kanssa.

Antiikissa traaginen vakavuus ei sulkenut pois nauruaspektia, vaan se eli siinä rinnakkain, jopa vaati sitä. Toinen vakavuuden muoto oli kriittinen filosofia. Sen perustaja Sokrates liittyi kuitenkin välittömästi antiikin karnevalistisiin muotoihin, jotka ruumiillistuivat sokraattisessa dialogissa ja vapauttivat sen yksipuolisesta, retorisesta vakavuudesta. (Bahtin 2002, 71). Demokritoksen hulluus ilmeni hänen naurussaan. Hippokraattisessa romaanissa hänen naurullaan oli filosofinen, maailmankatsomuksellinen luonne ja naurun kohteena ihmiselämä, sen turhat inhimilliset pelot ja toiveet, jotka koskivat jumalia ja tuonpuoleista elämää. (mt., 62). Antiikin Kreikkaa ihailut renessanssin aikakausi ja sen naurun teoria rakentui lähes yksinomaan antiikin lähteiden varaan. Näillä kahdella

aikakaudella naurulla nähtiin ennen kaikkea uudelleen synnyttävä, luova merkitys. Se erotti tämän teorian jyrkästi myöhemmistä naurun teorioista ja filosofioista, jotka näkivät naurussa ennen kaikkea sen negatiiviset funktiot. (mt., 65).

Roomassa puhetaidon opettajien painotuksissa Aristoteleen sovinnainen asennoituminen komediaa kohtaan jäi taka-alalle. Opettajat Ciceron ja Quintilianuksen ohella alleviivasivat huumorin käyttöä vastustajan sanallisessa lyömisessä. Kuten jo aikaisemmin todettiin, Ciceron mielestä huumoria voitiin käyttää mahtavana hyökkäyksen ja puolustuksen aseena. Crassukselle naurettavuuden materiaalit löytyivät paheista, kuten ihmisten käyttäytymisestä. Naurun kohteeksi joutuneet eivät olleet yleensä kovin suosittuja. (Skinner 1996, 199-201, 204-205). Poikkeuksen teki roomalainen triumfiseremonia, joka sisälsi sekä voittajan ylistämisen että pilkkaamisen lähes yhtäläisin oikeuksin (Bahtin, 8).

3.1.2 Juhliva nauru

Keskiajan ja renessanssin naurua Francois Rabelais'n tuotannon kautta tutkinut Mihail Bahtin toteaa, että keskiajalla nauru jäi kaikkien virallisten sfäärien ja kanssakäymisten ulkopuolelle. Nauru oli suljettu pois kirkon kultista, feodaalivaltion virkojen hoidosta, yhteiskunnallisesta etiketistä ja korkean ideologian lajeista. Keskiajan ideologian muodostivat asketismi, synkkä kaitseminen, synnin, sovituksen ja kärsimyksen kategorioiden keskeinen rooli, joka pyhitti feodaalisen järjestyksen. Tätä sortoa ja pelottelua leimasi kivettynyt vakavuus, sillä vakavuutta pidettiin ainoana totuuden, hyvän ja kaiken olennaisen, merkittävän ja tärkeän ilmaisemisen muotona. (Bahtin, 67). Jo antiikin varhaiskristillisyyden tuomitsi naurun. Johannes Krysostomus totesi, etteivät pilat ja nauru ole Jumalasta, vaan Perkeleestä. Kristityille sopivat vain pysyvä vakavuus, katumus ja kärsiminen syntiensä tähden. (mt., 67).

Vaikka nauru jäikin keskiajalla sävyllään vakavan kirkollisen ja feodaalisen kulttuurin ulkopuolelle, muodosti se kaiken virallisen tuolle puolen toisen maailman ja toisen elämän. Nauru sai siellä laajan ja merkittävän osan kansan kulttuuria, johon kaikki keskiajan ihmiset tietyin väliajoin enemmän tai vähemmän osallistuivat. (Bahtin, 6-7). Nauruun perustuvat rituaalimuodot olivat yleisiä koko keskiaikaisessa Euroopassa, mutta erityisesti romaanisissa maissa, muun muassa Ranskassa (mt., 7). Sen ilmiöihin kuuluivat muun

muassa karnevalistiset torijuhlat, erilaiset naururituuaalit, kultit, narrit, hölmöt, jättiläiset, kääpiöt ja hirviöt, erilaiset ilveilijät sekä valtava ja monimuotoinen parodiakirjallisuus. (mt., 6). Nauruun perustuvat näytelmämuodot antoivat ihmisille aivan toisen, korostuneen epävirallisen, ei-kirkollisen ja ei-valtiollisen näkökulman maailmaan. Keskiajan suuret kaupungit saattoivat elää karnevaalielämää kolmekin kuukautta vuodessa. (mt., 7, 14).

Myös keskiajan feodaalivaltion ja kirkon viralliset juhlat olivat luonteeltaan vakavia. Ne tukivat koko vallitsevan maailmanjärjestyksen stabiiliutta, muuttumattomuutta ja ikuisuutta: vallitsevia hierarkioita, uskonnollisia, poliittisia ja moraalisia arvoja, normeja ja kieltoja. Siksi virallinen juhla peitti alleen ja vääristi myös inhimillisen juhlan aidon luonteen. Mutta aito juhlavuus ei ollut tuhottavissa, vaan se piti sallia legaaliksi virallisen juhlan ulkopuolella, kansan toreilla. (Bahtin, 11). Virallisen juhlan vastakohtana karnevaali juhli tilapäistä vapautumista hallitsevasta totuudesta ja vallitsevasta järjestyksestä juhlimalla kaikkien hierarkkisten suhteiden, etuoikeuksien, normien ja kieltojen tilapäistä kumoamista. Se oli aito ajan ja uudistumisen juhla, joka vieroksui kaikkea iankaikkista, pysyvää ja lopullista. Sen sijaan se katsoi avoimesti tulevaisuuteen. (mt., 11). Karnevaali oli kansan toinen elämä, joka perustui juhliwaan nauruun. Nauru ei ollut kuitenkaan yksittäinen reaktio mihinkään yksittäiseen ja erilliseen ”naurettavaan” ilmiöön: sitä ei katseltu ja näytelty tietyssä tilassa, vaan elettiin tietyn ajan vailla tilallisia rajoja. Leikkielementtinsä vuoksi se oli ensinnäkin yleiskansallista, kaikkien ”nauria yhdessä” ja toiseksi universaalia: se kohdistui koko maailmaan ja kaikkiin, myös karnevaalin osallistujiin itseensä. Kolmanneksi se oli ambivalenttia: se iloitsi ja riemuitsi, mutta samalla ivasi ja pilkkasi, kielsi ja myönsi, hautasi ja synnytti uudelleen. (Bahtin 9-10, 13).

Siinä missä virallinen juhla pyhitti epätasa-arvon, karnevaali katsoi kaikki tasavertaisiksi, joka ylitti säätyjen, varallisuuden, virka-asemien, perheen ja iän raja-aidat. Karnevaalikieli oli tietoinen siitä, että hallitsevat totuudet ja valta ovat riemastuttavan suhteellisia. Siksi sen kieleen kuului omintakeinen ”ylösalaisin”, ”vastakkaisiksi” ja ”nurin” kääntämisen logiikka. Sen luonteeseen kuuluivat parodia, ivat, alentamiset, profanoinnit, narrien kruunaukset ja kruunun riistot. (mt., 12). Se pakotti juhlijansa, niin korkea-arvoisen munkin, papin kuin oppineen teologin, luopumaan virallisista asemistaan ja näkemään maailma sen karnevalistisessa nauruaspektissaan. Salliessaan itselleen tämän iloisen irrottelen he tarjosivat samalla tauon vakavasta hurskaudesta. (mt., 14).

Bahtinin mukaan keskiajan groteskin pääpiirteenä oli alentaminen, kaiken ylevän, henkisen, ideaalisen ja rituaalisen kääntäminen materiaalis-ruumiilliselle tasolle. Tämä luonteeltaan liioitteleva ja myönteinen groteski pyhitti kuvittelun vapauden ja auttoi vapautumaan kaikista konventionaalisista, tavanomaisista ja hallitsevasta tarjoamalla toisen maailmanjärjestyksen mahdollisuuden. (Bahtin, 19-20). Keskiajan ja renessanssin groteski läheni Leikolan määritelmää naurusta vaaran välttämisenä. Groteski vapautti maailman kaikesta kauheasta ja pelottavasta muuttamalla ne hyvin iloiseksi ja valoisaksi. Tavallisen maailman välttämättömyys, vakavuus, pelottavuus, ja kauheat asiat talttuivat karnevalistisessa maailmassa suhteellisiksi, ”naurettaviksi kauhukuviksi”. (mt., 45-46).

3.1.3 Vakava nauru

Renessanssissa naurulla oli syvälinen maailmankatsomuksellinen merkitys, jossa toisenlainen, universaali näkökulma maailmaan oli yhtä olennaista kuin vakavuuskin. Naurun historiassa Rabelais'n (1490-1553), Cervantesin (1547-1616) ja Shakespearen (1564-1616) aika on olennainen käännekohta. Bahtinin mukaan 1600-luku ja seuraavat vuosisadat iskivät jyrkimmän, periaatteellisimman ja selvimmän rajan juuri renessanssin nauruun. Renessanssin jälkeen nauru ei voinut olla enää universaali, maailmankatsomuksellinen muoto. Se voitiin laskea vain jonkin yhteiskuntaelämän yksittäisiin, negatiivisiin ilmiöihin. Olennainen ja tärkeä ei voinut olla enää naurettavaa; historia ja sen edustajat kuninkaineen, sotapäällikköineen ja sankareineen eivät voineet olla enää naurettavia. Naurun alueesta tuli kapea ja eriytynyt, eikä olennaista totuutta voitu ilmaista naurun kielellä, siihen sopi vain vakava sävy. Siksi kirjallisuudessa nauru löysi sijansa vain alemmissa genreissä, jotka kuvasivat yksittäisen ja yhteiskunnallisesti alempien ihmisten elämää. 1600-1700 -luvulla nauru oli joko kevyttä huvittelua tai hyödyllinen yhteiskunnallinen rangaistus paheellisille ja alhaisille ihmisille. (Bahtin, 61). 1600-luvulla naurettiin vielä estoitta monille heikkouksille, rujouksille, rampuuksille ja epämuodostumille. Tämä on itseään sivistyneempänä pitävänä nykyaikana kiellettyä, vaikka se salliikin naurettavan tietynlaiselle kovapäisyydestä johtuvalle hölmöydelle. (Leikola, 230).

3.1.4 Iloton nauru

Romanttinen groteski oli Bahtinin mukaan maailmankirjallisuudessa merkittävä ja vaikuttava ilmiö. 1800-luvun ilmiö oli vastareaktio klassismin ja valistuksen elementtejä kohtaan, jotka aiheuttivat virtausten rajoittuneisuuden ja yksipuolisuuden: ahtaan ja järkeilevän rationalismin, valtiollisen ja formaalisloogisen autoritaarisuuden, pyrkimyksen valmiiseen, lopulliseen ja yksimerkityksiseen, valistajien didaktisuuden ja utilitarisuuden sekä naiivin tai kaavamaisen optimismiin. Romanttinen groteski halusi hylätä edellä mainitut asiat ja tukeutui ennen muuta renessanssin traditioon. (Bahtin, 35). Vaikka romanttinen groteski pyrkikin ottamaan mallia renessanssista, olennaisimman muutoksen koki juuri nauru: se redusoitui ja sen muodoiksi tulivat huumori, ironia ja sarkasmi. Se lakkasi olemasta iloista ja riemukasta naurua. Naurun positiivinen, uudelleen synnyttävä tekijä heikkeni minimiin. (mt., 36). Romanttisessa groteskissa renessanssin groteskin suosimat materiaalis-ruumiillisen elämän – syömisen, juomisen, ulostamisen, yhdynnän, synnyttämisen – kuvat menettivät Bahtinin mukaan melkein kokonaan uudelleen synnyttävän merkityksensä ja muuttuivat ”alhaiseksi olemassaoloksi”. Renessanssissa hulluus oli ollut iloista, virallisen järkevyyden, virallisen ”totuuden” ja yksipuolisen vakavuuden parodiaa. Romanttisessa groteskissa tämä juhliva hulluus sai synkän ja traagisen, yksilöllisen erillisyyden sävyn. (mt., 37-38). Redusoitunut nauru oli ilotonta ja synkkää, ja sen mitätöivä huumori melankolista (mt., 39). Porvarillinen 1800-luku kunnioitti vain puhtaasti satiirista naurua, joka oli itse asiassa ilotonta retorista naurua, vakavaa ja opettavaista. Syystäkin se rinnastettiin piiskaan ja raippaan. Satiirisen naurun rinnalla sallittiin täysin ajatukseton ja harmiton viihteellinen nauru. Kaiken vakavan piti olla vakavissaan, toisin sanoen sävyllään suoraviivaista ja latteaa. (mt., 48).

3.1.5 Viihteellinen nauru

Yhteiskuntien demokratisoituminen ja joukkotiedotusvälineiden kehitys 1900-luvulla loivat uusia haasteita poliittiselle naurulle, jotka ovat ajankohtaisia myös 2000-luvulla. Näiden kehitys on luonut paradoksaalisen tilanteen: demokratian vuoksi hajautuneeseen valtaan kohdistuva nauru hukkuu institutionaaliin rakenteisiin, mutta mediajulkisuuden tavoittaessa valtaa omaavan henkilön ongelmana on ylhäisyyden katoaminen kohteestaan. Samaan aikaan esimerkiksi useat poliitikot haluavat tuottaa naurua itsestään. Tuomas

Nevanlinnan mukaan jokainen varteenotettava poliitikko tuottaa ympärilleen vitsigallerioita, pilapiirroksia ja kaskukirjoja. (Pietilä 1988, 4). Paavo Haavikon mielestä vallan parodiointi on vaikeaa, sillä ”he tekevät sen itse” (Koski 1988, 22). Moderni massajulkisuus on puolestaan sensuurin ja tabujen vastakohta, joka kyllä keksii niitä lisää, jotta pystyisi käymään niihin sitten ”ennakkoluulottomasti” käsiksi (Pietilä, 4). Kosken mukaan Jean Baudrillardin puheet postmodernin yhteiskunnan ”säädyttömyydestä” tai ”rivoudesta” voitaisiin kääntää myös ”koomisuudeksi”. Kaikki on jo niin näkyvillä, ettei mitään voi paljastaa tai pilkata esiin. (Koski, 22).

Demokratian ohella teknologinen kehitys ja kapitalismin voittokulku ovat muuttaneet valtaan kohdistuvaa naurua. Kauko Pietilä ehdottaakin, että modernin vallan sijaan pitäisi puhua modernista elämäntavasta, jossa televisuaalinen nauru ja viihde ovat kukistaneet perinteisen vallan. Ihmiset eivät suhtaudu politiikkaan ja poliitikkoihin kuin ylvääseen ja etäiseen alppimaisemaan, vaan kuin turistikohteeseen: kuluttaen, uteliaina, ärsyyntyneinä, kikattaen. (Pietilä, 4-5). Pauli Heikkilä arvioi, että naurusta on tullut yhä enemmän tavara, tuote, johon pätevät tavarantuottamisen yleiset lait. (Heikkilä 1988, 9). Pietilä argumentoi, että median luoma nauru on institutionalisoitunut ja muuttunut viihteeksi. Perinteisessä naurussa nauraja suuntautuu kohteeseen, joka asetetaan naurunalaiseksi. Siinä nauretaan jollekin tai jollekulle. Television nauru ei kuitenkaan suuntaudu nauramaan, vaan nimenomaan naurattamaan, yleistäen siis viihdyttämään. Se on suuntautunut tuottamaan katsojia houkuttelevaa viihdeaineistoa, jonka täytyy olla katsojille nautittavaa ollakseen kelvollista tv-aineistoa. Televisioviihde suuntautuu yksityiseen eli katsojiin, ei julkisuuteen. (Pietilä, 5-6).

Viihteen suuntautuminen yksityisyyteen ei ole ainoa ongelma. Pietilän mielestä vallan ja julkisten asioiden sameus ja ulottuvilta karkaamisen syy on pikemminkin niiden multimediaalisessa tarkastelussa rakennettua kuin tarkastelun kohteiden itsensä ominaisuus. Julkisuuden ongelma on se, että kohteet ovat maallisia ja banaaleja. Jos ylväyttä löytyykin, on naurua vaikea tuottaa ilman kohteen vartioimia rajoja. (Pietilä, 6). Se taas on raja-aitoja rikkomaan pyrkivällä 1900- ja 2000-luvulla vaikeaa. Vaikka instituutioihin hukkunut valta pystyttäisiinkin paikantamaan ihmisiin, Pietilän mukaan seuraava ongelma on näkökulma: tavoitetaanko instituutioiden kantajat rooleissaan ja asemissaan vai pikemminkin ihmisinä – sellaisina kuin sinä ja minä. Hänen mielestään journalismi, joka penkoo esimerkiksi Yhdysvaltain presidentin tautisuutta – näiden

hammaskipuja, migreeniä ynnä muita sairauksia –, on suuntautunut juuri ihmiseen, mikä ei ole julkista naurua, vaan tyydyttää paremminkin yksilöiden matalakatseista uteliaisuutta. (Pietilä 6). Jos näkökulma tavoittaa puolestaan institutionaalista valtaa omaavan roolissaan, ei se ole enää ylhäistä vaan maallista. Mahdikkuutta omaava toimitusjohtaja ei ole jalo aatellinen. Dimensio ei ehkä ole ylhäällä-alhaalla, vaan mitätön-mahtava tai asioissa mukana tai ulkopuolella oleva. Ihmiseen menevä tarkastelu ei saa kohteestaan otetta, vaan valta jää näköpiiriin ulkopuolelle. (mt., 6).

Instituutioiden toiminnan tarkastelua ei helpota yhtään se, että esimerkiksi talouden, politiikan ja sotilaallisen sektorin alueella harjoitetaan yhtä aikaa niin sanottua puolustuspolitiikkaa ja aseidenriisuntapolitiikkaa, talouskasvun politiikkaa ja ympäristönsuojelupolitiikkaa sekä ulkomaankauppapolitiikkaa ja kehitysapupolitiikkaa (Pietilä, 7). Markku Koski kehottaakin modernia naurua unohtamaan naurun ”pystysuorat” strategiat, ylhäisen alentamiset, ja keskittymään enemmän ”vaakasuoriin” linjoihin. Sen sijaan, että suurentelisimme ja venyttelisimme esimerkiksi presidentin valtaa, meidän tulisi etsiä tämän pinnan alta tai saumoista esimerkiksi hänen ideologiansa lähtökohtia, jotka voisi tehdä ajassa ja paikassa näkyväksi, ja näin asettaa naurun kohteeksi. (Koski 1988, 24).

3.2 Pilapiirroksen nauru – politiikkaa pilailun varjolla

Taiteentutkimuksessa on koomisuuden selitykseksi esitetty kaksi teoriaa. Degradaatiohypoteesin mukaan komiikka syntyy usein ylevän ja arvokkaan esittämisestä arvolleen sopimattomassa tilanteessa tai valossa, kuten ylevän alentamisesta. Inkogruenssiteoria näkee naurun kumpuavan kahden vastakkaisen elementin yhdistämisestä tai rinnastamisesta. Teoriat eivät tietenkään sulje toisiaan pois, vaan ne esiintyvät useimmiten yhtä aikaa: degradaatio syntyy inkogruenssista. Verbaaliselle ja kuvalliselle poliittiselle pilailulle on luonnollisesti ominaista vakavan ja arvokkaan politiikan tai poliitikon ”alentaminen” esittämällä kohde jollain tavoin inkogruenssissa kontekstissa. (Hietala 1988, 15). Pilapiirrosten kohdalla huvittuminen tai nauraminen perustuukin juuri sille, että siinä jokin elementti on yllättävä piirroksen muihin osiin tai lukijan odotuksiin nähden (Ylönen 1995, 33).

Sekä visuaalisista että verbaalisista merkeistä tavallisesti koostuvan pilapiirroksen merkityksen tuottaminen ei kuitenkaan ole pelkästään kuvan tulkintaa (Ylönen 1995, 21). Pilapiirtäjä asettaa lukijan eräänlaisen palapelin tai tehtävän eteen, jossa huumori on erikseen ymmärrettävä. Ymmärtäminen on eräänlaista toisen asteen ymmärtämistä: sen lisäksi, että ymmärretään mitä sanotaan, pitää ymmärtää mitä tarkoitetaan. Huumorituotteen merkitys syntyy ongelmanratkaisua muistuttavan prosessin tuloksena huvitettavan mielessä. (mt., 20, 29). Freudin mukaan vitsi voikin sanoa sen, mitä se sanoo, jättämällä sen sanomatta (Freud, 15). Merkityksen selvittäminen onkin tulkitsijan tehtävä, sillä piirroksen varsinainen tarkoitus on se implisiittinen lausuma, joka sisältyy piirroksen kärkeen, sen yllätykseen tai yhteensopimattomuuteen (Ylönen 1995, 34). Merkityksen tuottaminen ja huvittuminen käyvät siten yhtä aikaa – huvittuminen on viestin merkitysten ymmärtämistä ja oivaltamista (mt., 33).

Pilapiirroksiset argumentoivat käsityksiään periaatteessa kahdella tavalla: esittämällä piirroskielen muodossa oman käsityksensä tai mitätöimällä kilpailevaa käsitystä (Ylönen 1995, 128). Silloin kun piirroksiset argumentoivat omaa käsitystään muun kuin mitätöinnin vuoksi, piirroksessa kuuluu vain yksi ääni – piirroksen oma puhe. Mitätöidessään jotain piirros puolestaan ilmaisee epäsuorasti, että asioiden pitäisi olla jollain muulla – oikealla tavalla. Lukija ei tavallisesti tätä huomaa, koska jokin piirroksessa on naurettavaa. Se miten asioiden pitäisi olla, ei olekaan eksplisiittisesti näkyvissä. Se on tutkijan tehtävä. (mt., 133). Aina piirroksessa ei kuitenkaan ole yllätystä tai yhteensopimattomuutta, joka naurattaisi. Tällöin ei olekaan kyse huumorista, vaan vakavasta diskurssista. Syynä voi olla se, että piirtäjä pitää asiaa niin arvokkaana tai vakavana, ettei se sovellu humoristisen diskurssin piiriin. (mt., 38).

Roomalaiset puhetaidon opettajat miettivät, miten varmistaa yleisön nauraminen. Ciceron ja Quintilianuksen mukaan tämä oli keskeinen asia hyökättäessä vastustajaa vastaan. Ciceron mukaan kielikuvat voivat toimia naurun kipinä. Mielikuvituksellinen puhuja voi aina toivoa keksivänsä vertailuja halveksuttavista ja naurettavista piirteistä. (Skinner 1996, 296). Pilapiirtäjä argumentoi piirroksillaan niin visuaalisesti kuin verbaalisesti. Huumoria tuottaessaan hän käyttää hyväksi erilaisia apuvälineitä. Poliittisen pilapiirroksen huumorissa nauru syntyy usein ironiasta, satiirista tai parodiasta. Metafora ja karrikointi ovat puolestaan pilapiirrokselle ominaisia teknisiä toteutuksia. On kuitenkin syytä muistaa,

että samassakin pilapiirroksessa voi olla useampi keino tuottamassa huumoria sekä tukemassa argumentointia.

4. NAURUN KEINOT

4.1 Ironian monimerkityksellisyys

Rooman retorikkojen mielestä ironia on kaikista pilkkaavin trooppi. Cicero määritteli sen puheen muodoksi, jota käytetään, kun koko puhe osoittaa, että vitsailaan juhlavaan tyyliin, ja jossa tyyli on vastakkainen puhujan ajatuksia kohtaan. Quintilianuksen mielestä tyylydestä huolimatta ironia voidaan määritellä vitsailun piiriin. (Skinner 1996, 206). Bergson pitää ironiana sitä, että voimme julistaa, miten asioiden pitäisi olla teeskennellen uskovamme, että asiat ovatkin täsmälleen niin (Bergson, 91). Ciceron – ja monen muun määrittelijän, kuten Freudin – mukaan ironia koostuu pilkkapuheesta, jossa sanotaan vastakkaista kuin se, mitä tulisi ymmärtää. (Skinner 1996, 206, Freud, 66). Burken mielestä ironia kyseenalaistaa yhden näkökulman mahdollisuuden tuomalla kuvaan täysin vastakkaisen näkökulman mahdollisuuden. Hänelle ironia on “perspektiivien perspektiivi”, joka kieltää jokaisen yksittäisen näkökulman oikeutuksen. (Burke 1945, 512-513). Ironian määritelmä ei olekaan yksioikoinen. Poliittista ironiaa tutkinut Linda Hutcheon haluaa luoda kiilaa historiallisesti vahvalle tulkinnalle ironiasta joko-tai-vastakkainasetteluna, jossa merkitys on vain vastakkainen kuin se mitä sanotaan (Hutcheon 1995, 61, 63). Hänelle ironia on diskurssi, jossa on terä. Se “tapahtuu” ironikon, tekstin, kontekstin ja tulkitsijan dynaamisessa sosiaalis-kommunikatiivisessa kohtaamisessa, eikä vain “ole” siinä. (mt., 58, 60). Fryen mukaan ironia koostuu kohteen realismista ja toisaalta tekijän mielipiteen tukahduttamisesta. Ironia on kuitenkin hienostunut trooppi ja ironian rakenteena on hänen mukaansa romanssin parodia. (Frye, 223-224).

Ironian diskurssiivinen strategia operoi kielen (verbaalinen) ja muodon (visuaalinen, tekstuaalinen, sointu) tasolla. Perinteisessä asetelmassa oletetaan puhuttavan totuus-pohjaisilla termeillä, mutta ironian merkitys menee tuon asetelman toiselle puolelle. (Hutcheon 10, 58). Ironiaan ei voikaan luottaa sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta valheesta ironian erottaa sen tarkoituksellisuus, jotta se voidaan tunnistaa (mt., 13, 66). Hutcheonin mukaan ironian uutta synnyttävä kolmas merkitys kehittyikin sekä sanotun että ei-sanotun yhteisvaikutuksella. Ironialla on yksi merkitsijä, mutta kaksi merkittyä, jotka eivät kuitenkaan ole välttämättä vastakkaisia. (mt., 63-64). On kuitenkin syytä tehdä ero Hutcheonin ja Bahtinin uutta synnyttävän merkityksen kanssa. Bahtinille naurun

merkityksessä korostui juhliiva, kokonaisvaltainen nauru. Hutcheonille ironia on pikemminkin tilanne- ja asiasidonnainen, Fryeta ja Rortya lähennellen hienostunutta naurua. Ironian ja metaforan ero on siinä, että metafora kuuluu kielen nimeävään funktioon, kun taas ironia perustuu kommunikatiiviseen funktioon. Siinä missä metaforan semanttinen merkitys perustuu pääosin samankaltaisuudelle, ironia perustuu puolestaan erottelulle. (mt., 64).

Ironialla on aina "uhrinsa" ja sillä on monta funktiota. Se voi monimutkaistaa tulkintaa, tuoda huumoria, nokkeluutta ja leikillisyyttä, se voi trivialisoida taiteen vakavuutta, ottaa etäisyyttä tuomalla uuden perspektiivin, toimia itsesuojelevana sekä puolustusmekanismina ja demystifioida asioita. (Hutcheon 15, 47-52). Ironiassa on kuitenkin aina riskinsä, sillä ironikolla ei ole takeita siitä, ymmärtääkö tulkitsija hänen sanomansa tarkoitetulla tavalla. Väärällä kielipelillä pelaaminen onkin ironikon alituinen huolenaihe. (Hutcheon 11, Rorty 75). Varsinkaan politisoidussa ironiassa mikään ei ole varmaa. Sitä voidaan käyttää taktisesti sekä vallitsevien poliittisten asemien vankistamiseen kuin niiden syövyttämiseen. Provokatiivisuutensa vuoksi sen politiikka voi olla niin konservatiivista ja auktoritatiivista kuin vastustavaa ja kumoavaa. Ironiassa onkin kyse siitä, kuka sitä käyttää, miten ja kenen kustannuksella. (Hutcheon 10, 15). Hutcheon kuitenkin muistuttaa ironian monisyisestä tulkittavuudesta. On eri asia "olla ironinen" kuin tulkita tyyliin "on ironista, että". (mt., 116). Pilapiirroksessa ironia esiintyy usein yhteensopimattomuutena, jossa ei tarkoiteta sitä, mitä sanotaan, vaan kumotaan se jollakin toisella tavalla. Kumoamistapa on kuitenkin usein monimerkitysisempi kuin vastakkaisen tarkoittaminen. (Ylönen 1995, 64). Ironisen tulkinnan voi laukaista muun muassa sananmukaisen tulkinnan epäuskottavuus, vähättely, liioittelu, valehtelu ja konventionaalisten odotusten pettäminen (mt., 67).

4.2 Satiiri – hyökkäävä nauru

Poliittinen satiiri tulee latinan sanasta "satura", joka tarkoittaa kirjaimellisesti sekasotkua. Antiikin Roomassa siitä tuli keino, jolla moraalittomuuksilla pilailtiin suosituissa festivaaleissa. Luciliuksen vuonna 200 eya. alun perin kehittelemän genren erotti elegiasta, tragediasta ja komediasta sen terävä kritiikki sekä julkisen elämän pilailu. (Weisman 1998, 2). Alun perin satiiri on saanut todennäköisesti alkunsa antiikin Kreikasta, jossa satiirista tuli keino hyökätä taikauskaisuutta vastaan, ja halusta edistää rationaalista tiedettä (Frye,

231). Nykyisin poliittinen satiiri käsitetään julkisuuteen kohdistuvana nauruna, esimerkiksi julkisuuden henkilöihin kohdistuvana parodiointina ja karikatyyreinä (Hellsten 1996, 5).

Satiirissa äänensävy ja mielialat ovat yhtä tärkeitä kuin muodolliset keinot. Satiiri kärjistää ja vääntelee välittääkseen sanomaansa. Se on verbaalinen karikatyyri, joka vääntelee yksilön tai yhteiskunnan piirteitä liioittelemalla ja yksinkertaistamalla. Se keskittää huomionsa yhteiskunnassa vallitseviin väärinkäytöksiin ja epämuodostumiin, joista emme ole enää totumuksen vuoksi tietoisia. Se laittaa lukijansa löytämään absurditeetin tutusta ja tuttua absurdista. Näin sen pääperiaate on olla vitsikäs. (Weisman, 3). Hutcheonin mielestä satiiri on aggressiiviseksi ja hyökkääväksi muuttunutta ironiaa, joka käy muuttamaan asetettuja arvoja. (Hutcheon, 52). Frye on Hutcheonin kanssa samoilla linjoilla – satiiri on militanttia ironiaa. Sen moraaliset normit ovat verrattain selviä, ja satiiri kamppailee groteskin ja absurdin keinoilla. Satiiri vaatii ainakin näennäistä fantasiaa, jonka lukija tunnistaa groteskiksi, ainakin implisiittisellä moraalisella standardilla mitattuna. Absurdi toimiikin satiirikon valinnan moraalisenä tekona. Fryen mukaan satiirissa on kaksi olennaista piirrettä: äly tai huumori yhdistyy fantasiaan, groteskiin tai absurdiin, ja tapahtuu hyökkäys kohteeseen. (Frye, 223-224).

Satiirin erottaa tragediasta ja komediasta äänensävy. Vitsi verbaalisena ja kirjaimellisena keinona tuottaa komediaa. Siinä missä komedia laittaa yleisönsä nauramaan ja hauskuuttaa, satiiri herättää ylenkatsetta ja halveksuntaa. (Weisman, 3). Satiirin käsite onkin lähempänä sarkasmia. 1500-luvun Englannin retorikot määrittivät sarkasmin keinoksi, jossa vastakohta luodaan ironialla, joka ei ole vain nurinkurin kääntämisen pilkkaa, vaan paljon suurempi metodi. Henry Peachamin määritelmässä kaikki kitkerän tyylinen pilkka voidaan kuvitella sarkasmiksi. Tällaisia keinoja ovat muun muassa leptotes, joka kumoaa aseman kieltämällä superlatiivin tyyliin ”Hän ei ole maailman viisaimpia ihmisiä”. (Skinner 1996, 207, 210). Freud kutsuu tällaista rivoa tai vihamielistä vitsiä tendenssivitsiksi. Tämä ivanhalulle tai puolustautumiselle perustuva aggressiivisuus asettaa ihmisen tietämyksen kyseenalaiseksi. Tendenssivitsejä käytetään kritiikin ilmaisemiseen korkeassa asemassa olevia, auktoriteetteja harjoittavia ihmisiä kohtaan. Tällöin vitsi edustaa kapinaa auktoriteettia vastaan ja vapauttaa sen paineesta. (Freud 86, 93).

Freudin analyysissä korkeampi persoonallinen kulttuuri on opettanut ihmisiä luopumaan tappeluista ja haukkumasanoista henkilökohtaisen turvallisuuden nimissä. Aggressiivinen

herjaustekniikka onkin yksilöiden yhteiskunnassa kehittämä keino osoittaa vihamielisyyttä toista ihmistä kohtaan. Freudin mukaan saadessamme vihollisen näyttämään pieneltä, alhaiselta, halveksittavalta ja koomiselta, hankimme itsellemme kiertotien avulla mielihyvää tämän vihollisen voittamisesta. (Freud 91, Weisman 4). Freudin tendenssivitsin näkemyksessä yhdistyvät niin huumorin huojennus- kuin ylemmyys- ja arvonmuutosteoria. Poliittiset pilapiirroukset tarjoavat tällaisen purkautumistien pilkatessaan vallanpitäjiä. Ylösen mukaan yksinvaltioiden aikaisissa yhteiskunnissa pilapiirroukset saattoivat tuottaa vieläkin suurempaa helpotusta kuin nykyisin. (Ylönen 1995, 188). Tosin Bushin ja hänen hallintonsa toimien pilkkaaminen Elsilän pilapiirroksissa saattaa monesta tuntua kuin yksinvaltiaan pilkkaamiselta. Veijo Hietala kuitenkin muistuttaa, että vallanpitäjiin kohdistuva komiikka voi toimia kritiikin ja vallankäytön ohella myös familiarisaation muotona. Huumorin avulla käytetään valtaa, jossa suuri ja mahtava alistetaan naurun kohteeksi. Toisaalta hyväntahtoisella huumorilla etäinen ja saavuttamaton vallanpitäjä muutetaan naurun avulla tutummaksi ja inhimillisemmäksi. (Hietala 1988, 13).

4.3 Parodia – ylevän alentaminen

Bergsonin mielestä parodia syntyy, kun arkinen siirretään juhlavaan sävyyn. Parodian komiikka on kuitenkin luonteeltaan vähättelevää. (Bergson, 89). Freudin mukaan parodia, travestia eli muunnelma sekä karikatyyri kohdistuvat sellaisiin ihmisiin, asioihin ja esineisiin, jotka ovat omiaan herättämään kunnioitusta ja arvonantoa. Kaikki kolme ovat keinoina alentavia, mutta parodia ja travestia saavat ylevän alentamisen aikaan rikkomalla sopusuhtaisuuden, ja korvaamalla ylevät ihmiset tai heidän puheensa ja tekonsa alhaisilla. (Freud, 176-177).

4.4 Metafora konkretisoi

Metaforassa yksi asia ymmärretään ja koetaan toisen kautta (Lakoff & Johnson 2003, 5). Metafora eli kielikuva tarkoittaa semanttista korvaavuutta, jossa samankaltaiselle käsitteelle valitaan kielen paradigmat toinen käsite. Se toimii siis siirtymän avulla. (Hellsten 1993, 24). Perelmanin mielestä luova ajattelu ei voi tulla toimeen ilman metaforia (Perelman, 140). George Lakoff ja Mark Johnson (2003) menevät analyysissään vielä pidemmälle ja argumentoivat, että koko ihmisen käsitteellinen järjestelmä on

perimmäiseltä luonteeltaan metaforinen. Ihmiset elävät jokapäiväistä elämäänsä ja ymmärtävät uusia sekä abstrakteja tapahtumia metaforien kautta, sillä tuttujen asioiden kautta uudetkin asiat hahmottuvat helpommin. Ihminen yrittää järjestää kokemaansa prototyyppien ja kategorioiden avulla. Kaivattu koherenssi tapahtuu metaforien avulla, sillä niillä on kyky yhdistää syyt ja mielikuvitus. Metaforinen ajattelu onkin väistämätöntä ja usein tiedostamatonta. Korhosen (2002a, 112) mukaan esimerkiksi Bushin suosima lause ”sota terrorismia vastaan” on metafora, jossa kaksi eri käsitelokkaan kuuluvaa asiaa saatetaan kielen avulla käsitteelliseen ja emotionaaliseen yhteyteen. Sota on normaalikielessä avoimeen väkivaltaan turvautumista toista valtiota tai alivaltiollista ryhmittymää vastaan. Terrorismi ei ole kuitenkaan ihmisryhmä, vaan poliittinen ja yhteiskunnallinen käsite. Lakoffin mukaan metaforat voivat kuitenkin tappaa, kun kansainvälisen yleisön mieli konstituoii luvan voimankäyttöön. Mestari-metafora määrää muut valinnat muun muassa sodan kontekstissa. (Kuusisto 1999, 60).

Pilapiirroksissa arkielämän uinuvia metaforia visualisoidaan ja tuodaan näkyviksi piirtämällä esimerkiksi politiikka oikeasti peliksi tai teatteriksi (Hellsten 1997, 84). Visuaalinen metafora eroaa verbaalisesta siinä, että se perustuu abstraktin idean esittämiseen konkreettisesti muodossa (Hellsten 1996, 8-9). Bergsonin mukaan metaforan koominen vaikutelma syntyy, kun kuvainnollisesti käytetty ilmaus tulkitaan tieteen tahtoon kirjaimellisesti (Bergson, 83). Visuaalisessa metaforassa kahden osan välinen jännite on keskeinen. Pilapiirroksissa tämä graafinen asetelma syntyy usein jonkinlaisen vastakohtaisuuden varaan. Jännite voi syntyä niin visuaalisten muotojen, kuvan, tekstin kuin populaarin odotuksen välille. Vastakkaisuuden ohella pilapiirros voidaan rakentaa myös kommentin tai erimielisyyden varaan. (Hellsten 1997, 84-86). Metaforat ovatkin keskeisiä poliittisen pilapiirroksen käyttövoimista, koska humoristisuus ja kanta-aottavuus syntyvät usein juuri metaforassa yhdistyvien osien erilaisuudesta, niiden yhteentörmäyksestä. Erilaisten jännitteiden yhteentörmäyksen varaan rakentuvan metaforisuuden avulla valtaosa päivänpoliittisista ja myyttisistä aiheista käsitellään kansanomaisesti. Toisaalta uudella metaforalla voidaan myös horjuttaa vallitsevaa poliittista järjestystä tuomalla esiin vaihtoehtoinen tapa käsitteellistää asioita. (Hellsten 1996, 8-9).

4.5 Karrikointi – keino, ei päämäärä

Pilapiirros on eittämättä taidemuoto, joka liioittelee. Quintilianus piti liioittelua yhtenä vartenotettavana keinona yleisön naurattamisessa (Skinner 1996, 206). Bergson kuitenkin huomauttaa, että liioittelu on koomista silloin, kun se ei ole päämäärä vaan keino. Pilapiirtäjän täytyy onnistua vangitsemaan kohteensa kehon, mielen tai luonteen jäykkyys, sillä jäykkyys on komiikkaa ja nauru sen rangaistus. Piirtäjän on tehtävä nuo ominaisuudet näkyviksi suurentamalla jo kohteessa luonnollisesti olevat vääristymät. (Bergson, 24). Esimerkiksi Elsilä visualisoi Bushin ”sheriffimäiset” puheet bin Ladenin kiinnisaamisesta ”elävänä tai kuolleenä” piirtämällä hänet oikeasti sheriffiksi. Freud pitää ylevän kohteen karikatyyrin keinoa alentavana. Siinä alentaminen saadaan aikaan korostamalla ylevän kohteen antaman kokonaisvaikutelman yhtä piirrettä, joka sinänsä on koominen, mutta ei kiinnitä huomiota kokonaiskuvassa. Mikäli kohteesta puuttuu Bergsonin vaatima erityispiirre, karikatyyri luo sellaisen liioittelemalla jotain ei-koomista piirrettä. (Freud, 176-177). Bergsonin mukaan karrikointi onkin synnyttänyt oman sankarillis-koomisen runoutensa (Bergson, 90).

5. USA ELSILÄN PIIRROKSISSA SYYSKUUN ISKUISTA AFGANISTANIN POMMITUKSIIN

5.1 Kolme käännettä Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa

Kylmän sodan päättymisen ja kaksinapaisen järjestelmän hajoamisen jälkeen Yhdysvallat törmäsi paradoksaaliseen tilanteeseen: sota oli poistanut siltä selkeän vihollisen, jota vasten se oli identifioinut sodan jälkeisen politiikkansa (Wittkopf, Kegley & Scott 2003, 6). Samalla katosi myös Yhdysvaltojen eksistentiaalinen turvallisuushka, joka oli ollut kaikkien muiden asioiden yläpuolella (Buzan & Waeber, 294). Kommunismin ja Neuvostoliiton pelon virallinen poistuminen ja patoamispoliitiikan vanhentuminen käynnistivät kovan debatin maan ulkopoliitiikan tavoitteista ja keinoista (Wittkopf ym. 2003, 6). Heräsi kysymys, kuinka kauan maa pitäisi yllä kylmän sodan rooliaan, kun ei ollut enää tarvetta taistella globaalissa konfliktissa voimakasta vihollista vastaan (Mandelbaum 2002, 91). Jotkut halusivat amerikkalaisten palaavan kotiin, mutta tämä oli selvästi vähemmistö: poliittinen eliitti ja kansa ovat jatkuvasti tukeneet maan maailmanlaajuista osallistumista. Edes Vietnamin sota tai kylmän sodan päättyminen eivät muuttaneet merkittävästi maan globaalia toimintahalukkuutta, sillä useimmilla amerikkalaisilla oli vähän intressejä, että maa vetäytyisi maailmalta. 1990-luvun todellinen debatti käytiinkin siitä, miten sen pitäisi toimia maailmalla. (Daalder & Lindsay, 12, Lagerstam, 18). Kylmän sodan jälkeen Yhdysvaltojen ulkopoliitiikan suurin vaikeus oli kykenemättömyys identifioida uskottava globaalin tason kilpailija. Selvän vihollisen puuttuessa maa pyrki luomaan retorisilla yrityksillä Japanista, Kiinasta, ”roistovaltioista” ja ääri-islamisteista globaaleja haastajia. (Buzan, 88).

Buzanin mukaan USA toimi toisen maailmansodan päättymisen jälkeen hämmästyttävän menestyksekkäästi, ei ainoastaan globaalien markkinoiden edistäjänä, kansainvälisen lain ja monenkeskisen toiminnan alueella, vaan myös kansainvälisen regiimin hallinnassa sekä hallitusten välisten organisaatioiden vahvistamisessa. 1900-luvun jälkimmäisen puoliskon ajan USA muutti kansainvälisen yhteisön sosiaalista rakennetta rakentamalla monenkeskistä ja globaalia markkinataloutta, alensi vallan tasapainoa ja suurvaltojen halukkuutta käydä sota. Uuden vuosituhannen alussa erityisesti Bush nuoremman Yhdysvallat hyökkäsi innokkaasti näitä monia institutionaalisia käytäntöjä kohtaan, joita se

oli ollut luomassa. Se piti yksinapaista toimintaa monenkeskistä parempana toimintamuotona. Maa käytti manikealaista ”meidän kanssa tai meitä vastaan” – retoriikkaa, joka yhdistettiin terrorisminvastaiseen sotaan, ilmoitti omaavansa erikoisoikeuksia kansainvälisen lain kustannuksella, katsoi oikeudekseen käyttää ennaltaehkäisevää voimaa itse valitsemiaan kohteita vastaan sekä vaihtaa hallituksia, joista se ei tykkää. (Buzan, 154). Buzan näkee Yhdysvaltain ulkopolitiikan käännteelle kolme perustavaa syytä: uskon Yhdysvaltojen ainutlaatuisuuteen, yksinapaisen toiminnan korostamisen sekä syyskuun 11. päivän tapahtumat. (mt., 154).

5.1.1 Usko Yhdysvaltojen ainutlaatuisuuteen

Yhdysvaltojen ainutlaatuisuuden (exceptionalism) korostaminen on ollut olemassa lähes maan perustamisesta lähtien. Leggoldin ja McKeownin mukaan ulkopolitiikassa tämä on ilmennyt amerikkalaisten haluna välttää voimapolitiikkaa ja vanhanaikaista diplomatiaa, epäluulona voimakkaita armeijoita kohtaan ja haluna välttää rauhanajan sitoumuksia, moraalisten arvioiden tekemistä muiden kansojen poliittisesta järjestelmästä sekä uskona liberaalien arvojen istuttamisesta sellaisenaan Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaan. Hassnerin mukaan ajatus ainutlaatuisuudesta saa oikeutuksensa, koska Yhdysvaltojen aikomukset ovat puhtaita ja maan hallintatapa erinomainen. Siksi se voi arvioida muita hyviksi tai pahoiksi, rangaista pahantekijöitä, jättää huomiotta amerikkalaisten ulkopuolella olevat ylikansalliset lakiauktoriteetit ja pitää epäilyksiä amerikkalaisten kunniallisista pyrkimyksistä loukkaavina. Retoriikka, jossa USA on erityinen, koska sen taloudelliset ja poliittiset arvot on määrätty muovaamaan ihmiskunnan tulevaisuutta, on osa amerikkalaisten jokapäiväistä elämää. Usko amerikkalaisten arvojen oikeutukseen sai vahvistusta siitä tosiasiasta, että USA oli kolmen 1900-luvun ideologisen maailmansodan voittaja. (Buzan, 154-155).

Se, että amerikkalaiset korostavat ainutlaatuisuuttaan, ei kuitenkaan ole itsessään ainutlaatuista. Samaa voidaan tehdä niin Britanniassa, Japanissa, Saksassa, Kiinassa ja monissa muissa maissa. Amerikkalaisten argumentointia tukee fakta, että se on kansainvälisen yhteisön johtava valta, ja maan erityisluonne merkitsee paljon. Sen avainsanoja ovat liberalismi, moralismi, isolationismi sekä anti-valtiollisuus. (mt., 155). Taloudellinen liberalismi painottaa valtion mahdollisimman vähäistä puuttumista talouden

toimintaan. Sitä vastoin se painottaa individualismia ja vapaata kauppaa. Amerikkalaiset uskovat liberaalien arvojen olevan universaaleja, ja siksi heillä on mielestään oikeus päättää ihmiskunnan tulevaisuudesta. Liberalismi on ollut aina vahva osa maan ulkopoliittikkaa, ja se on ollut vahvasti sidoksissa Kansainliiton ja YK:n syntyyn sekä maan rooliin luoda kansainvälinen talousjärjestelmä ja poliittiset (ei taloudelliset) ihmisoikeudet. (mt., 156-157).

Moralismi on myös olennainen osa Yhdysvaltojen ulkopoliittikkaa. Sen pääselitys löytyy uskonnollisuudesta, jolla on vahvat juuret maan syntyhetkissä, ja joka usein huokuu vahvana amerikkalaisesta elämästä. Monet poliittiset ongelmat, kuten syntyvyyden säännöstely, abortti ja homojen oikeudet, saavat Yhdysvaltojen poliittisessä elämässä muita teollisuusmaita uskonnollispainotteisemman sävyn. (Buzan, 157). McCartneyn mukaan usko Yhdysvaltojen ainutlaatuisuuteen ja maan arvojen universaaliin olemukseen heijastuvat myös niin sanottuna missionismina, jossa maalla on nähty olevan erityinen Kaitselmuksen sanelema lähetystehtävä. Yhdysvallat ratkaisi aikoinaan poliittisen pähkinän perustamalla regiimin, joka oli sekä vakaa että vapaa, ja joka muilta mailta puuttui. Ylivoimaisen ja nerokkaan järjestelmän omaavat amerikkalaiset katsoivat velvollisuudekseen levittää Kaitselmuksen antaman ”auran” avulla vapauden riemuvirttä myös muihin valtioihin, jotta myös muut maat pääsisivät nauttimaan sen hedelmistä. (McCartney 2004, 402-403). Kohtalon manifestin uskonnollissävyyteinen retoriikka tähdentää, että amerikkalaisilla on suurempi tarkoitus maailmassa kuin muilla. Heillä ei ole vain erityinen etuoikeus, vaan velvoite suojella vapautta ja edistää sen leviämistä. (Wittkopf ym. 2003, 28). Buzanin mukaan yhdessä nämä protestanttisen lahkolaisuuden sekä kapitalismin arvot edesauttavat konflikteja, ja ainutlaatuisuus puolestaan ruokkii moraalista asennetta sotaa kohtaan. Siksi amerikkalaisessa retoriikassa sota saa kannatuksensa tai vastustuksensa ristiretken ja manikealaisin termein – vihollinen on nähtävä Pahana. Toinen maailmansota oli fasismin kitkemistä, kylmässä sodassa Neuvostoliitto oli reaganilaisittain ”Pahuuden valtakunta” ja syyskuun iskujen jälkeen Bush aloitti ”terrorisminvastaisen sodan”. (Buzan, 157-158).

Isolationismin juuret ovat Yhdysvaltojen geostrategisessa sijainnissa sekä maan syntyhetkissä, jolloin sen Perustajaisät halusivat pitää kahden suuren meren eristämän maan erillään Euroopan korruptoituneesta valtataistelusta. Isolationismin hengessä maa koki myös olevansa tarpeeksi vahva jättäytymään ensimmäisen maailmansodan jälkeen

presidenttinsä luomuksen – Kansainliiton – ulkopuolelle. On kuitenkin syytä muistaa, että Yhdysvaltojen eristäytyminen ei ole koskaan koskenut taloudellista ja kulttuurista toimintaa. Se on liittynyt politiikkaan, jossa se on halunnut pitää sitoumukset mahdollisimman pieninä. Mandelbaum (2002, 93-94) jopa väittää, ettei amerikkalaista isolationismia ole ollut edes olemassa, sillä kukaan merkittävä henkilö Yhdysvaltojen historiassa ei ole koskaan esittänyt käyttökelpoiseksi tai haluttavaksi maan eroamista kokonaan muusta maailmasta. Kagan (2003, 88) argumentoi, että amerikkalaiset ovat aina olleet kansainvälisiä, vaikka se on ollut kansallisuustunteen sivutuote. Kun he hakevat hyväksyntää toimilleen ulkomailla, he eivät hae sitä ylikansallisista instituutioista, vaan omista periaatteistaan. Isolationismi onkin läheisessä yhteydessä yksinapaiseen toimintaan, sillä se linkittää sitoutumattoman ja itsekeskeisen toiminnan. Yhdysvallat haluaa toimia mieluummin yksin kuin yhteistyössä muiden kanssa, sillä se haluaa säilyttää kykynsä päättää omasta suunnastaan joka tilanteessa. Lisäksi esimerkiksi uuskonservatiivit ajattelevat (kts. esim. Kagan 2003, 10-11), että maan ei tarvitse toimia kansainvälisen yhteisön tahdon mukaan, koska se on tarpeeksi vahva toimimaan yksinkin. Lisäksi maa saattaa toimillaan saada muut maat seuraamaan itseään, koska kansainvälinen yhteisö on heikko ja epämääräinen. (Buzan, 158-160).

Valtionvastaisuus tarkoittaa Yhdysvalloissa erityisesti vallan eriyttämistä, joka on kirjattu jo maan perustuslakiin. Euroopan maissa – erityisesti Ranskassa ja Pohjoismaissa – valtio osallistuu aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan sekä yhteiskunnan tavoitteiden toteutukseen. Yhdysvalloissa valtio nähdään yhteiskunnan uhkana, joka on pidettävä mahdollisimman pienenä, jotta yhteiskunta voi toteuttaa tavoitteitaan. Maalla ei ole feodaalista menneisyyttä eikä niinkään yhteistä historiaa. Historian paikan täyttää ideologia, jonka päälle kansakunta on rakennettu. Ideologian heijastumia ovat vahva protestanttinen usko, valtiovastaisuus sekä oikeusorientoitunut kansakunta. Amerikkalaisuuden idea on vahvasti ankkuroitunut tasa-arvoiseen vapauden ajatukseen, joka puolestaan versoo kahdesta asiasta: protestanttisesta individualismista sekä amerikkalaisesta konstitutionalismista. Tämä näkyy voimakkaan suvereniteetin korostamisena suhteessa muuhun maailmaan sekä vallanjakona, joka estää hallinnollisen kontrollin ja kansalaisten dominoinnin. (Buzan, 161-162).

5.1.2 Yksinapaisuus – voima on valtaa

Amerikkalaisten usko ainutlaatuisuuteensa ja maan asema kansainvälisessä yhteisössä vaikuttaa myös maan ulkoiseen käyttäytymiseen. Yksinapaisessa maailmassa Yhdysvalloilla on hegemoninen asema niin materiaalisesti kuin ideologisesti. Maalla on massiviinen ja ajan myötä hyväksytty poliittis-sotilaallinen ylivoima muihin maihin nähden, eikä Yhdysvaltojen johtamasta läntisestä leiristä puolestaan löydy sille kilpailijaa. (Buzan, 166). Pekka Korhosen (2002b, 76-83) ajatuskokeilussa elämmekin jo hobbesilaisittain klassisessa maailmanvaltiossa, jossa Yhdysvallat on pelottava ja suojeleva Leviathan. Yhdysvaltojen perinteinen ulkopoliittikka on muuttumassa maailman sisäpolitiikan hoidoksi. Muut valtiot ovat Yhdysvaltojen toimet hyväksyessään puolestaan tehneet hiljaisen yhteiskuntasopimuksen, jossa he toimivat Yhdysvaltojen johtaman maailmanvaltion alaisuudessa. Yhdysvaltojen ylivoima ei kuitenkaan tarkoita, etteikö sille löytyisi haastajaa. Islamilaisessa maailmassa löytyy lukuisia Yhdysvaltojen vastustajia sekä Aasian ja Afrikan autoritäärisissä maissa ja poliittisessa vasemmistossa ylipäätään. Nämä maat eivät ainakaan vielä pysty haastamaan Yhdysvaltoja, ja siksi maailmassa on vain yksi supervalta. (Buzan, 166).

Yhdysvaltojen harjoittama unilateralismi on läheisessä yhteydessä ajatukseen maan ainutlaatuisuudesta. Sen perusajatuksena on yleinen käsitys, että suurvalloilla on monenkeskisessä toiminnassa heikompiä valtioita enemmän hävittävää kuin voitettavaa. Monenkeskinen toiminta kaventaa heidän toimintahorisonttiaan sekä lisää vapaamatkustajien määrää. Globaalin valtajarjestelmän muuttuminen kaksinapaisesta yksinapaiseksi laukaisi Yhdysvaltojen unilateralismin. Tosin 1990-luvun alussa kansainvälinen valtajarjestelmä oli vielä avoin, mutta vuosikymmenen loppupuolella oli jo yleisesti hyväksytty fakta, että unilateralismi johdattaa Yhdysvaltojen käyttäytymistä. Tätä asiaa edistivät Japanin lama, koko Aasian talouskriisi, EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan hidas kehitys, Yhdysvaltojen talouden verrattain hyvä kehitys sekä arvio siitä, ettei Kiina haasta Yhdysvaltoja globaalina voimatekijänä vielä pitkään aikaan. Tämä sai erityisesti vuonna 2001 aloittaneen Bush nuoremman hallinnon uskomaan, että Yhdysvaltojen johtama yksinapainen valtajarjestelmä voisi olla pysyvä. Uuskonservatiivinen hallinto ilmoittikin julkisesti karsastuksensa YK:ta ja monenkeskistä yhteistyötä kohtaan. (Buzan, 166-167).

Puheet Yhdysvaltojen unilateralismin ja ainutlaatuisuuden kombinaatiosta eivät kuitenkaan ole uusia. Maan ulkopoliittisessa historiassa samankaltaisia sävyjä esiintyi kongressin torjuttua maansa liittymisen presidentti Wilsonin luomaan Kansainliittoon sekä Nixonin aikakaudella tapahtunut ero Kansainvälisestä valuuttarahaston IMF:n valuuttakurssijärjestelmästä vuonna 1971. Bushin uskonservatiivisen hallinnon retoriikka on kuitenkin täysin erilaista kuin Rooseveltin toisen maailmansodan jälkeen lanseeraaman politiikan, jossa maa irtaantui pitkäaikaisesta unilateraalista isolationismista ja liittyi monenkeskiseen yhteistyöhön, ja jota kesti kylmän sodan ajan. Bushin hallinto on avoimesti osoittanut vihamielisyytensä monenkeskiselle toiminnalle ja korostanut globaalissa toiminnassa sitä vastoin välineellistä ad hoc -asennetta, kun se tarvitsee toimilleen muiden maiden tukea. (Buzan, 170).

Yksinäpöisen järjestelmän logiikka johtaa helposti ajatukseen, että ainoa supervaltta on anarkistisessa kansainvälisessä järjestelmässä alituisen erilaisten uhkien kohde ja sen asema haastetaan usein. Varsinkin uskonservatiivien mielestä Yhdysvaltojen asema on tässä tilanteessa turvattava. (Buzan, 170). Uskonservatiivi Robert Kaganin mukaan USA elää hobbesilaisessa maailmassa, jolle ominaista on sekasorto, ja jossa voima vetää puoleensa uhkia. Siksi amerikkalaiset ovat eurooppalaisia kärsimättömämpiä neuvottelijoita ja hanakampia turvautumaan voimankäyttöön, sillä he näkevät maailman jakaantuneen hyvään ja pahaan, ystäviin ja vihollisiin. Kansainvälisiin sopimuksiin ei voi luottaa, mutta sotilaallinen voima luo todellista turvaa sekä antaa mahdollisuuden puolustaa ja levittää liberaalista yhteiskunnallista järjestelmää. Kagan arvioi, että voimankäytön syyt eivät ole ”kansallisessa luonteenpiirteessä”. Syntyessään Yhdysvallat oli heikko ja Euroopan suurvallat vahvoja. Tuolloin Yhdysvallat julisti luopuneensa vallan tavoittelusta, sillä se ei kyennyt haastamaan Englantia ja Ranskaa sotilaallisesti. Maa korosti kansainvälistä oikeutta sekä turvautui kansainväliseen mielipiteeseen, ei raakaan voimaan. Kaksi sataa vuotta myöhemmin Euroopan ja Yhdysvaltojen roolit ja näkemykset ovat vaihtaneet paikkaa. Kun USA oli heikko, se sovelsi heikkouden strategiaa. Nyt kun se on vahva, se käyttäytyy kuten vahvat valtiot käyttäytyvät. (Kagan 2003, 3-11).

Grahamin ja La Veran sekä Lindley-Frenchin mukaan Yhdysvaltojen asema, politiikka ja sitoumukset vetävät puoleensa uhkia. Tästä syntyy puolestaan voiman, uhkien ja sekurisaation kierre. Nykyisin puhutaankin jo hypersekurisaatiosta, jossa USA helposti

liioittelee uhkia ja vastaa niihin liian voimakkaasti. Hypersekurisaatio ilmenee erityisesti Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa, joka on entisestään militarisoitunut. (Buzan 2004, 171-173). Bacevichin mukaan Yhdysvalloissa termi ”kansallinen puolustus” muuttui kylmän sodan jälkeen ”kansalliseksi turvallisuudeksi”. Elastisempi termi on globalisaation aikana paljon tilavampi. Siihen mahtuu niin kauppa, rahanpesu, öljyn hinta, pakolaiset, ympäristöhaitat, huumeet, hakkerit kuin AIDS:kin. Kansallisen turvallisuuden nimissä amerikkalaisten asenteet sotilasvoimaa kohtaan muuttuivatkin kylmän sodan jälkeen. 1990-luvulla militarismista tuli amerikkalaisen identiteetin olennainen osa. N+1-säännön mukaan, jossa N oli Yhdysvaltoja mahdollisesti uhkaavien valtioiden sotilaskapasiteetin yhdistelmä, maan sotilaskyvyn tuli voittaa mikä tahansa vihollisyhdistelmä. (Bacevich, 121-127). Kansainvälisen strategiantutkimuslaitoksen (IISS) mukaan Yhdysvaltojen vuosittaiset sotilasmenot olivatkin jo ennen syyskuun iskuja lähes 33 miljardia dollaria – yhtä paljon kuin 11 seuraavalla valtiolla yhteensä, kolme kertaa enemmän kuin Kiinalla ja Venäjällä yhteensä sekä melkein kaksi kertaa enemmän kuin Japanilla ja Euroopan suurvalloilla yhteensä. (Buzan, 172). Tästä huolimatta Bushin uuskonservatiivinen hallinto oli huolissaan maan puolustuskyvyn heikkenemisestä, ja korosti ”Uuden vuosisadan Amerikka” -projektissaan tarvetta käyttää edullinen globaali tilanne hyväkseen ja kasvattaa Yhdysvaltojen sotilasmenoja entisestään (mt., 173). Valtavista investoinneista huolimatta toiminta ilman identifioitavaa vihollista oli vaikeaa. Daalderin ja Lindsayn mielestä Bushin puheenkirjoittaja tuskin liioitteli, kun hän sanoi, että ”syyskuun 10. vuonna 2001 George Bush ei ollut matkalla menestyksekkääseen presidenttiyteen.” (Daalder & Lindsay, 78). Syyskuun iskujen jälkeen Bushin hallinto ratkaisi kuitenkin ongelman onnistuneesti, ainakin sisäpoliittisesti, määrittelemällä kansainvälisen terrorismin Yhdysvaltojen uhkaksi. (Buzan, 88).

5.1.3 Hyvyyden valtakunta pahuuden kohteena

Presidentti Bush tulkitsi iskujen jälkeen, että vapaus ja demokratia olivat olleet iskujen kohteena. Vihollinen ei hyökännyt vain amerikkalaisia vastaan, vaan kaikkia maailman vapautta rakastavia ihmisiä vastaan joka puolella maailmaa. Bush lupasi Yhdysvaltojen käyttävän kaikkia mahdollisia keinoja vihollisen kukistamiseen, mutta se veisi aikaa. Bushin mielestä kaikki vapautta rakastavat kansakunnat seisoivat Yhdysvaltojen rinnalla,

ja tästä tulisi suuri hyvän ja pahan taistelu, jonka hyvä voitaisi.¹¹ Presidentin mukaan USA tekisi yhteistyötä ystävien ja liittolaisten kanssa, jotta pahantekijät saataisiin jahdattua kiinni ja oikeus toteutettua. Kansakunta pysyisi voimakkaana ja yhtenäisenä kaiken tämän pahuuden edessä, yhtenä kansana Jumalan alla.¹² ”Meidän tehtävämme historialle on selvä: vastata näihin iskuihin ja karkottaa paha maailmasta. Salakavalat ja petolliset murhaajat veivät meidät sotaan. Tämä kansakunta on rauhantahtoinen, mutta raivokas, kun se suututetaan. Muut aloittivat tämän konfliktin. Se päättyy meidän tyyllillä ja aikana, jonka me päätämme...Maailma on nähnyt, että amerikkalaiset ovat anteliaita ja kilttejä, neuvokkaita ja rohkeita...Ja nyt terrorisminvastainen yhtenäisyys leviää ympäri maailmaa.”¹³ Bushin mielestä kyseessä oleva konflikti ja vihollinen olivat erilaisia kuin ennen. Voitto terrorismista ei ratkeaisi yksittäisessä taistelussa, vaan terroristeja ja heitä tukevia vastaan suunnattavassa päättäväisessä toimintojen sarjassa. Bush sanoi, että USA suunnitteli laajaa ja pitkäkestoista kampanjaa, jotta maa olisi turvassa.¹⁴ ”Me olemme kansakunta, joka ei voi kyyristyä pahantekijöiden edessä”, hän sanoi. Bush kertoi luottavansa maansa armeijaan, jolla oli tehtävä edessään. ”Me olemme oikeuden kansakunta, kansalaisoikeuksien kansakunta. Ja me olemme myös maa, jota vastaan on hyökätty...Pahantekijät ovat yhä olemassa. Emme ole nähneet tällaista barbarismia ajan pitkällä janalla...Tämä ristiretki, tämä sota terrorismia vastaan kestää aikansa. Amerikkalaisten täytyy olla kärsivällisiä. Minun täytyy olla kärsivällinen....Siksi sanonkin amerikkalaisille, että emme ole aikaisemmin nähneet tällaista pahaa. Mutta pahantekijät eivät ole myöskään koskaan aikaisemmin nähneet amerikkalaisia toiminnassa. Mutta he tulevat näkemään”, Bush sanoi.¹⁵

¹¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html>

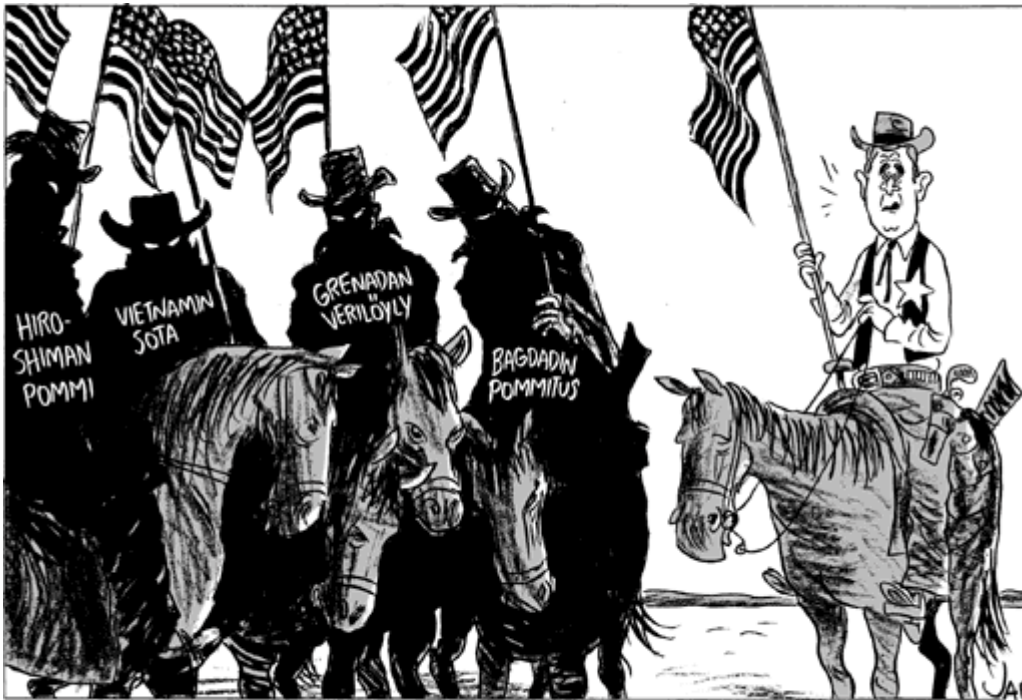
¹² <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010913-7.html>

¹³ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010914-2.html>

¹⁴ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html>

¹⁵ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>

5.1.4 Yhdysvaltojen historia ja nykypäivä Elsilän kritiikin kohteena

-VOISITTEKO SIIRTYÄ SIVUMALLE. TEITÄ EI TARVITA
TÄLLÄ "HYVÄ VASTAAN PAHA"-RETKELLÄ.

Elsilän 17.9.2001 ilmestynyt piirros mitätöi vastapolitiikallaan Bushin iskujen jälkeisiä puheita. Samalla piirros mitätöi käsitystä Yhdysvaltojen missionismin hyvyydestä ja ajatusta maan ainutlaatuisuudesta. Erityisesti Bushin puheet ”meidän tehtävämme historialle on selvä: vastata iskuihin ja karkottaa paha maailmasta”, ”tämä kansakunta on rauhantahtoinen”, ”emme ole aikaisemmin nähneet tällaista paha. Mutta pahantekijät eivät ole myöskään aikaisemmin nähneet amerikkalaisia toiminnassa” ovat mitätöinnin keskeiset kohteet.

Piirros koostuu kolmesta päämerkistä: Bushista, ilkeän näköisestä ratsastajajoukosta sekä kuvatekstistä. Karrikoiva elementti on Bushin villin lännen tyylisten ”elävänä tai kuolleena” -puheiden visualisointi, jossa Bush on piirretty sheriffiksi. Bushin ”sheriffimäiset” puheet eivät iskujen jälkeisissä tunnepitoisissa tulkinnoissa olleet välttämättä niin huvittavia, mutta Elsilä piirsi liioittelun avulla puheet naurettavaan valoon. Karrikoinnin huvittavuus syntyy Bushin ”nössömäisestä” olemuksesta – joka on päinvastainen julkisuudessa esiintyneeseen Bushiin – sekä hänen puolinukuksissa kävelevästä hevosestaan. Piirroksessa ylevä alennetaan karrikoinnin keinoin, sillä Bushin olemus konnotoi epävarmuutta ja hevosen olemus puolestaan vanhuutta ja kiltteyttä.

Bushin olemus korostuu mustapukuisten ratsastajien edessä. Ernst Gombrich huomauttaa, että pilakuvissa käytetään valon ja pimeyden vastakkainasettelua usein perinteisesti hyvän ja pahan metaforina. Tämä voi näkyä kuvan tasolla mustina ja valkoisina pintoina, varjostuksina ja rasterointina. (Herkman 1998, 84). Piirroksen argumentin kannalta olennaista on kuitenkin kuvatekstin ja ratsastajajoukon välinen jännite. Elsilä konkretisoi neljä historian tapahtumaa piirtämällä ne symbolisesti neljäksi ratsumieheksi. Viestin kokonaismerkityksen ymmärtämiseksi lukijan on tiedettävä, mitä kyseisissä tapahtumissa tapahtui. Tunnettuja historiallisia tapahtumia ei ole tässä syytä käydä sen syvällisemmin läpi, pintaraapaisukin riittää.

Hiroshiman pommi -ratsastaja viittaa Yhdysvaltojen toisen maailmansodan lopussa japanilaiseen kaupunkiin pudottamaan ydinpommiin. Elokuun kuudes päivä vuonna 1945 pudotetussa pommissa kuoli satojatuhansia ihmisiä. Pommin pudottamisen perusteluina USA käytti Japanin sitkeää vastarintaa sodan lopussa, halua säästää amerikkalaisia sotilaita sekä pyrkimystä nopeuttaa sodan päättymistä. Toisenlaiset tulkinnat puolestaan kertovat, että atomipommin kehittämiseen oli upotettu niin paljon rahaa, että sitä haluttiin välttämättä kokeilla käytännössä. Samalla haluttiin näyttää Neuvostoliitolle Yhdysvaltojen sotilaallista mahtia sekä kostaa japanilaisten Yhdysvaltain Tyynenmeren laivaston tukikohtaan, Pearl Harboriin, joulukuussa 1941 tekemä yllätysisku.

Elsilän piirros ja Bushin iskujen jälkeiset puheet saavat syvemmän merkityksen, kun niitä vertaa presidentti Harry S. Trumanin kylmän sodan puhjettua lausumiin sanoihin. Bushin puheet ovat intertekstuaalisuuden (jokainen teksti nojautuu aiempaan tekstiin) periaatteita noudattaen lähes samanlaisia kuin edeltäjänsä puolivuosisataa aikaisemmin. Sota kommunismia vastaan on vaihtunut vain terrorismin metaforaan. Truman julisti vuonna 1947, että maailman vapaat ihmiset ovat kääntäneet katseensa Yhdysvaltoihin, jotta maa jatkaisi heidän vapautensa tukemista (Wittkopf ym. 2003, 37). ”Jumala on luonut meidät ja tuonut meidät nykyiseen vallan ja voiman tilanteeseemme hyviä tarkoituksia varten”, Truman sanoi (Lefever 1999, 89). Jos Yhdysvallat kompastuisi johtajuudessaan, saattaisi se presidentin mielestä vaarantaa maailmanrauhan, ja varmasti vaarantaisi kansakunnan hyvinvoinnin (Wittkopf ym. 37, 43). Trumanin mielestä maailmanhistoria oli tullut tilanteeseen, jossa lähes jokaisen maan oli valittava elämän vaihtoehtojen välillä (Mandelbaum, 46). Hän meni niin pitkälle, että julisti Yhdysvaltain tukevan kaikkia vapaita kansoja, jotka joutuvat taistelemaan kommunistien vallankaappausyrityksiä vastaan

tai torjumaan ulkoista painostusta. Trumanin Yhdysvaltojen tuli auttaa vapaita kansoja päättämään omista asioistaan oman tahtonsa mukaisesti. (Jakobson 2001, 23). Yhdysvalloille Trumanin doktriini palveli sodanjulistusta (Mandelbaum, 46), jonka perusteella maan johtama länsi taisteli kommunismia vastaan joka puolella maapalloa. Taistelua käytiin niin sotilaallisesti, poliittisesti kuin moraalisesti (Lefever, 86). Tämä johti muun muassa Korean sotaan 1950-luvulla ja Vietnamin sotaan 1960-luvulla. ”Taistelemme kommunisteja vastaan Koreassa, joten meidän ei tarvitse taistella heidän kanssaan Kansas Cityssä” -lauseesta tuli suosittu (mt., 76).

Vietnamin sota -ratsastaja viittaa juuri Yhdysvaltojen 1960- ja 1970-lukujen taitteessa käymään sotaan, jossa maa pyrki estämään kommunismin leviämisen Pohjois-Vietnamista Etelä-Vietnamiin. Sodassa pudotettiin arviolta kolme kertaa enemmän pommeja kuin toisessa maailmansodassa ja viidakkoja hävitettiin ympäristömyrkyin. USA ei saanut viidakkosodassa Pohjois-Vietnamin sotilaita kukistettua, ja voimakkaan kotimaisen painostuksen jälkeen maa taipui sen kannalta häpeälliseen rauhaan vuonna 1973. Muutaman vuoden kuluttua Etelä-Vietnamin puolustus mureni ja maa yhdistettiin Vietnamin sosialistiseksi tasavallaksi.

Grenadan verilöyly -ratsastaja on neljästä tapahtumasta todennäköisesti vähiten tunnettu aihe. Se viittaa Yhdysvaltojen vuonna 1983 Karibianmerellä sijaitsevalle pienelle saarelle tehtyyn mairinnoukseen. Saarella oli vuodesta 1979 asti ollut kommunistinen hallinto. Lokakuussa 1983 kovan linjan marxilaiset kaappasivat vallan ja surmasivat pääministeri Maurice Bishopin ja kaikki hänen hallituksensa keskeiset jäsenet. Yhdysvallat teki intervention saarelle, jonka perusteluna se painotti saarella lääketiedettä opiskelleitten amerikkalaisten nuorten turvallisuutta. Taustalla oli myös kansainvälinen lentokenttä, jota Grenada oli rakentanut mm. Kuuban tuella. Reaganin hallinnon tulkinna mukaan kenttä oli Neuvostoliiton siirto Väli-Amerikan alueen valtapelissä. Lokakuun lopussa alkanut ”Urgent Fury” ei kuitenkaan ollut nimensä mukainen pikaoperaatio, vaan harkittu strateginen valinta. Luostarisen mukaan saarivaltion miehitys tulkittiin eurooppalaisessa lehdistössä suurvaltapolitiisessa kontekstissa, vaikka se olikin puuttumista suvereenin valtion asioihin. Uuden kylmän sodan aikainen ilmapiiri ei kuitenkaan kannustanut lähestymään Grenadan ongelmaa kansainvälisen oikeuden tai maan omien sosiaalisten taustojen näkökulmista. Kriitikot kiinnittivät huomiota intervention sisäpoliittiseen merkitykseen, sillä Yhdysvaltojen armeija oli kokenut nöyryytyksen toisensa jälkeen.

Vietnamin ohella maan armeija oli epäonnistunut panttivankien vapautusoperaatiossa Iranissa ja vain pari päivää ennen hyökkäystä Grenadaan oli Beirutissa surmattu yli 300 amerikkalaista sotilasta itsemurhaiskussa. (Luostarinen 1994, 139-140). Lentokenttää rakentamassa olleet aseistetut kuubalaiset työntekijät taistelivat kolme päivää Yhdysvaltojen sotilaita vastaan. Surmansa sai 45 grenadalaista, 29 kuubalaista sekä 18 amerikkalaista. Onnistuneen maihinnousun lopputuloksena saarelle palautettiin valtaan perustuslaillinen monarkia hallituksineen sekä kaksikamarisine parlamentteineen.

Bagdadin pommitus -ratsastaja viittaa Irakin pääkaupunkiin ja Persianlahden sotaan, joka käytiin vuonna 1991. Irak miehitti Kuwaitin 2. elokuuta 1990, sillä maan talous oli romahtamispisteessä kymmenvuotisen Iran-sodan jäljiltä. Presidentti Saddam Hussein perusteli Kuwaitin ”liittämistä” Irakiin muun muassa sillä, että Kuwait oli itse asiassa yksi Irakin maakunnista. Kun Saddam Hussein ei vetänyt joukkojaan Kuwaitista YK:n asettamaan takarajaan mennessä, öljyvarannoistaan huolestunut Yhdysvaltojen johtama liittoutuma aloitti 16.1.1991 Irakin pääkaupungin pommittamisen. Perusteluina Yhdysvallat käytti – niin kuin useasti – taistelua demokratian ja vapauden puolesta. Kuusiston mukaan liittoutuman juonirakentelussa Saddam Hussein ja Irak nimettiin pahuuden ilmentymiksi, Kuwait kidnapatuksi uhriksi, mutta liittoutuma sitä vastoin messiaaniseksi pelastajaksi, oikeuden ja järjestyksen palauttajaksi. (Kuusisto 1999, 84). Vajaassa sadassa tunnissa liittoutuma ajoi Irakin joukot pois Kuwaitista ja itse sotaa kesti vajaat kaksi viikkoa.

5.1.5 Hyvyys-ajattelu satiirin kohteena

Elsilän piirroksen olennainen elementti on sekä Bushilla että ratsastajilla olevat Yhdysvaltojen liput. Ilkeiltä ja pelottavilta näyttävien ratsastajien kohdalla Elsilän argumentti on, että USA on vastuussa kyseisistä tapahtumista. Bushin kädessä oleva lippu identifioi puolestaan ratsastajat ja Bushin samaan ryhmään. Samalla ero valkean ja pimeän, hyvän ja pahan välillä mitätöityy. Burken identifikaation me-muut–vastakkainasettelu syntyy Yhdysvaltojen historiallisten tapahtumien ja Bushin sekä piirroksen lukijoiden välisestä vastakkainasettelusta. Piirroksen ja kuvatekstin välinen inkogruenssinen jännite löytääkin merkityksensä siitä, että Bush ja ratsastajat identifioidaan samaan ryhmään. Lauseella ”voisitteko siirtyä sivummalle. Teitä ei tarvita tällä ”hyvää vastaan paha” -

retkellä” Elsilä mitätöi ja demystifioi Bushin julkisuudessa esittämiä tulkintoja hyvän ja pahan taistelusta, rauhantahtoisesta Yhdysvalloista ja etteivät amerikkalaiset olisi aikaisemmin nähneet tällaista paha, mutta eivät pahantekijäkään aikaisemmin amerikkalaisia toiminnassa. Elsilä tuo esille Yhdysvaltojen historian tapahtumia ja tarkoittaa ironisella kuvatekstillä, että USA on itse ollut historiansa aikana paha ja Bushin kädessä oleva lippu osoittaa, että USA on tulevilla toimillaan menossa samaan maan historian pahojen tapahtumien joukkoon.

Lievempi tulkinta jättäisi identifioimatta Bushin toimet Yhdysvaltojen ”pahan historian” kanssa ja tyytyisi vain näkemään Bushin puheet hyvän ja pahan taistelussa muussakin kuin presidentin tarjoamassa mustavalkoisessa asetelmassa. Tällöin lippujen rooli onkin vain ohjata tietämättömämpää lukijaa ymmärtämään, että ratsastajajoukko ja Bush edustavat samaa maata, ja siksi mitätöivä argumentointi jää asteelle ”Bush puhuu hyvän ja pahan taistelusta, mutta myös Yhdysvallat on ollut historiansa aikana paha.” Kun piirroksen tulkintaa malttaa kuitenkin huvittumisen jälkeen jatkaa omassa mielessä ja miettiä, mitä seuraavaksi tapahtuu, identifioituu Bushin toiminnat helposti mustapukuisen ratsastajajoukon eli pahan kanssa. Kummassakin tulkinnassa Elsilä kääntää Bushin tulkinnat ylösalaisin ja naurettavaan valoon. USA on paha -tulkinnassa Elsilän kritiikki ulottuu niin sanotussa suuremmissa kuvassa Yhdysvaltojen johtavia ideologioita, kuten missionismia, ainutlaatuisuuskäsitystä sekä hyvyyden ja vapauden valtakunta -ajattelua kohtaan.

Elsilän piirros on tyypiltään satiiri, jossa Bushin romanttinen tulkinta on militanttisen ironian kohde ja Bush sen ”uhri”. Elsilän satiiri on hutcheonilaisittain hyökkääväksi muuttunutta ironiaa, joka käy muuttamaan asetettuja arvoja, ja jossa Bushin sankarillinen tulkinta katoaa. Elsilä kyseenalaistaa rortylaisittain ”lopulliset” sanat eli tässä piirroksessa erityisesti Bushin määritelmän hyvästä ja pahasta. Piirroksen vastapolitiikassa mikä tahansa näyttää hyvältä tai pahalta uudelleen kuvattuna, sillä asioilla ei ole luonnollista ja todellista olemusta. Elsilä on Fryen satiirikko, joka tuntee epäluuloa, ja kyynisyyttä Bushin yksinkertaistamaa USA on hyvä -standardia kohtaan, ja suuntaa satiirinsa institutionaalista valtaa omaavaan yksilön – presidentin – puheiden syövyttämiseen. Elsilä demystifioi amerikkalaista myyttiä hyvän kansakunnasta tuomalla esiin Yhdysvaltojen sotaisen historian tapahtumia. Samalla hän vie pohjan Bushin puheilta, jossa maailma ei olisi nähnyt tällaista paha aikaisemmin eikä pahantekijät amerikkalaisia toiminnassa. Bush

näyttäytyykin United States of Amnesian, muistinmenetyksen Yhdysvaltojen presidenttinä. Elsilän absurdi keino on piirtää Bush-sheriffi ja Yhdysvaltojen historian tapahtumat ratsastajien muodossa kohtaamaan aavikolla. Lukija ymmärtää tämän fantasian helposti groteskiksi.

Tulkitsija on Elsilän piirroksen kohdalla palapelin äärellä, jossa piirroksen merkitys vaatii toissijaista ymmärtämistä. Kuvatekstin ironia on nimenomaan hutcheonilaista ironiaa, ei klassinen ”ymmärrä se vastakkaisella tavalla” –tyylinen. Klassisen ironiamääritelmän mukaan kuvateksti ”Voisitteko siirtyä sivummalle. Teitä ei tarvita tällä ”hyvä vastaan paha” -retkellä” pitäisi ymmärtää suurin piirtein tyyliin ”Ettehän astu sivummalle. Teitä tarvitaan tällä ”hyvä vastaan paha” -retkellä”. On ilmiselvää, että tällainen jättäisi kuvan merkityksen auki. Kuvatekstin hyökkäävä ironia tapahtuukin hutcheonilaisittain ironikon, tekstin, kontekstin ja tulkitsijan dynaamisessa sosiaalis-kommunikatiivisessa kohtaamisessa. Ironian uutta synnyttävä kolmas merkitys kehittyy sanotun ja ei-sanotun yhteisvaikutuksella. Tässä tapauksessa Bushin julkisuudessa esittämästä tulkinnasta hyvän ja pahan taistelusta sekä piirroksen kuvatekstin ja ratsastajien välisestä yhteentörmäyksestä. Elsilän argumentti on siinä, mitä se jättää sanomatta. Piirroksen implisiittinen argumentti ja samalla eettinen kannanotto on, että ”USA on paha”. Tässä tulkinnassa Elsilän ironia on tulkittavuudeltaan ”olla ironinen” -tyylinen.

Jos lippujen merkitystä ja sitä, mitä tapahtuu seuraavaksi, ei jää huvittumisen jälkeen miettimään, piirroksen viesti jää helposti tasolle ”USA on ollut historiansa aikana ainakin neljästi paha.” Tällaisessa tulkinnassa Elsilän ironia onkin ”on ironista, että” –tyylinen, joka pelkäänsä mitätöi Bushin tulkintaa puhua hyvän ja pahan taistelusta, mutta ei tarjoa tilalle omaa argumenttiaan. Siksi en pidäkään tätä tulkintaa niin hyvin perusteltuna kuin edellistä. Olennainen asia on kuitenkin se, että Bushin tulevien toimintojen identifiointuminen ratsastajajoukon kanssa ei tapahdu kuvassa, vaan kerronnallistuu lukijan mielessä, siinä mitä tapahtuisi seuraavaksi. Piirroksen kannanotto ”USA on paha” mitätöi Bushin puheita, mutta eettinen kannanotto ei kuitenkaan tarjoa eksplisiittisesti argumenttia siitä, millainen maan pitäisi olla. Satiirinen vastapolitiikka kuitenkin täyttää tehtävänsä ja kääntää Bushin puheet ylösalaisin ja naurettavaan valoon.

5.1.6 Supervallan johtajan puheiden mitätöinti

Elsilän yleisö koostuu piirroksen lukijoiden sekä Bushin johtaman Yhdysvaltojen vastakkainasettelusta. Vaikka 1900-luvulla naurun ylhäällä-alhaalla -dimensio on demokratiaprosessin myötä vähentynyt, voi maailman mahtavimman valtion presidentin saattamista naurunalaiseksi verrata entisaikojen kuninkaiden tai yksinvaltioiden pilkkaamiseen. Syyskuun iskujen jälkeen Bushin tulkinnat tapahtumista aiheuttivat varmasti monissa vastakkaisia ajatuksia, jotka Elsilä tiivisti piirroksessaan. Hietalan mukaan alistamalla suuren ja mahtavan naurunsa kohteeksi pilapiirtäjä tekee kohteen pienemmäksi ja siten helpommin käsiteltäväksi. Näin tämän mahdollisia väärinkäytöksiäkin on helpompi sietää. (Hietala 1988, 13).

Yleisön nauru on naurua etäältä, joka täyttää Desmond Morrisin kriteerit vaaran välttämiseksi. Kunnioitettu ”kuningas” ja pelottava tapahtuma asetetaan piirroksessa arkiseksi ja harmittomaksi, jolle nauretaan, mutta josta ei koidu rangaistusta. Piirroksen naurattavia elementtejä ovat Bushin karrikoidun ”nössömäiset” piirteet, mutta erityisesti hänen iskujen jälkeisten puheidensa mitätöinti oivallisesti ”ratsastajien” muodossa. Bergsonin mukaan piirroksen komiikka on usein tekstiin perustuvaa komiikkaa, jossa nauramme vähemmän itse piirrokselle kuin sille satiirille tai komedialle, jota kuva esittää. (Bergson 2000, 26). Vaikka Bergson tarkoitti tällä satiirikirjailijaa piirrosten avulla kuvittavaa piirtäjää, tässä piirroksessa yleisön nauru kohdistuu piirroksen kautta Bushin julkisuudessa esittämän tulkinnan mitätöintiin. Yleisön nauru on ennen kaikkea roomalaisten retorikkojen korostamaa ylenkatsetta ja pilkkaa, jossa Bushin puheet kääntyvät Elsilän vastapolitiikan myötä pääläelleen. Elsilä taistelee huumorin keinoin Bushia vastaan, mutta hänen sanomansa on vakavampi. Karrikoivan ja ylhäällä-alhaalla -dimension lisäksi Elsilän varsinainen kritiikki osoittaa Kosken korostamaa ideologiaa kohtaan, tässä tapauksessa Bushin narratiivia sekä Yhdysvaltojen johtavia ideologiakäsityksiä kohtaan. Kun Bushin puheet on mitätöity yleisön naurulla, laajenee samalla Elsilän argumentti, jossa maailmassa on ollut pahaa jo ennen syyskuun iskuja, ja pahan aiheuttaja on ollut USA. Jatkossa Yhdysvaltojen toimet liittyvät vain sen historian pahojen tekojen sarjaan.

5.2 Globaalin valtajärjestelmän 1+4-rakenne

Barry Buzanin ja Ole Waeverin mukaan kylmän sodan aikana globaali valtarakenne oli mallia 2+3, jossa Yhdysvallat ja Neuvostoliitto olivat supervaltoja sekä Kiina, Japani ja EY:n ydinvaltiot suurvaltoja. Tosin EY:n ydinvaltiot Britannia, Ranska ja Saksa olivat hyvin pitkälti itsenäisiä toimijoita. (Buzan & Waever, 445). Kylmän sodan jälkeisellä vuosikymmenellä järjestelmä muuttui 1+4:ksi, jossa USA oli ainoa supervalta, ja Kiina, Japani, EU ja Venäjä suurvaltoja (mt., 446). Supervallan määritelmä vaatii koko kansainvälisen järjestelmän huomioon ottamista. Sillä täytyy olla ensiluokan sotilaallis-poliittinen kapasiteetti (sen hetken standardeilla mitattuna) ja talous, joka tukee tätä kapasiteettia. Supervallan täytyy olla kykenevä harjoittamaan globaalia sotilaallista ja poliittista toimintaa sekä näkemään itsensä supervaltana, ja olla tässä arvioinnissa myös muiden hyväksymä niin retorisella kuin käyttäytymisen tasolla. Lisäksi supervalta on aktiivinen pelaaja turvallisuuden alalla kokonaisuudessaan, olipa kyseessä liittolainen tai vihollinen. Supervalta toimii kansainvälisen yhteisön ”universaalien” arvojen tukijana, sillä sen vallan legitimitetti riippuu olennaisesti kyvystä luoda kansainväliselle yhteisölle arvoja. (Buzan, 69).

Buzanin mielestä myös nykyistä globaalia valtajärjestelmää voi kutsua 1+4-rakenteeksi. Se on hänen mielestään parempi määritelmä kuin 1+0-rakenne, jossa Yhdysvaltojen hegemonia ulottuu joka paikkaan. Buzanin analyysissä Yhdysvallat ei ole millään alueella niin voimakas, että se voisi eliminoida muiden tasapainottavan vaikutusmahdollisuuden. Maa ei myöskään pysty muuttamaan kansainvälistä järjestelmää anarkiasta hierarkiaksi. (Buzan, 86-87). Buzanin ja Waeverin arviossa järjestelmä pysynee 1+4-rakenteena seuraavat parikymmentä vuotta. Rakenteen muuttuminen 2+x:ksi, eli jossa on kaksi supervaltaa ja tuntematon määrä suurvaltoja, riippuu Kiinan ja EU:n kyvystä ja halusta saavuttaa supervallan status. Tätä todennäköisempi vaihtoehto voisi olla 0+x-rakenne, jossa ei ole yhtään supervaltaa, mutta tuntematon määrä suurvaltoja. Tämä voisi Buzanin ja Waeverin mukaan tapahtua pikkuhiljaa, jos USA ajautuisi materiaalivaroiltaan pitkäaikaiseen lamaan. Toisaalta se voisi tapahtua myös nopeasti, jos USA päättäisi luopua, esimerkiksi kansalaistensa haluttomuuden vuoksi, supervallan roolistaan ja muuttuisi normaaliksi suurvallaksi. Uskottavampaa on kuitenkin argumentti, jossa USA

pelkää 0+x-rakennetta, koska se voisi olla haitaksi maan intresseille. Joku toinen valtio saattaisi nousta sen paikalle ainoaksi supervallaksi. (Buzan & Waeber, 446-447).

1+x-rakenne viittaa yhteen supervaltaan ja tuntemattomaan määrään suurvaltoja. Kun puhutaan 1+x-rakenteesta, tämä hobbesilainen oletus ehdottaa kolme asiaa supervallan käyttäytymiselle:

- 1) Supervalta yrittää estää oman statuksensa haastajat ja määrittelee kyseessä olevat haasteet turvallisuusasioiksi.
- 2) Supervalta haluaa pysyä ainoana lajissaan, eikä halua kilpailijoita. Siksi se yrittää viivyttää tai estää suurvaltojen nousua.
- 3) Ainoa supervalta toimii yksinapaisesti, kun se voi, ja pitää kahdenkeskistä diplomatiaa monenkeskistä parempana. (Buzan, 88).

5.2.1 Maailmanlaajuisen liittoutuman kokoaminen

Bush aloitti iskujen jälkeen maailmanlaajuisen liittoutuman kokoamisen terrorisminvastaiseen sotaan. Hän korosti toistuvasti, että edessä oleva taistelu oli erilainen kuin mihin oltiin totuttu. Bushin luokittelun mukaan toimintosarja sisälsi välillä julkisuudessa näkyvää taistelua, toisinaan näkymättömäksi jäävää taistelua. ”Jotkut kansankunnat ottavat aktiivisemmän roolin ja tukevat taisteluja näkyvästi, toiset puolestaan tarjoavat informaatiota tai rahaa, tai ovat sitten muulla tavoin avuliaita”, Bush sanoi. Presidentin mukaan al-Qaida-verkosto toimi yli 60 valtiossa ja hän pyysikin muita kansakuntia taistelemaan Yhdysvaltojen rinnalla. Bush korosti, että terrorismilla ei ollut rajoja eikä pääkaupunkia, mutta sillä on yhteinen ideologia. Terroristit vihasivat Bushin mukaan vapautta ja vapautta rakastavia ihmisiä. He vihasivat erityisesti Yhdysvaltoja, mutta monien valtioiden johtajien pitäisi ymmärtää, että se mitä tapahtui New Yorkissa ja Washingtonissa, voisi helposti tapahtua myös heidän pääkaupungeissaan.¹⁶

Muutama päivä iskujen jälkeen sotilasliitto Nato sekä Venäjä julistivat, etteivät Yhdysvaltoihin tehdyt hyökkäykset saa jäädä rankaisematta. Nato-maiden ja Venäjän pysyvä neuvosto kehotti kansainvälistä yhteisöä liittymään taisteluun terrorismia vastaan. Nato ja Venäjä ilmoittivat niin ikään tehostavansa yhteistyötään. Myös Kiinan presidentti

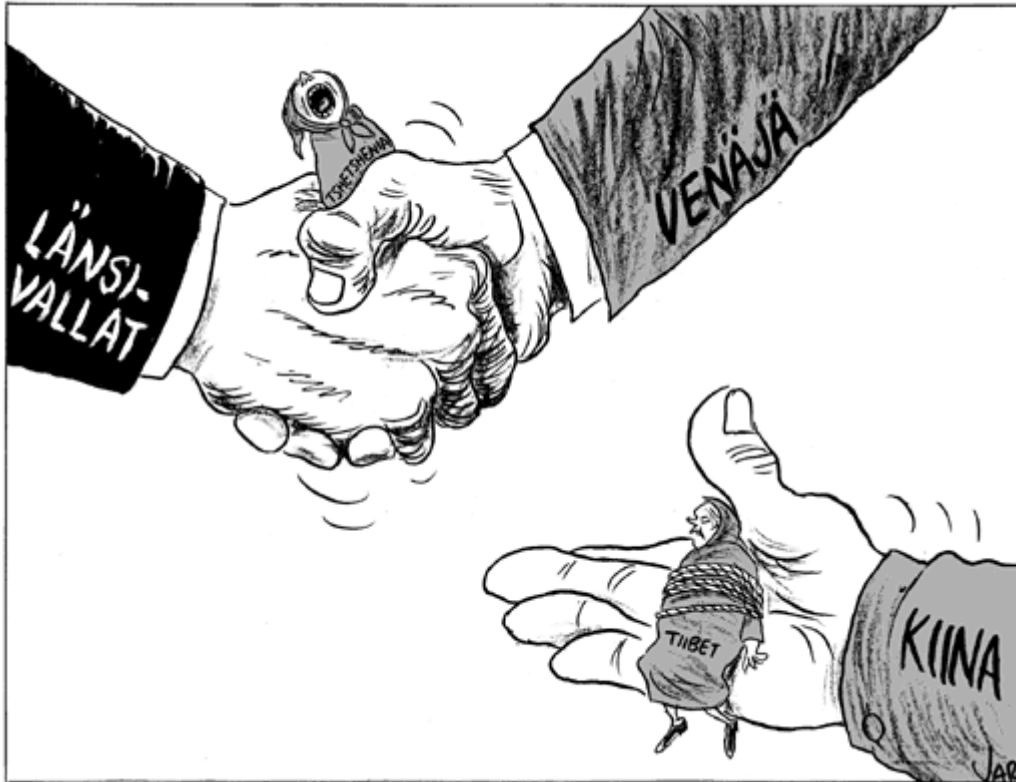
¹⁶ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010919-1.html>

Jiang Zemin oli puhelinkeskustelussaan Bushin kanssa tarjoutunut liittämään maansa mukaan kansainväliseen taisteluun terrorismia vastaan. (*Kaleva* 14.9.2001, 17). Venäjän presidentti Vladimir Putin liitti tulkinnoissaan Venäjän ja Tshetshenian välisen sodan kansainväliseen terrorismiin. ”Me olemme myös sitä mieltä, ettei Tshetshenian tapahtumia voi tarkastella kansainvälisestä terrorismista vastaan käytävän taistelun ulkopuolella.” (*Kaleva* 26.9.2001a). Arkady Moshesin mukaan väittämällä käyvänsä terrorisminvastaista sotaa Putin pyrki kumoamaan erityisesti eurooppalaisten maata vastaan aikaisemmin esittämät syytökset, joiden mukaan Venäjä ei noudata oikeusvaltioon ja demokratiaan kuuluvia normeja. Venäjän olisi vaikea turvautua terrorisminvastaiseen argumenttiin, ellei se olisi ottanut käyttöön Yhdysvaltain ulkopolitiikan ajamia tavoitteita. (Moshes 2005, 14). Venäläisen *Vremja Novostei* -lehden mukaan Putinin puheet olivat ehto, jossa Venäjä oli valmis laajaan yhteistyöhön lännen kanssa, jos länsimaat lakkaavat arvostelemasta Venäjää Tshetshenian sodan siviiliuhreista. (*Kaleva* 26.9.2001a, 11). Saksan liittokansleri Gerhard Schröder vihjasikin maassa vierailleelle Putinille, että länsi saattaisi muuttaa käsitystään Venäjän Tshetshenia-sodasta. ”Mitä Tshetsheniaan tulee, tilannetta pitää arvioida monipuolisemmin maailman mielihiteessä”, Schröder sanoi. (*Kaleva* 26.9.2001b, 11). Bush arvosti Putinin tekoa ja oli sitä mieltä, että Venäjän presidentti ymmärsi terrorisminvastaiseen taisteluun liittymisen tarkoittavan ennen kaikkea sitä, että kylmä sota on päättynyt, ja että USA ja Venäjä voivat toimia yhteistyössä uudella strategisella tasolla terrorismia vastaan. Bushin mielestä taistelu terrorismia vastaan vaati laajan rintaman, jossa USA ja Venäjä ovat terroristihyökkäyksen kohteita.¹⁷ Bush arvioi legitiimien hallitusten ja vapautta rakastavien ihmisten muodostaman koalition vahvaksi. Ihmiset osallistuisivat eri tavalla koalition toimintaan, mutta sen tehtävä ei muuttuisi. Sen tehtävänä oli juuria ja tuhota kansainvälinen terrorismi.¹⁸

¹⁷ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html>

¹⁸ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010925-1.html>

5.2.2 Tappava metafora pilapiirroksessa

Elsilän 28.9.2001 ilmestynyt piirros on tyypiltään metaforapiirros, jossa sopimukseteko tai yhteenliittyminen on visualisoitu ”jättiläisten” käsienpuristuksena. Elsilän piirroksessa naurettavuus tulee korkeintaan visuaalisesta kyvystä tiivistää ajankohtainen aihe käsienpuristuksena, ellei sitten piirroksesta saa antiikin komedian sadistista naurutydytystä ankaran fyysisen tuskan tuottamisesta tshetsheeneille ja tiibetiläisille. Piirroksessa ei ole varsinaisesti yllättävyyttä tai yhteensopimattomuutta. Sen varsinainen diskurssi onkin sävyltään vakava, mutta kannanottona eettinen.

Elsilän piirros visualisoi kansainvälisen poliittisen järjestelmän suurten (länsimaat, Kiina Venäjä) ”temmellyskentäksi”, jonka poliittisessa ”kaupanteossa” pienemmät (Tshetshenia, Tiibet) kärsivät, ne metaforisesti tukehdutetaan. Tshetshenia viittaa piirroksessa Venäjän ja Tshetshenian väliseen sotaan, jossa Tshetshenia haluaisi irrottautua Venäjästä itsenäiseksi valtioksi. Tiibet puolestaan on virallisesti Kiinan autonominen osa, mutta vuosien kuluessa Kiina on kukistanut kovin ottein Tiibetin itsenäisyyttä tai suurempia vapauksia ajavat kansanliikkeet. Piirroksen argumentin kannalta olennainen asia on se, että Tiibetin ja

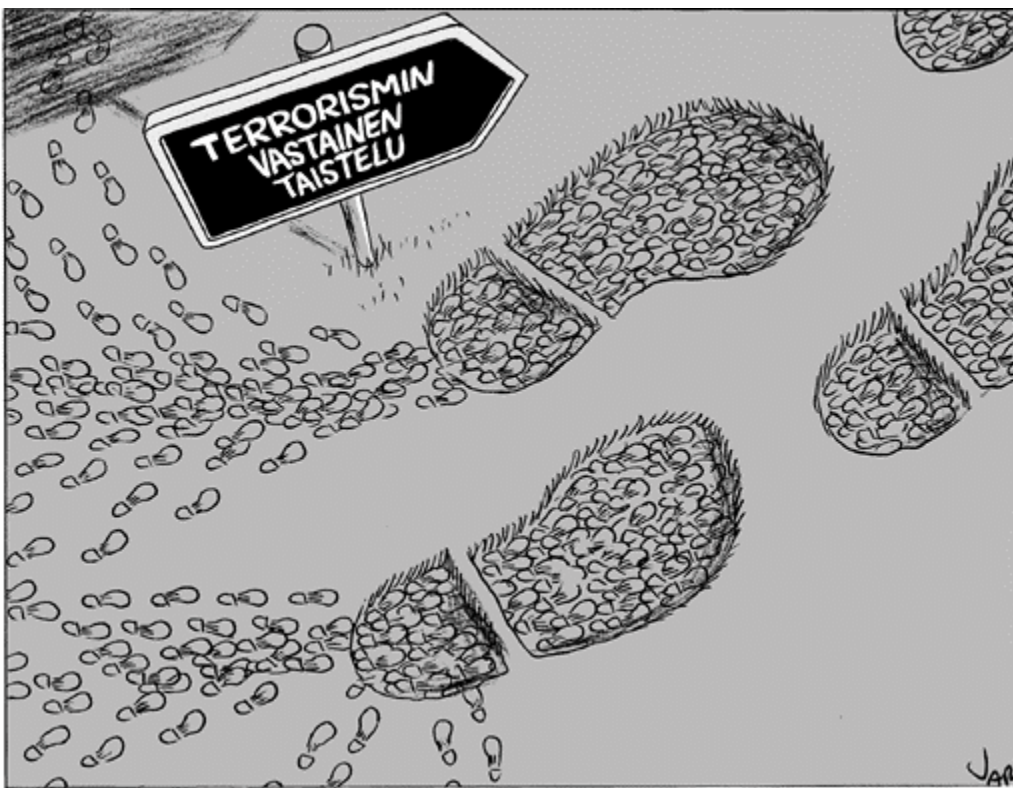
Tshetshenian symbolit ovat huivipäisiä mummoja, eivätkä ainakaan sotilaita. Näin ne edustavat metonymisesti (osa edustaa kokonaisuutta) kansojensa siviiliväestöä.

Elsilän kritiikki kohdistuu sekä Venäjään että Kiinaan, mutta erityisesti länsimaihin ja sen johtavaan maahan Yhdysvaltoihin. Ilman kontekstin huomioimista piirroksen kritiikin ymmärtäminen voisi jäädä asteelle, jossa länsimaat hyväksyvät Venäjän ja Kiinan tshetshenialaisten ja tiibetiläisten siviilien sorron, mutta piirroksen konteksti tarkoittaa hyväksymisen syyn ja siten varsinaisen kritiikin kohteen. Piirros viittaa Yhdysvaltojen pyrkimykseen luoda maailmanlaajuinen terrorisminvastainen koalitio. Heidi Hautala (Pitt & Ritter 2003, 12-13) varoitti, ettei terrorismin vastustamisesta saisi tulla epäpyhää allianssia, jossa valtiot hyväksyvät itselleen ja toisilleen oikeuden eliminoida kiusallisia oppositioliikkeitä muka terroristeina Tshetsheniassa ja Xinjiangissa. Ajankohtaisena kannanottona Elsilän piirros argumentoi ja kritisoi, että juuri näin käy. Yhdysvaltojen johtama länsivallat on valmis hyväksymään Venäjän ja Kiinan toimet sortaa Tshetshenian ja Tiibetin siviiliväestöä osana terrorisminvastaista taistelua, jos Venäjä ja Kiina vain liittyvät Yhdysvaltojen rinnalle taisteluun terrorismia vastaan. Kritiikin kärki osoittaa sekä Bushiin että muihin länsimaiden johtajiin – kuten Schröderiin –, jotka antavat puheaktillaan luvan Putinin pyrkimykselle liittää Tshetshenian sota kansainväliseen terrorismiin ja ummistavat samalla silmänsä Kiinan Tiibet-politiikalta. Elsilän eettinen kannanotto on, että näin ei saisi tapahtua.

Elsilän ironia on Hutcheonin ”on ironista, että” -tyylinen. Hän mitätöi piirroksellaan Bushin puheita argumentoimalla, että on ironista, että Bush puhuu vapautta rakastavista kansoista, mutta on samalla valmis hyväksymään liittoutumaan kansojen vapautta rajoittavat maat. Piirroksen ironian myötä presidentin puheet kääntyvät lähinnä tragikoomiseen valoon. Elsilän piirroksessa havainnollistuu hyvin Lakoffin ajatus tappavista metaforista. Kun Venäjä ja Kiina liittyvät piirroksen osoittamine ehtoineen sotaan terrorismia vastaan (joka on siis itsessään metafora), ja länsivallat hyväksyvät tämän, konstituoituu myös heidän voimankäyttönsä Tshetshenian ja Tiibetin väestöä kohtaan. Elsilän piirroksessa koalition kerääminen ”sotaan terrorismia vastaan” on mestari-metafora, joka määrää sodan kontekstissa muut valinnat.

5.2.3 Elsilän 1+x-valtajärjestelmä

Elsilän kädenpuristus-piirroksessa kansainvälinen valtapoliittinen järjestelmä ilmenee suurten kokonaisuuksien (länsimaat, Venäjä, Kiina) kädenpuristuksina. Järjestelmä on anarkistinen eikä USA ole hegemonisessa asemassa. Tästä kielii piirroksen politiikan ilmeneminen sopimuksentekona (kättely), ei esimerkiksi Yhdysvaltojen sanelupoliittikkana. Elsilän 4.10.2001 ilmestyneessä piirroksessa tarkentuu kuitenkin hänen käsityksensä kansainvälisestä poliittisesta järjestelmästä, jota käytän tässä kohdin vain tukemaan edellä analysoimaani piirrosta.

Piirroksessa Elsilän globaali valtajärjestelmä ilmenee 1+x:nä, jossa Yhdysvallat ainoana supervaltana (iso jalanjälki) viitoittaa tietä terrorisminvastaiseen taisteluun. Muut valtiot, myös suurvallat, näyttäytyvät vain pieninä jalanjälkinä, jotka liittyvät Yhdysvaltojen johtamaan liittoutumaan. Kädenpuristus-piirros kuitenkin kiistää Yhdysvaltojen hegemonisen aseman: maa ei voi länsimaiden johtavana valtiona sanella asioita. Jotta se saisi Venäjän ja Kiinan mukaan koalitioonsa, sen on tehtävä myös itse myönnytyksiä näille maille. Piirros ei tuo esiin mitään uutta, vaan se toimii pikemminkin vallitsevan keskustelun tiivistäjänä ja visualisoijana. Piirroksen ironia mitätöi Bushin puheita

”vapautta rakastavien” kansojen yhteenliittymisestä, sillä Tshetshenia ja Tiibethän haluaisivat juuri itsenäisiksi. Länsivallat Bushin johdolla ovat kuitenkin valmiita ummistamaan silmänsä asialta, kunhan saavat Venäjän ja Kiinan kaltaiset suurvallat liittymään koalitioon. Lisäksi länsimaat ovat valmiita katsomaan läpi sormien yhteiskuntiansa perusideologian – ihmisoikeuksien – rikkomisen. Tämä on Tshetshenian ja Tiibetin siviiliväestön kannalta kohtalokas, sillä sen seurauksena heidät ”tukahdutetaan”.

Elsilän käsienväsymys-piirroksessa yleisön retorinen identifikaatio rakentuu me-ne-nuo -asetelmalle, ei siis suoraviivaiselle me-ne -asetelmalle. Elsilä ottaa Kosken vaatiman argumentointipaikkansa etäältä, jonne hän suostuttelee myös yleisöään. Elsilän ja yleisön me-asetelma katsoo maailman tapahtumia lintuperspektiivistä, jonka toimijoita ovat suuret vallat (ne) sekä Tshetshenia ja Tiibet (nuo). Elsilän kritiikki osoittaa länsivaltoihin, Venäjään ja Kiinaan, piirroksen sympatia-asetelmat puolestaan Tshetsheniaan ja Tiibetiin. Tällaisessa asetelmassa ei olisi yllättävää, jos suomalainen tulkitsija samaistuisi Suomen historian valossa Tshetshenian ja Tiibetin ”puolelle”, jolloin tulkinta-asetelma muuttuisi me-ne -vastakkainasetteluksi. Vakuuttavampi vaihtoehto on kuitenkin asetelma, jossa yleisö katsoo Elsilän piirtämällä tavalla tapahtumia ”täältä” ”tuolla” maailmalla ”niiden” kesken ja tulee houkuteluksi Elsilän vakavaan ja huumorittomaan diskurssiin: ”Länsimaat ovat Yhdysvaltojen johdolla tietoisesti valmiit tukahduttamaan vapautta tavoittelevien kansojen toimet, jos he saavat Venäjän ja Kiinan tuen terrorisminvastaisille toimilleen”. Eettinen kannanotto on kuitenkin, että näin ei saisi olla.

5.3 Afganistanin humanitäärinen auttaminen

Bushin nimettyä bin Ladenin ja al-Qaida-järjestön vastuullisiksi syyskuun iskuihin presidentti käänsi katseensa Afganistaniin. Bushin mukaan terroristeja koulutettiin leireillä, joita järjestettiin muun muassa Talibanin johtamassa Afganistanissa. Koulutuksen jälkeen terroristit lähetettiin Bushin mukaan kotimaihinsa tai piileskelemään muihin maihin ympäri maailmaa, jossa he voisivat juonia pahuutta ja tuhoa. Afganistanissa näkyi Bushin analyysin mukaan al-Qaidan visio maailmasta, sillä järjestöllä oli vahva ote Talibanin hallinnosta. Hallinto sorti maan väestöä ja monet näkivät nälkää. ”Naiset eivät saa käydä koulua. Television omistamisesta voi joutua vankilaan. Uskontoa voi harjoittaa vain tavalla, jonka johtajat määräävät. Mies voi joutua vankilaan, jos hänen partansa ei ole

tarpeeksi pitkä”, Bush sanoi. Presidentin mukaan ”USA kunnioittaa Afganistanin ihmisiä – olemme tällä hetkellä maan suurin humanitäärisen avun lähde. Mutta tuomitsemme Talibanin hallinnon. Se ei vain alista omia kansalaisiaan, vaan uhkaa ihmisiä kaikkialla tukemalla ja antamalla turvapaikan sekä tarjoamalla terroristeja.”¹⁹ Koottuaan 26 päivän ajan kansainvälistä liittoutumaa, annettuaan Talibanille selkeät toimintaohjeet ja tarjottuaan heille mahdollisuuden bin Ladenin luovutukseen sekä hankittuaan YK:lta luvan iskuille, USA iski lopulta Afganistaniin 7. lokakuuta 2001. Amerikkalaisten ja brittien pommi- ja rynnäkkökoneet iskivät ensimmäisenä yönä 31 kohteeseen, joihin ilmoitettiin suunnatun 50 risteilyohjusta. Ilmaiskujen kohteiden sanottiin olleen sotilaallisia: lentokenttiä, ilmatorjuntakeskuksia, Talibanin tukikohtia ja al-Qaida-järjestön harjoitusleirejä. (Rutanen 2001, 12).

Yhdysvallat pudotti pommien ohella myös humanitääristä apua, ruokaa ja juomaa Afganistanin siviiliväestölle. Tällä operaatiolla Yhdysvaltojen arvioitiin pyrkivän muun muassa vaimentamaan islamilaisten maiden amerikkalaisvastaisia mielialoja. YK:n arvion mukaan jopa kuusi miljoonaa afgaania oli jo täysin tai osittain riippuvainen ulkopuolisesta ruoka-avusta. (ma, 13). Presidentti Bush antoi Afganistanin operaation nimeksi Kestävä vapaus. Sotilaallisten toimien lisäksi hän sanoi, että ”Afganistanin sorrettu kansa tulee huomaamaan Amerikan ja meidän liittolaisten jalomielisyyden.” Bushin mukaan samalla, kun liittoutuma iski sotilaallisiin kohteisiin, se pudotti myös ruokaa, lääkkeitä ja muita tarvikkeita Afganistanin kärsiville miehille, naisille ja lapsille. ”Amerikka on Afganistanin ihmisten ystävä”, Bush sanoi.²⁰ Yhdysvaltojen apu ei saanut kuitenkaan varauksetonta tukea. Mansikkahillon ja pähkinävoin pudottaminen taivaalta vaikutti joidenkin arvioiden mukaan karkealta pilalta tilanteessa, jossa nälkäkuolema uhkasi miljoonia afgaaneja. Tilanne vaikeutti muun muassa avustusjärjestöjen työtä, sillä heidän periaatteisiin kuuluu humanitäärisen avun ja sotilastoimien selkeä erottaminen toisistaan, jotta sodan osapuolet voivat luottaa avun puolueettomuuteen ja siten sallia sen kulun sota-alueellakin. Lääkärit ilman rajoja -järjestö puolestaan kritisoi ruoka-avun sattumanvaraisia pudotuksia ja korosti, että ilmasta pudotettuna apu menee harvoin niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. (Merikallio 2001, 9).

¹⁹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

²⁰ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>

5.3.1 Humanitäärisen auttamisen parodiointi

Elsilän 13.10.2001 ilmestynyt piirros parodioi Bushin romanttisia puheita. Siinä missä Bush korosti maan auttavan afgaaniväestöä humanitäärisin keinoin, Elsilä parodioi Bushin puheita lihavan amerikkalaiskenraalin kautta. Piirroksen naurettavuus muodostuu piirroksessa olevasta johdantotekstistä, lihavasta kenraalista sekä piirroksen alla olevasta piirrostekstistä. Johdanto kertoo, millaisia ongelmia Yhdysvaltojen humanitäärinen avustus saattaa todellisuudessa aiheuttaa. Johdannon tarkoituksena on luoda pohja piirroksen tulkinnalle, jonka naurettavuus muodostuu yllättävänä käänteenä ja ristiriitana suhteessa johdannon tekstiin. Johdannon jälkeen Elsilän argumentointi siirtyy yllättäen lihavan kenraalin ja kuvatekstin avulla parodioimaan itse sodankäyntiä. Piirroksen ilmestymisaikaan terroristien pelättiin turvautuvan seuraavaksi biologisiin ja kemiallisiin aseisiin. Elsilän piirroksessa ”biologisten aseiden” käyttäjä onkin Yhdysvallat. Vakava sodankäynti ja tappaminen kääntyvät renessanssin juhlihan naurun tyyliin ylösalaisin, ja sodankäynti ilmenee uudenaikaisessa ja vaihtoehtoisessa valossa. Bushin idealistiset puheet afgaaniväestön auttamisesta kääntyvät piirroksessa materiaalis-ruumiilliselle kielelle, jossa biologisten aseiden käyttö onkin epäterveellisen ruoan iskuja. Piirroksen karrikoivan logiikan mukaan lopputuloksena ei olekaan verisiä ruumiita, vaan niin lihavia talibaneja, etteivät he pysty liikkumaan. Kuvan karrikoiva elementti on lihava kenraali. Pällikkötason

henkilö ei piirroksessa ole sotilaallisen ryhdikäs ja hyväkuntoinen, vaan pikemminkin omia sanojaan muistuttava: liikuntakyvytön. Lukija voi arvata kenraalin liikkumisen hyvin vaivalloiseksi ja tästä voi päätellä, että kenraali on maistanut ”omaa lääkettään”, hampurilaisia ja perunalastuja.

5.3.2 Amerikanisaatiokritiikki

Johdannossa esiintyvän Yhdysvaltojen avustusoperaation ja piirrostekstissä ilmenevän sodankäynnin muuttaminen hampurilais- ja perunalastuiskuiksi sekä näiden esiintyminen samassa piirroksessa kritisoi Yhdysvaltojen auttamistapaa. Hampurilaisiskut muuttavat koko sodankäynnin avustusoperaatioineen kulttuuriseksi sokeudeksi, jossa ruoka-apu ei auta afgaaneja, ja jossa ruoasta tulee biologinen ase. Kritiikin keskiössä ovat juuri perinteiset amerikkalaiset tuotteet – hampurilaiset ja perunalastut –, jotka tekevät kohteistaan kenraalin muotoisia. Ja kun kritiikin kohteena ovat perinteiset amerikkalaiset tuotteet, osoittaa kritiikin terä laajempaan kokonaisuuteen, tässä tapauksessa amerikanisaatioon. Amerikanisaatio on puolestaan hyötynyt globalisaatiosta. Globalisaatio viittaa muun muassa valtioiden ja talouksien intensiiviseen integroitumiseen. Sitä ei tapahdu vain markkinoiden tasolla, vaan informaatiolla ja teknologialla on vaikutusta poliittisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin suhteisiin yli rajojen. Kylmän sodan aikaisen vastakkainasettelun poistuttua globalisaatio otti merkittävät kehitysaskelensa yhdistämällä poliittisen demokratian ja markkinataloudet. Samalla tämä edisti sosiaalisten ja kulttuuristen voimien maailmanlaajuisesta homogenisoitumista. (Wittkopf ym. 2003, 6).

Presidentti Bill Clintonin ja hänen neuvonantajinsa mukaan globalisaatio kasvatti taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia siteitä kansakuntien välille (Daalder & Lindsay, 12). Bacevichin tulkinnan mukaan tämä palveli kuitenkin eniten Yhdysvaltojen etua, sillä globalisaatiossa on perimmiltään kyse vallasta. Clintonin mukaan globalisaatio hallitsi informaatiollaan ihmisiä joka puolella: mitä enemmän ihmiset saivat tietoa, sitä enemmän demokratia leviäisi. (Bacevich, 38-39). 1990-luvun Pentagonin päätelmien mukaan se, joka pystyi parhaiten johtamaan informaation vallankumousta, oli voimakkaampi kuin kukaan muu. Näkymien mukaan tämä valtio oli USA. Maailman homogenisoituminen tarkoitti samalla amerikanisaatiota. (mt., 40). Amerikanisaation vaikutus näkyi niin sotilaallisella, diplomaattisella, taloudellisella, tieteellisellä kuin

kulttuurisella puolella. Farkut, lenkkitosut, McDonald's, amerikkalaiset tietokoneohjelmat ja Hollywoodin filmit sekä rock-musiikki ahmivat elintilaa maailmassa. (Lefever, 148). ”Haluamme laajentaa arvojamme ja Pizza Huttejamme. Haluamme maailman seuraavan meidän johtajuutta ja tulevan demokraattiseksi ja kapitalistiseksi. Verkkosivu joka paikkaan, Pepsiä jokaisen huulille, Microsoft Windows jokaiseen koneeseen, kaikille, kaikkialle”, The New York Timesin Pulitzer-palkittu kolumnisti Thomas Friedman sanoi. (Bacevich, 114).

Elsilän parodia kritisoi amerikkalaisten kulttuurista sokeutta ajatella, että heidän ruokansa – hillo, maapähkinävoi, hampurilaiset ja perunalastut – olisivat toisella puolella maapallolla eläville ihmisille hyväksi. Amerikkalaista elämäntyyliä metonymisesti edustava kenraali puolestaan ilmentää Elsilän kritiikin kärjen: Yhdysvaltojen halu auttaa tekee kohteensa auttajansa kaltaiseksi – piirroksen perusteella lihaviksi. Piirrosta mielessään jatkava tulkitsija voi tuskin ajatella kenraalin kykenevän liikkumaan muuta kuin vaivalloisesti. Piirroksen eettinen kannanotto on, että amerikkalainen elämäntyyli ei ole hyvästä. Elsilän yleisö saa piirroksessa nauraa sekä lihavalle kenraalille, absurdille ajatukselle epäterveellisen ruoan vuoksi liikuntakyvyttömäksi lihoneille talibaneille, mutta ennen kaikkea johdantotekstin sekä piirrostekstin ”biologisille aseille”. Laajemmassa tulkinnassa naurun kohteena on amerikkalainen elämäntyyli, jollaista ilmenee jo lähes ympäri maapallon. Tätä kautta tulkitsijan juhliiva nauru suuntautuu kuin huomaamatta myös itseensä: kukapa ei olisi joskus syönyt amerikkalaisia tuotteita.

Parodioinnista huolimatta Elsilän piirros tiivistää amerikkalaisen sodanjohdon tarjoaman katseen nykyaikaiseen sotaan: sotilashenkilö selittää lehdistötilaisuudessa kuuntelijoille, mitä on tapahtumassa ja miksi. Katseella on myös historialliset juurensa. Vietnamin sodassa toimittajat olivat joukkojen mukana viidakoissa ja lähettivät autenttista kuvaa taisteluista. Joidenkin – mutta ei läheskään kaikkien – arvioiden mukaan kuvat taisteluista muuttivat amerikkalaisten käsityksen sodan hyväksyttävyydestä sen vastustamiseen. Sodan jälkipyykin seurauksena amerikkalaiset sotilaat olivat sitä mieltä, että poliittisista syistä olisi välttämätöntä palata toisen maailmansodan aikana ja Korean sodan loppuvaiheessa käytettyyn ennakkosensuuriin. (Luostarinen, 130-131). Synkimpien arvioiden mukaan uutismanipulointi täydellistyi Persianlahden sodassa, jossa eri sotien kokemukset oli sulautettu saumattomaksi kontrolliksi ja suostuttelevan tiedotustoiminnan kokonaisuudeksi (mt., 150). Yksi kontrollitapa oli ja on yhä jatkuvien lehdistötilaisuuksien järjestäminen,

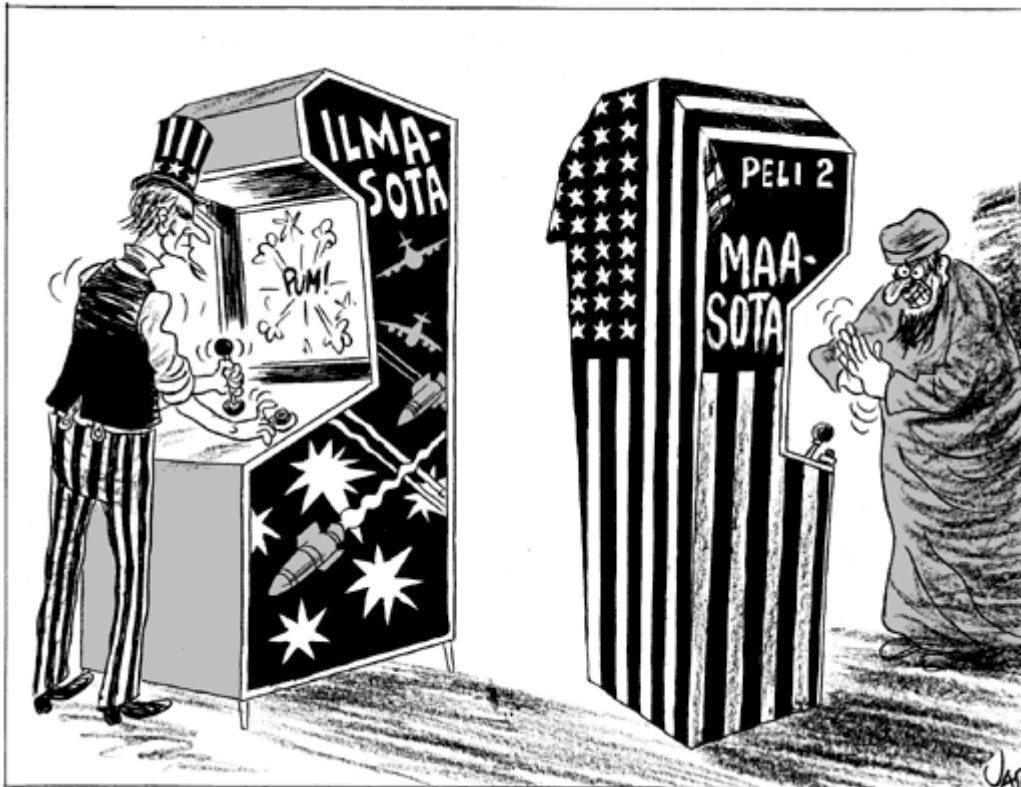
sillä televisioituissa lehdistötilaisuuksissa armeija saattaa lähestyä yleisöään suoraan. Kyse ei ole kysymyksiin annettavista vastauksista, vaan yleisölle annettavasta vaikutelmasta. (mt., 157-158). Yhdysvaltojen armeijan tarjoama katse nykyaikaiseen sotaan tiivistyy osuvasti kuitenkin seuraavassa piirroksessa.

5.4 Afganistanin ilmapommitukset

Yhdysvaltojen johtama liittoutuma jatkoi Afganistanin pommituksia kolmen viikon ajan. Lokakuun puolivälissä presidentti Bush näki asiassa edistystä. ”Terroristileirit on tuhottu. Vihollisen ilmavoimat ja ilmapuolustus on murskattu. Me luomme polkua ystävällisille maajoukoille, jotka hitaasti mutta varmasti kiristävät verkkoa ja tuovat heidät oikeuteen.” Bush kertoi luottavansa, että Yhdysvaltojen joukot täyttäisivät tehtävänsä. ”Univormuamme ylläpitävillä miehillä ja naisilla on kaikki, mitä tarvitaan voittoa varten. Heillä on kaikki aseet ja voimavarat varmistamaan, että USA, meidän liittolaiset ja ystävät saavuttavat vapaudelle täyden voiton”, Bush sanoi.²¹ Yhdysvaltojen onnistumisen Afganistanissa arvioitiin riippuvan hyvin pitkälti siitä, pysyisikö terrorisminvastainen rintama koossa ja hyväksyisikö Yhdysvaltain yleinen mielipide iskut myös jatkossa (Tiilikainen 2001, 19). Kolmen viikon pommitusten jälkeen kohteista alkoi olla jo pulaa, koska talibaneilla ei ollut juuri komentokeskuksia, tykistöasemia tai välinevarastoja. Talibanien jalkaväkitaistelijoiden havaitseminen satelliittikuvista oli hankalaa. Siksi paineet maajoukkojen käyttöön lisääntyivät. (Vesikansa 2001, 23).

²¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011017-20.html>

5.4.1 Maasodan mahdollisuudella politikointi

Elsilän 19.10.2001 ilmestynyt piirros käsittelee Afganistanin ilmapommituksia sekä mahdollista maasotaa. Piirros on metaforapiirros, joka konkretisoi visuaalisesti sodan peliksi. Piirroksessa tiivistyy Yhdysvaltojen sotilasjohdon halu näyttää sota lintuperspektiivistä. Esimerkiksi Persianlahden sodassa ilmasotaa kampanjoitiin ”kirurgisen” sodankäynnin esityksin länessä nousevaa kritiikkiä vastaan. Elokuva-alan ammattitaito näkyi siinä kuva-aineksessa, jota Yhdysvaltain armeija tuotti toimittajien käyttöön, erityisesti hyökkäävistä lentokoneista ja jopa ohjusten kärjistä kuvatuissa otoksissa. Nämä mielikuvitukselliset näkymät toistuivat televisioruuduissa ja vakiinnuttivat paikkansa sodan visualisoinnin historiassa. (Luostarinen, 153, 157). Elektronisessa sodan katseessa – jossa näkyy vain taisteluhävittäjiä, ohjuksia, täsmäaseiden tähtäinkuvia ja kaukaisia räjähdyskuvia, mutta ei silpoutuneita ihmisiä ja ruumiita – uskotaan tiivistyvän myös läntisen elämäntavan todellisuuden haltuunoton ja jäsenyyksen tietty tapa: välittynyt, ammatillistunut ja tekninen katse, joka seuraa lopulta kohteensa tuhoa. (mt., 164-165). Samanlainen katse oli myös Afganistanin pommituksissa. Maailma sai seurata televisioruuduista, kuinka ohjukset lukittiin satelliittikuvissa kohteisiinsa ja laukaistiin (Vesikansa 2001, 21). Tämä sotatyö ja länsimainen elektroninen katse sotaan tiivistyvät

Elsilän ilmasota-pelikoneen muodossa. Pelaaja katsoo kohdettaan etäältä ja kohteen tuhoutuminen ilmenee vain ”pum”-räjähdyksenä, ei silpoutuneina ruumiina.

Yhdysvaltojen halulle käydä sotaa ilmasta käsin on selkeitä perusteita. Ensinnäkin sen ilmavoimat ovat ylivoimaiset muihin nähden. Toiseksi maa haluaa minimoida kaatuvien sotilaidensa määrän, sillä se syövyttää muun muassa kotirintaman sodankäynnin kannatusta. Elsilän piirros kohdistuukin juuri tähän asiaan. Kritiikin voi tulkita kohdistuvan Yhdysvaltojen haluun käydä sotaa ilmasta käsin, mutta toisaalta piirroksen voi tulkita tiivistävän vain senhetkisen tilanteen. Argumentoinnin kannalta olennaisempaa on analysoida Elsilän politikointia mahdollisella eli sillä, mitä hänen mukaansa tapahtuu seuraavaksi. Piirroksen naurettavia elementtejä ovat sodan piirtäminen metaforisesti peliksi ”Setä Samulin” sekä turbaanipäisen ja kaapuun pukeutuneen Taliban-miehen välillä. Yhdysvallat näyttää dominoivan ilmasotaa, mutta ”häijyiltä” näyttävä Taliban-taistelija odottaa jo ”hullunkiilto” silmissään, nauraen sekä malttamattomana maasodan alkamista, jonka indeksinä on käsien hierominen yhteen. Piirroksen merkityksen kannalta on olennaista ymmärtää Taliban-miehen pelikone pystyyn käännetyksi arkuksi. Yhdysvaltojen armeijalla on tapana palauttaa kaatuneet sotilaat kotimaahansa maan lipulla käärityssä arkussa. Maasota-pelikoneen piirtäminen pystyyn käännetyksi arkuksi tarkoittaa sitä, että Elsilä argumentoi maasotavaiheen tuottavan amerikkalaisia kaatuneita ja siksi Taliban odottaa jo malttamattomana kyseisen sotavaiheen alkua. Piirroksen viestin ymmärtäminen käykin lukijan mielessä tapahtumien sarjana. Ensin on tiedettävä, mitä on tapahtunut (ilmasota), sen jälkeen tulkittava talibanin käsien yhteen hierominen malttamattomuudeksi, seuraavaksi täydennettävä mielessä piirroksesta puuttuva maasotavaihe ja ymmärrettävä näiden loppusummana pelin lopputulos: amerikkalainen sotilas kuolleena pystyyn käännetyissä arkussa.

5.4.2 Kolme tulkintänäkökulmaa

Elsilän retorisessa identifikaatiossa on kolme tulkintänäkökulmaa. Ensinnäkin retorisen identifikaation voi tulkita muodostuvan kohtalaisen neutraalista me-ne-nuo-asetelmasta. Piirroksessa yleisöä suostutellaan katsomaan ”heidän” (USA) ja ”niiden” (Taliban) sotaa etäisyyden päästä ”siellä” Afganistanissa. Piirroksen naurettavuus perustuu sodan peli-metaforalle, mutta se, naurattaako Elsilän argumentti ”USA käy sotaa voittoisasti ilmasta

käsin, mutta Taliban-hallinto odottaa malttamattomana maasodan alkua, sillä silloin Yhdysvaltojen sotilaita kuolee ja lähtee arkuissa kotimaahan”, vaihtelee varmasti tulkitsijan mukaan. Tällaisessa asetelmassa nauru saa käyttövoimansa kuoleman parodioinnista, joka tulkitsijan helpotukseksi tapahtuu vain pilapiirroksessa. Siksi sille voi nauraa – ja siksi sille nauretaankin – koska vaara (kuolema) tapahtuu vain piirroksessa, ja siinäkin politikoidaan vain mahdollisella. Uskon, että Elsilän piirros herättäisi useammassa tulkitsijoissa paheksuntaa, jos amerikkalaissotilaita olisi jo kuollut myös todellisuudessa ja Elsilä pilailisi asialla.

Toiseksi Elsilän identifikaation voi tulkita muodostuvan me-ne-asetelmasta, jossa Elsilä suostuttelee tulkitsijaa tarkastelemaan tilannetta talibanin kanssa samasta (meidän), tulevaisuuden perspektiivistä. Tällaisessa asetelmassa tulkitsija ”tietää” talibanin kanssa jotain, mitä ”ne” amerikkalaiset eivät vielä tiedä: pelin toinen vaihe tulee tappamaan amerikkalaissotilaita. Tällaisesta tarkasteluasemasta syntyy myös pilkkaava nauru ja ylenkatsova asenne maailman johtavan sotilaskoneiston ilmapommituksia kohtaan: USA voi hallita sotaa ilmasta käsin, mutta ”pelin” seuraavassa vaiheessa amerikkalaissotilaille tulee pelitermein ”noutaja” kuoleman muodossa. Tällaisessa asetelmassa nauru on romanttisen groteskin ilotonta naurua, jonka mitätöivä huumori on melankolista ja synkkää. Tämä satiirinen nauru on luonteeltaan vakavaa ja opettavaista.

Kolmanneksi me-ne-asetelman voi tulkita muodostuvan asetelmasta, jossa Elsilä suostuttelee katsomaan tilannetta Yhdysvaltojen näkökulmasta: Tällä hetkellä ”me” Yhdysvaltojen liittolaisena hallitsemme sotaa ilmasta käsin ”niitä” talibaneja vastaan, mutta jos ”lankeamme” maasotaan, talibanit tappavat ”meidät” amerikkalaiset. Tällainen näkökulma näyttää vain mahdollisen maasodan kauhuskenaarion, mutta kyseinen diskurssi ei mitätöi mitään, vaan esittää oman kannanottonsa varoittavana opetuksena ja kehotuksena välttää maasota. Asetelma ei ainakaan Elsilän argumenttina ole kovinkaan vakuuttava, sillä hän pilaili muissa piirroksissaan juuri Yhdysvaltojen halulla välttää maasota. Piirros kuitenkin osoittaa, että tekijän intentiot eivät aina määrää, miten tekoja tulkitaan.

USA ei kuitenkaan käyttänyt erikoisjoukkoja lukuun ottamatta omia sotilaitaan maasodassa. Omien tappioiden pelossa maajoukoiksi kelpasivat Pohjoisen liiton entiset huumejohtajat, jotka tekivät Afganistanista maailman johtavan oopiumin ja heroiinin

tuottajan ennen Talibanin vallankumousta vuonna 1996. Nyt samoista huumejohtajista tuli Yhdysvaltojen johtaman liittoutuman rinnalla ”vapauden taistelijoita”. (Bacevich, 234). Amerikkalaisten, brittiläisten ja australialaisten erikoisjoukkojen sekä Pohjoisen liiton taistelijoiden ja Yhdysvaltojen raskaan ilmapommituksen avulla al-Qaida-yksiköt ja Taliban-hallinto kaatuivat Afganistanissa. (Keegan 2004, 99). Afganistanin pommitukset olivat kuitenkin osa suurempaa kampanjaa. Valkoisen talon tiedottaja Ari Fleischer sanoi, että Yhdysvalloilla oli oikeus puolustaa itseään, missä päin maailmaa se oli välttämätöntä. Bacevichin tulkinnan mukaan Bushin hallinnon käymän sodan ydin oli vapauden vuoksi käytävä sota terrorismia vastaan, Yhdysvaltojen projektin tavoitteena oli puolestaan luoda avoin ja integroitunut maailma (Bacevich, 232). Väyrysen (2001, 91) mukaan varapresidentti Dick Cheney ja puolustusministeri Donald Rumsfeld olivat konservatiivien ideologeina valmiita sotilaalliseen voimankäyttöön jo ennen syyskuun iskuja, jos maan arvojen edistäminen sitä vaati.

6. USA ELSILÄN PIIRROKSISSA IRAKIN SODASTA SYYSKUUN ISKUJEN VIISIVUOTISPÄIVÄÄN

6.1 Irakin sodan ennakointi

Afganistanin jälkeen Bushin hallinto käänsi katseensa Irakiin, yhteen Bushin määrittelemistä ”roistovaltioista”. Yhdysvalloissa Bushin hallinnon kovan linjan konservatiivit olivat heti syyskuun iskujen jälkeen vaatineet presidenttiä ottamaan tavoitteekseen myös Irakin presidentin Saddam Husseinin kukistamisen terrorisminvastaisessa sodassa. (*Kaleva* 22.9.2001, 16). Muun muassa Cheney ja Rumsfeld vaativat heti iskujen jälkeen Saddam Husseinin nimen liittämistä syyskuun iskuihin bin Ladenin rinnalle (Ulkolinja 17.1.2006). Myös apulaisulkoministeri Paul Wolfowitz oli ennen iskuja korostanut Irakin uhkaa. Hän oli jo 20 vuotta aikaisemmin Pentagonin suunnittelijana analysoinut Irakin olevan uhka Kuwaitille ja Saudi-Arabialle. (Daalder & Lindsay, 19). Wolfowitz sanoi, että Bush vanhemman hallinto teki virheen, kun se ei syrjäyttänyt Saddamin hallintoa Persianlahden sodan aikana. Nyt oli mahdollisuus korjata tuo virhe. Wolfowitzin laskelmien mukaan oli 10-50 prosentin mahdollisuus, että Saddam oli ollut mukana syyskuun iskuissa. Hänellä saattoi Wolfowitzin käsityksen mukaan olla joukkotuhoaseita, ja Saddamiin pitäisi reagoida ennemmin tai myöhemmin. (mt., 104).

Bushin Irakin sodan pohjustamisen voi tulkita alkaneen tammikuussa 2002, jolloin hän määritteli Irakin kuuluvan terrorismia tukevaan ”pahan akseliin” yhdessä Iranin ja Pohjois-Korean kanssa. ”Tällaiset valtiot ja niiden terroristiliittolaiset muodostavat pahuuden akselin ja uhan maailmanrauhalle”, Bush sanoi ja viittasi muun muassa näiden maiden halulle kehittää joukkotuhoaseita.²² Maaliskuussa hän sanoi, että ”ihmiset, jotka eivät kunnioita elämää, eivät voi hallita äärimmäisen kuoleman välineitä.”²³ Huhtikuussa presidentti julisti, että ”Amerikan ja sivilisaation pitkäaikaisen turvallisuuden vuoksi meidän täytyy kohdata biologisten, kemiallisten ja ydinaseiden suuri uhka, jotka ovat terroristien ja vihamielisten hallintojen hallussa....Historia on kutsunut meidät vastuuseen ja me hyväksymme sen. Amerikalla on aina ollut erityinen tehtävä puolustaa oikeutta ja

²² <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

²³ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/03/20020311-1.html>

edistää vapautta ympäri maailmaa.”²⁴ Kesäkuussa 2002 Bush toi julkisuuteen ennaltaehkäisevän iskun -strategian. ”Emme voi puolustaa Amerikkaa toivomalla parasta....Jos odotamme uhkien täyttää toteutumista, olemme odottaneet liian pitkään....Meidän täytyy taistella vihollista vastaan, repiä hänen suunnitelmansa ja kohdata pahimmat uhat ennen kuin ne tulevat esiin.”²⁵ Bush otti askeleen unilateralistisempaan suuntaan sanomalla, ettei maata sitoneet samat säännöt kuin muita valtioita. Hän perusteli tätä Yhdysvaltojen ainutlaatuisuudella ja – Francis Fukuyaman (1992) teesejä mukailen – sillä, että 1900-luku oli päättynyt vain yhden kehitysmallin, kapitalismin, voittoon. (McCartney, 415). Saddam Husseinin tulkittiin olevan uhka koko Lähi-idän rauhalle, sillä 30 vuoden vallassaolon aikana hän oli yrittänyt rakentaa joukkotuhoaseita ja käyttänyt kemiallisia aseita Iranin sodassa omia kansalaisiaan (kurdeja) vastaan. Saddam Hussein oli myös yrittänyt murhauttaa George Bush vanhemman vuonna 1993, joka oli koonnut liittoutuman Persianlahden sotaan. Jo Persianlahden sodan aikana liittoutuman puolelta demonisoidun (kts. mm. Kuusisto 1999, Luostarinen 1994, 209-210, Connors 1998) Saddamin korostettiin olevan vihamielinen ja Irakin kansan sortaja. (Keegan, 99). Lisäksi hän saattoi uhata Israelia (Lagerstam, 29).

²⁴ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/04/20020430-5.html>

²⁵ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>

6.1.1 Tähtilippu ja Yhdysvaltojen armeija kritiikin kohteena

USKOLLISUUDENVALA TÄHTILIPULLE

Elsilän 5.11.2002 ilmestynyt piirros koostuu neljästä päämerkistä: piirrostekstistä, amerikkalaisesta sotilaasta, Yhdysvaltojen lipusta sekä lipun alla olevasta bensatankista, jota tarkentaa vielä englanninkielinen gas-sana. Sotilaan vieressä olevan kassin nimilappu kertoo sotilaan määränpään, joka on Irak. Samalla ”Irak”-sana ankkuroi piirroksen kontekstiinsa siten, että jopa myöhempikin piirroksen analysointi käy verrattain helposti, vaikka ei tietäisi piirroksen ilmestymisajankohtaa.

Elsilän ensimmäinen argumentti ja kritiikki kohdistuvat amerikkalaiseen sotilaaseen, joka on lähdössä Irakiin ja vannoo uskollisuuttaan tähtilipulle. Tähtilippu toimii amerikkalaisen yhteiskunnan arvojen symbolina. Yhdysvaltain lipun 13 raitaa symboloivat siirtokuntia, joiden ympärille Amerikan Yhdysvallat muodostui itsenäisyys sodan jälkeen. Lipun 50 tähteä symboloivat puolestaan maan nykyisten osavaltioiden määrää. Amerikkalaisille maan lippu edustaa arvoja, joiden päälle kansakunnan ideologia on rakennettu. Arvot puolestaan linkittyvät vahvasti maan itsenäistymisen vaiheisiin. Amerikan mantereen ensimmäiset siirtolaiset olivat usein Euroopan poliittista, yhteiskunnallista ja uskonnollista sortoa paenneita ihmisiä, jotka tavoittelivat uudelta mantereelta parempaa tulevaisuutta. Vanhalta mantereelta, erityisesti Britanniasta saapui joukko niin puritaaneja, katolilaisia

kuin kveekareitakin. (Almond 1999, 62, Korhonen 2002a, 47). 1740-luvulle tultaessa Pohjois-Amerikan itärannikolle oli muodostunut 13 englantilaisen siirtokunnan ketju. Britannian verotukseen, sääntelyyn ja siirtolaisten vapauksien polkemiseen kyllästyneet siirtokunnat irtaantuivat itsenäisyysjulistuksella emämaa Britannian kruunun alta julistautumalla tasavallaksi 4. heinäkuuta 1776 (Almond, 63). Britannia ei tätä hyväksynyt, vaan emämaa ja siirtokunnat kävivät vallankumoussodan vuosina 1776-1783. Buzanin mukaan itsenäisyystaistelijoiden mielestä sodassa ei ollut kyse ”kansallisesta turvallisuudesta”, vaan taistelu periaatteiden puolesta ja tyrannien vapautta kohtaan aloittamaa salaliittoa vastaan. Itsenäisyystaistelijoiden johtavana periaatteena ei ollut turvallisuudelle usein lanseerattu ”eksistentiaalinen uhka”, vaan pikemminkin taloudelliset ja poliittiset intressit, kuten iskulause ”ei veroja ilman edustusta” osoitti. (Buzan & Waeber, 271). Kovien taistelujen jälkeen Britannia tunnusti lopulta siirtokuntien itsenäisyyden vuonna 1783 ja 13 siirtokunnasta syntyi Amerikan Yhdysvallat. (Almond, 68).

Yhdysvaltojen valtion Perustajaisillä (Founding Fathers) George Washingtonilla, Benjamin Franklinilla, Alexander Hamiltonilla, John Adamsilla, Thomas Jeffersonilla ja muilla perustajilla oli ongelma ratkaistavanaan rakentaessaan uskottavaa ja kestäväää pohjaa uudelle kansakunnalle. Englantilais-irlantilaisen tutkijan Benedict Andersonin mukaan kansakunta on kuvitteellinen ja keinotekoinen yhteisö. Ihmiset elävät kuvitteellisen yhteisön jäseninä, jossa suurin osa ei koskaan kuule, tapaa tai tunne toisiaan. Itse asiassa kaikki kylää suuremmat yhteisöt ovat kuviteltuja, ja nationalismi puolestaan erityisellä tavalla kulttuurista ja keinotekoista. Kuviteltu kansakunta onkin lähellä uskonnollista mielikuvaa: se perustuu vahvasti veljeydelle, jossa miljoonat ihmiset ovat valmiita kuolemaan muiden puolesta kuvitelman nimeltä ”kansakunta” vuoksi. (Anderson 1983, 13-18). Yhdysvaltojen kansakunnan rakentamisessa (nation-building) haasteena oli se, että sillä ei ollut pitkää yhteistä historiaa, kulttuuria eikä yhtä etnistä taustaa. Siksi kollektiivinen identiteetti tuli rakentaa tietoisesti idealle hyvästä yhteiskunnasta, johon ihmiset voisivat samaistua ja sitoutua. Kansakunnan identiteetti ja ideologia kirkastuivat suhteessa Toiseen: selkeän pesäeron tekemisellä Eurooppaa hallinneeseen kruunu- ja keisarikuntien veriseen ja sotaisaan suurvaltapolitiikkaan, imperialismiin ja kansainväliseen juonitteluun. Etenkin Jefferson ja Washington tunsivat eurooppalaisen sivistyksen, koska olivat saaneet oppinsa sekä Englannin poliittisista perinteistä että John

Locken filosofiasta ja ranskalaisista valistusajatteliijoista.²⁶ Locken ideologinen vaikutus Yhdysvaltojen perustuslakiin ja siihen liittyvään itsenäisyysjulistukseen onkin kiistaton ja tämä ohjaa yhä valtion poliittisia prosesseja. Juhlallinen itsenäisyysjulistus esitti valistuksen teorian hallitusmuodosta ja vetosi kansan tahtoon, tasa-arvoisuuteen ja jokaisen ihmisen luovuttamattomiin oikeuksiin – elämään, vapauteen ja onnen tavoitteluun.²⁷ Itsenäisyysjulistuksen mukaan ”pidämme näitä totuuksia itsestään selvinä eli että kaikki ihmiset on luotu tasa-arvoisiksi, että Luoja antoi heille tietyt riistämättömät oikeudet, että näihin oikeuksiin kuuluvat henki, vapaus ja onnellisuuden tavoittelu. Että näiden oikeuksien varmistamiseksi ihmisten keskuuteen on perustettu hallitukset, joiden oikeudenmukainen valta perustuu hallittavien suostumukseen. Että aina kun mikä tahansa hallitusmuoto alkaa tuhota näitä päämääriä, kansalla on oikeus muuttaa sitä tai lakkauttaa se.”²⁸ Yhdysvalloissa astuivat voimaan ihmisoikeudet kuten uskonvapaus, sananvapaus ja omaisuuden suoja. Etuoikeudet lakkautettiin ja ihmiset olivat tasa-arvoisia lain edessä. Ensimmäistä kertaa toteutui se ajatus, että hallitus sai hallita vain hallittujen suostumuksella.

Kuten jo aikaisemmin todettiin, sotaan lähtevät sotilaat haluavat olla jaloja sankareita. Läntisessä kulttuuripiirissä heidät sotaan lähettävä kansakunta haluaa kytkeä uhrauksensa puolestaan ikivanhaan kertomukseen hyvän ja pahan vastakohtaisuudesta ja taistelusta. Valtion johto puolestaan toimii näiden tarinoiden pääkertojana. Aikaisemmissa piirroksissa on tullut ilmi, miten Elsilä mitätöi Bushin tarinankerrontamallia hyvän ja pahan taistelusta. Tässä piirroksessa osansa saavat puolestaan amerikkalaiset sotilaat, jotka ovat valmiita uskomaan näitä tarinoita. Kalliola (2004, 50) tulkitsee, että Yhdysvaltojen armeijan sotilas on kansakuntansa moderni ikoni, josta puhuttaessa kuulijalle voi tulla mieleen Yhdysvaltojen taistelu vapauden puolesta ja Yhdysvaltojen ainutlaatuisuus maailmassa. Luostarinen (1994, 127) argumentoi, että Yhdysvaltain armeija on kuitenkin palkka-armeija, joka toteuttaa globaalisti maan hallituksen intressin mukaisia tehtäviä. Armeija korostaa toimintansa professionaalista luonnetta, mutta hyödyntää mielellään esimerkiksi kaatuneiden ja haavoittuneiden kohdalla maailmansotien aikaista uhrautumisen mytologiaa, vaikka loogisesti sotilaan kohdalla kyse olisi ammattiriskistä. Elsilä kritisoi ja mitätöi sotilaan, joka edustaa metonymisesti koko Yhdysvaltain armeijaa, uskoa lähteä

²⁶ <http://www.tsv.fi/ttapaht/036/kemilainen.pdf>

²⁷ <http://www.tsv.fi/ttapaht/036/kemilainen.pdf>

²⁸ <http://www.ushistory.org/declaration/document/index.htm>

taistelemaan vapauden puolesta vihamielistä Irakin sortajaa vastaan, hyvän edustajana pahaa vastaan. Elsilän piirroksessa hyväuskoinen sotilas vannoo Irakiin lähtiessään uskollisuuttaan Yhdysvaltain lipun edustamille arvoille, kuten ihmisoikeuksille, mutta ei näe lipun alla piileviä todellisia intressejä. Samalla kritiikin voi tulkita kohdistuvan sotilaiden valmiuteen kuolla kaukana kotimaasta kuvitteellisen ”kansakunnan” puolesta, vaikka Elsilän argumentoinnissa todellisina syinä sodalle ovat öljyintressit. Tällaisessa tulkinnassa Elsilän kritiikki laajenee jälleen amerikkalaiseen missionismin ja ainutlaatuisuus-ajattelun mitätöimiseen.

6.1.2 Öljyintressit Irakin sodan motiivina

Vaikka Elsilän ensimmäinen kritiikki kohdistuuikin hyväuskoiseen sotilaaseen, on hänen varsinaisena kritiikin kohteena jälleen Yhdysvaltain poliittinen johto, joka tulkitsee Irakin ja Saddam Husseinin olevan uhka maailmalle. Poliittinen johto rakentaa narratiivinsa romanssin muottiin, jota se kertoo sekä arvojaan edustaville sotilailleen että muulle maailmalle. Elsilä satiirinen argumentti kuitenkin demystifioi tämän tulkinnan, sillä hänen mukaansa Yhdysvaltojen johdon sodan motiivit ovat bensan raaka-aineessa, öljyssä. Kritiikki kohdistuu myös itse armeijan käyttöön: Yhdysvaltojen voima ei lepää sen arvojen päällä, vaan kaganilaisittain sen voiman päällä. Bacevich (2002, 219-220) kirjoittaa, että 1900-luvulla Yhdysvallat saavutti dominoivan aseman neljällä geopolittisesti ja taloudellisesti merkittävällä alueella. Naton vuoksi se oli johtava valta Euroopassa, Itä-Aasiassa sillä oli 100 000 sotilasta, Tyynellämerellä se oli niin ikään johtava valta ja Persianlahdella järjestyksen takaaja. Joidenkin, kuten Noam Chomskyn (2002, 94), arvioiden mukaan Afganistanin pommitukset tarjosivat mahdollisuuden ulottaa valta Keski-Aasiaan valtioon, jota pidettiin mahdollisena öljyputkien sijoituspaikkana. Elsilän kritiikki Yhdysvaltojen öljyintressejä kohtaan ei ole vailla pohjaa, sillä julkisuudessa öljymotiiveista puhuttiin varsin avoimesti. Lagerstamin (2003, 29) mukaan Irakin valtaus mahdollisti Persianlahden painostamisen siten, että palestiinalaisten ja Israelin konflikti voitaisiin ratkaista. Yhdysvaltain päämäärä oli alueen poliittinen kontrolli, joka taas mahdollistaisi koko öljystä riippuvaisen teollisen maailman kontrolloinnin. Irakin öljyvarojen hallinta, jotka olivat maailman toiseksi suurimmat, vähentäisi puolestaan suurimman tuottajamaan Saudi-Arabian vaikutusmahdollisuuksia.

Elsilän piirros on tyypiltään satiiri, jonka hyökkäävä ironia suuntautuu erityisesti amerikkalaisia instituutioita, armeijaa ja presidentin hallintoa, kohtaan. Koska poliittinen johto ajattelee Elsilän mukaan ulkopolitiikassaan öljybisnestä, voi kritiikin kohteen tulkita ulottuvan myös talouselämän piiriin ja siten Yhdysvaltoja johtavan taloudellisen liberalismien ideologiaan. Piirroksen satiiri asettaa pilkan kohteeksi sekä amerikkalaiset sotilaat, Yhdysvaltain poliittisen johdon romanttisen narratiivin sekä Yhdysvaltojen lipun edustamat arvot. Yleisön identifikaatio muodostuu me-he-asetelmasta, jossa Elsilä suostuttelee lukijoitaan nauramaan ”noille” amerikkalaisille. Piirroksen sotilas näyttää vilpittömän hyväuskoiselta sekä harmittomalta ihmiseltä, joka tuntee aidosti lähtevänsä sotaan arvojen puolesta, joita hän uskoo maansa edustavan ja joihin hän uskoo. Elsilä argumentoi kuitenkin, että Yhdysvaltojen motiivit Irakissa liittyvät lipun alla olevaan bensatankkiin eli öljyintresseihin. Piirrosta tulkitsevat ymmärtävät viimeistään englanninkielisen gas-sanalla verhotun bensatankin ja piirrostekstin välisen ristiriidan: sotilas vannoo sotaan lähtiessään uskollisuuttaan tähtilipulle, mutta ei näe lipun alla olevia öljyintressejä. Tämän vuoksi yleisön sotilaaseen kohdistama nauru onkin sarkastisen ylenkatsova, jossa maailman mahtavimman armeijan edustajaan kohdistuva pilkka tiivistyy aseman kieltämiseen negatiivisen superlatiivin keinoin. Tämä freudilainen aggressiivisuus asettaa amerikkalaisen sotilaan tietämyksen kyseenalaiseksi argumentoimalla, että ”amerikkalainen sotilas ei ole niitä maailman viisaimpia ihmisiä.” Mahtavaan armeijaan kohdistettuna yleisön sarkastinen nauru on bergsonilaisittain simputusta parhaimmillaan.

Amerikkalaisen yhteiskunnan arvot, kuten ihmisoikeudet vapauksineen ja tasa-arvoineen joutuvat Elsilän militanttisen ironian kohteeksi. Piirroksessa lopulliset sanat, kuten isänmaan, hyvän ja oikean, hylännyt Elsilä asettaa ironiassaan bensatankin ja amerikkalaisen yhteiskunnan arvoja symboloivan lipun törmäyskurssille, jonka yhteensopimattomuus saa tulkitsijan nauramaan. Elsilä ei kyseenalaista lipun arvoja sinänsä, mutta ne mitätöityvät käyttötarkoituksensa – poliittisen johdon sodan perustelujen – vuoksi. Yhdysvaltojen johdon puheet tehtävästä historialle, vapauden edistämisestä ja Saddam Husseinin vaarallisuudesta mitätöityvät bensatankin myötä. Tässäkin tapauksessa vitsi sanoo sen, mitä tarkoittaa, jättämällä sen sanomatta. Tulkitsijan on ymmärrettävä bensatankin viittaavaan öljyyn sekä ymmärrettävä Yhdysvaltain lipun ja presidentin puheiden välinen ristiriita. Tarina täydentyykin jälleen tulkitsijan mielessä. Tosin tulkitsija tuottaisi todennäköisesti samanlaisen tulkinnan piirroksesta, vaikka ei tuntisikaan

kontekstia. Tuolloin merkitys pysyisi pelkästään piirroksen sotilaan, bensatankin ja lipun välillä. Kritiikki ei osoittaisi ilman kontekstia niin suoraviivaisesti Yhdysvaltojen poliittista johtoa kohtaan.

Elsilän piirroksen oivaltavuus on kyvyssä konkretisoida visuaalisesti julkisuudessa spekuloidut puheet Yhdysvaltojen öljyintresseistä Irakissa. Elsilän fantasiomainen satiiri kamppailee absurdin keinoin, jonka lukija tunnistaa groteskiksi. Todellisuudessa amerikkalainen sotilas tuskin olisi huomaamatta lipun alla olevaa bensatankkia, mutta piirroksessa tämäkin onnistuu. Piirroksen satiirinen nauru syövyttää Yhdysvaltojen johdon tarjoamaa mallia maasta hyvän taistelijana Irakissa. Kyynisenä vaihtoehtona Elsilän vastapolitiikka tarjoaa luutuneiden fraasien tilalle itsekkäisiin talousintresseihin liittyvän öljyn. Elsilän argumentti kääntää Bushin argumentit ylösalaisin ja saattaa ne naurunalaiseksi bensatankin avulla. Piirroksen kritiikki suuntautuu sekä naurun ”pystysuoriin” strategioihin eli mahtavan armeijan – jota metonymisesti edustaa yksi sotilas – alentamiseen, mutta samalla ”vaakasuoriin” strategioihin eli amerikkalaisen yhteiskunnan arvoihin. Bensatankin peittäminen Yhdysvaltain lipulla asettaa maan intressit ja koko romanssin narratiivin satiirillaan naurettavaan valoon. Elsilä argumentoi sekä mitätöimällä että tuomalla oman käsityksensä visuaalisesti esille. Sanalliseen muotoon puettuna piirroksen voisi tulkita tyyliin ”Yhdysvaltojen hyväuskoiset ja poliittisen johdon tarinoihin uskovat sotilaat lähtevät Irakiin viemään maan tähtilipun edustamia jaloja arvoja sekä syrjäyttämään pahan tyrannin, mutta Yhdysvaltojen poliittinen johto haluaa todellisuudessa päästä sotavoimiensa avulla hallitsemaan Irakin öljyvaroja.”

Elsilän piirroksesta voisi tulkita myös siten, että amerikkalainen sotilas toki näkee bensatankin ja ymmärtää maan öljyintressit sodan taustalla. Hän tarvitsee kuitenkin jalot perustelut Irakiin menolleen. Tällainen tulkinta ei muuta Elsilän piirroksen ”kehyksiä” ja kritiikin kärkeä: USA menee sotilasvoimaansa käyttäen Irakiin öljyintressiensä vuoksi. Tällaisessa tulkinnassa yleisön sotilasta kohtaan tuntema sarkastinen nauru muuttuu vihamielisen halveksuvaksi, sillä ”tyhmä” sotilas muuttuukin ”häijyksi”. Sotilaan piirroksessa ilmenevä vilpiton olemus ei kuitenkaan tue tällaista tulkintaa.

6.2 Kansallinen turvallisuusstrategia Irakin sodan pohjustajana

Bushin nimeämispolitiikassa joukkotuhoaseiden kehittäjät olivat aluksi vain ”vihollisia”. Kaksi kuukautta syyskuun iskujen jälkeen Bush varoitti Samuel Huntingtonin (1997) termiä lainaten, että ”sivilisaatio” itsessään on vaarassa. Irak oli vielä syyskuun iskuja edeltävänä aikana ”roistovaltio”, mutta tammikuussa 2002 Bush määritteli sen siis terrorismia tukevaan ”pahan akseliin.”²⁹ Kesäkuussa Bush sanoi, että ”koska sota terrorismia vastaan vaati päätöksiä ja kärsivällisyyttä, vaati se myös lujaa moraalista tarkoitusta. Tässä mielessä taistelumme on samanlaista kuin kylmässä sodassa...Moraalinen selvyys oli selvää voittaessamme kylmän sodan. Moraalinen totuus on sama jokaisessa kulttuurissa, jokaisena aikana ja joka paikassa. Me olemme hyvän ja pahan konfliktissa, ja Amerikka kutsuu pahaa sen nimellä.”³⁰ Vuosi ja päivä terrori-iskun jälkeen, 12.9.2002, Bush vaati YK:n yleiskokousta kohtaamaan Irakin ”vakavan ja lisääntyvän uhan” tai jäämään sivuun, kun Yhdysvallat toimii. Hän vaati Irakia riisumaan joukkotuhoaseensa ja uhkasi maata sotilaallisilla toimenpiteillä.³¹

Bushin doktriini ja visio Yhdysvaltojen globaalista roolista kiteytyivät Kansallisessa turvallisuusstrategiassa, jonka hän julkisti 20. syyskuuta 2002. Siinä Yhdysvaltojen suvereniteetti korostui entisestään, kun taas maan toimet haastaville valtioille suvereniteetti-käsitteestä tuli häilyvämpi. (McCartney, 414). Edessä oleva konflikti Irakin kanssa oli olennainen osa tämän strategian toteuttamista (Heikka 2002, 74).

Strategia korosti, että sekä Yhdysvaltojen intressit että ihmiskunnan kehitys olivat riippuvaisia maan taloudellisen ja sotilaallisen ylivoiman jatkuvuudesta. ”Pidämme joukkomme riittävän vahvoina hoitaaksemme velvollisuuksiamme ja puolustaaksemme vapautta. Joukkomme ovat riittävän vahvat saamaan potentiaaliset vihollisemme luopumaan toiveista rakentaa suuremmat tai tasavahvat sotilasvoimat Yhdysvaltojen kanssa.” (Bush 2002, 30). Strategian tavoitteena ei ollut ”tehdä maailmasta vain turvallisempi, vaan parempi” (mt., 1). Strategian teksti korosti Yhdysvaltojen ainutlaatuisuutta ja uskoa amerikkalaisen kansallisen identiteetin universaalisuuteen (McCartney, 416). Strategian analyysissä maailma oli käännepisteessä, jossa kansainvälisen politiikan uusi aikakausi oli alkamassa. ”Tänään kansainvälisellä yhteisöllä

²⁹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

³⁰ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>

³¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020912-1.html>

on paras mahdollisuus sitten 1600-luvulla muodostuneiden kansallisvaltioiden rakentaa maailma, jossa suurvallat kilpailevat toistensa kanssa rauhasta sen sijaan, että olisivat koko ajan valmistautumassa sotaan. Tänään suurvallat löytävät itsensä samalta puolelta yhdistyneenä yhteistä, terroristien väkivallan ja kaaoksen vaaraa vastaan...Olemme yhdistyneitä myös samojen arvojen vuoksi”, strategia julisti. (Bush, esipuhe). Bush visioi Yhdysvalloille keskeisen roolin: ”Vapaus on jakamaton vaatimus ihmisarvoa, se on jokaisen ihmisen syntymäoikeus jokaisessa sivilisaatiossa. Tänään ihmiskunnalla on mahdollisuus jatkaa vapauden voittokulkua. Yhdysvallat toivottaa tervetulleeksi vastuumme johtaa tätä suurta tehtävää.” (mt., esipuhe).

Kansallinen turvallisuusstrategia sisälsi elementtejä, joilla nämä mahtipontiset lauseet haluttiin toteuttaa. Näitä olivat muun muassa ihmisarvon tukeminen, antiterrorismin liiton vahvistaminen, alueellisten konfliktien laukaiseminen, joukkotuhoaseiden uhan eliminointi, vapaakaupan ja markkinoiden voimistaminen sekä kehityksen laajentaminen, joka avasi yhteiskuntia. Lisäksi strategiasta löytyivät demokraattisten infrastruktuurien rakentaminen, monenkeskisten agendojen kehittäminen ja sotavoimien edistäminen. Monet strategian teeseistä sopivat pohjustamaan Irakin sota. Strategia painotti, että joukkotuhoaseet ja ennaltaehkäisevä isku olivat Yhdysvalloille laajemman ulkopoliittikan keskeisiä elementtejä. Strategia nivoi yhteen nämä asiat ja Yhdysvaltojen velvollisuus sekaantua jonkun valtion asioihin riippui kyseessä olevan valtion hallintajärjestelmästä. Strategian mukaan roistovaltiot tukevat terrorismia eivätkä välitä kansainvälisestä laista ja uhkaavat naapureitaan. Ne ”kohtelevat raa’asti omia kansalaisiaan ja tuhlaavat kansallisia voimavarojaan hallitsijoiden omiin tarkoituksiin.” Lisäksi ne havittelevat joukkotuhoaseita käyttäkseen niitä uhkina ja torjuvat ihmisten perusarvot sekä vihaavat Yhdysvaltoja ja kaikkea mitä maa edustaa. Irak näytti täyttävän kaikki strategian vaatimukset. Siksi ennaltaehkäisevä isku oli ainoa toteuttamiskelpoinen politiikka, jolla pystyttiin toimimaan ”roistovaltioiden” kanssa. Ne kun olivat tasapainottomia ja ennustamattomia, kuten Neuvostoliitto aikoinaan. (Bush, 13-16).

Lokakuussa Bush puhui amerikkalaisille ja luetteli syntejä, joita Husseinin hallinto oli kohdistanut kansaansa kohtaan. Bush mainitsi useita kertoja syyskuun terrori-iskut ja yhdisti kertaalleen jopa Saddam Husseinin hallituksen sekä al-Qaidan terroriverkoston toisiinsa. Hän myös summasi Yhdysvaltojen 1900-luvun ulkopoliittikan supervallan toimina pelastaa maailma pahalta. (McCartney, 419). Varapresidentti Cheney kantoi

syyskuun iskujen jälkeen huolta siitä, että terroristit voisivat saada käsiinsä vieläkin tuhoisamman aseensa. Lokakuussa 2002 Yhdysvaltain tiedustelun uutisoitiin kuulleen huhuja niin sanotusta likaisesta pommista, jossa radioaktiivista ainetta sisältävä pommi kylväisi tuhoa ympäristöönsä. CIA:n johtaja George Tenet evästi presidenttiä, että Irak voisi olla maa, joka voisi auttaa al-Qaidaa saamaan radioaktiivisen tai jonkin toisen joukkotuhoaseen haltuunsa. (Daalder & Lindsay, 118). Bush syytti Irakia lukuisista kansainvälisten lakien rikkomisesta ja painotti, että kansainvälisen yhteisön tuli vastata tarmokkaasti tilanteen luomaan haasteeseen. Bushin mukaan Irak kehitteli kauheita asioita, ja jos hallinto tarjoaisi aseensa terroristikumppaneilleen, syyskuun iskut olivat vain johdanto suurempiin kauheuksiin. ”Meidän täytyy valita pelon maailman ja maailman kehittymisen välillä. Emme voi katsoa vierestä ja olla tekemättä mitään, kun vaara kehittyy. Meidän täytyy suojella turvallisuuttamme sekä ihmiskunnan pysyviä oikeuksia sekä toivoa”, Bush sanoi. (McCartney, 418).

Marraskuun kahdeksas päivä 2002, kahdeksan kuukautta kestäneiden intensiivisten neuvottelujen jälkeen, YK:n turvallisuusneuvosto äänesti yksimielisesti päätöslauselman 1441 puolesta. Siinä Irakia varoitettiin ”vakavista seurauksista”, ellei se paljasta joukkotuhoaseitaan. Monet Bushin hallinnossa ajattelivat, että Yhdysvaltojen ja Britannian tiedustelu löytäisivät pian ”savuavan aseensa”, joka osoittaisi Saddam Husseinin huijanneen asetarkastajia. (Daalder & Lindsay, 141-142). Sota näytti peruuttamattomalta, kun puolustusministeri Rumsfeld määräsi tammikuun 11. päivä 2003 noin 60 000 sotilasta sekä lentokoneita ja sotalaivoja Persianlahdelle. Britannia liitti mukaan 26 000 sotilasta sekä 100 lentokonetta. (Keegan, 100). Kolme päivää myöhemmin Bush kertoi olevansa kyllästynyt Irakin ”temppuiluun ja petoksiin”. Bushin mukaan todisteita siitä, että Saddam olisi riisumassa aseensa, ei ollut ja siksi YK:n asetarkastajien aika oli loppumassa. Irakin ulkoministeri Naji Sabri puolestaan sanoi, etteivät tarkastajat löydä Irakista kiellettyjä aseita, koska mitään löydettävää ei ollut. (STT 14.1.2003). Helmikuun 24. päivä USA julisti yhdessä Britannian ja Espanjan kanssa, että Irak oli epäonnistunut velvoitteiden täyttämässä, mutta liittoutuma ei saanut Venäjän, Saksan ja Ranskan tukea sodalleen (Daalder & Lindsay, 143).

6.2.1 Saddam Hussein maalitauluna

-RAUHALLISESTI NYT. MITÄÄN
EI OLE VIELÄ PÄÄTETTY.

Elsilän 17.1.2003 ilmestynyt piirros politikoi Irakin sodan mahdollisuudella. Piirros on luonteeltaan metafora, joka konkretisoi visuaalisesti arkielämässä usein esiintyvän käsitteen ”maalitaulu”. Koominen vaikutelma syntyykin siitä, että kuvainnollisesti käytetty metafora ilmaistaan piirroksessa tarkoituksellisesti visuaalisesti. Piirroksen karrikkoivia elementtejä ovat isovatsainen ja ”hölmöltä” näyttävä Saddam Hussein, joka seisoo kädet suorina tekemättä mitään sekä Saddamia selkeästi pienikokoisempi presidentti Bush, joka sananmukaisesti maalaa pensselin ja maalipurkin avulla Saddam Husseinin vatsaan maalitaulun. Piirroksen huvittava asetelma muodostuu suurikokoisemman Saddamin voimattomuudesta tehdä mitään sekä pienikokoisemman Bushin mahdollisuudesta maalata kaikessa rauhassa Irakin presidentistä aseiden maalitaulu.

Piirroksen kriittisempi sävy muodostuu Bushin, YK:n edustajan ja piirrostekstin välille. YK:n edustaja viittaa piirroksen kontekstin huomioiden YK:n asetarkastajiin, jotka etsivät Irakissa joukkotuhoaseita. Piirroksen jännite ei synnykään, kuten todellisessa maailmassa, Saddam Husseinin ja Bushin välille, vaan yllättäen Bushin ja YK:n asetarkastajan välille. Asetarkastaja ihmettelee toimeettomana Bushin maalaustoimia, mutta Bush rauhoittelee ja

korostaa, ettei mitään ole vielä päätetty. Piirroksen naurettavuus syntyykin piirrostekstin ja piirroksen välisestä ristiriidasta. Piirrostekstissä Bush sanoo toista ja tekee piirroksessa ilmiselvästi ihan muuta. Piirroksen merkitys onkin ironinen, jossa piirros mitätöi ironiallaan piirrostekstin. Piirroksen ironinen merkitys onkin tyyliä ”Kaikki on jo päätetty”, jossa nokkela ja leikillinen ironia muodostuu tarkoituksellisesta valheellisuudesta piirrostekstin ja piirroksen välillä. Tässä piirroksessa Elsilän ironia edustaa perinteistä ironiakäsitystä, jossa tarkoitetaan vastakkaista kuin sanotaan. Piirroksessa on Ciceron ja Freudin korostamaa ironiaa, jossa sanotaan vastakkaista kuin sitä, mitä pitäisi ymmärtää. Elsilän ironia on Fryen romanssin parodia, joka on tyyliään ”olla ironinen”, ei ”on ironista, että” -tyylinen, sillä Bush ei julkisuudessa missään vaiheessa lakannut korostamasta sodan mahdollisuutta. Sen sijaan Yhdysvallat pyysi tammikuun puolivälissä Natolta tukea mahdollisille sotatoimille (STT 15.1.2003) ja samaan aikaan YK:n asetarkastajat jatkoivat Irakissa jo kahdeksatta viikkoa tarkastuksiaan (STT 16.1.2003). Yhdysvaltojen mielestä Saddam Hussein kuitenkin niskuroi tarkastuksia vastaan eikä näyttänyt luopuvan aseistaan, minkä vuoksi maan kärsivällisyys oli loppumassa (STT 16.1.2003). Nämä huomioiden Elsilän piirroksessa ei ole näkyviä vastapolitiikan elementtejä, vaan ironia on vallitsevien poliittisten olosuhteiden vankistamista.

Elsilän piirroksen yleisösuhte muodostuu me-ne-asetelmasta, jossa naurun kohteeksi joutuvat sekä Saddam Hussein (seisoo ”hölmön” näköisenä paikallaan), Bushin toimia ihmettelevä YK:n edustaja sekä Bush, joka väittää piirrostekstissä muuta kuin itse asiassa tekee. Piirros on ennen kaikkea viihdyttävä, jonka elementteinä toimivat piirrostekstin ja piirroksen tarkoituksellinen ristiriita sekä metaforan ”maalitaulu” visualisointi Saddamin vatsaan. Argumentointi kohdistuu siihen, että Elsilän mukaan sota Saddam Husseinia vastaan on jo päätetty aloittaa, mutta toisaalta julkisuudessa tästä puhuttiin varsin suoraan. Siksi piirroksen naurettavuus on tyyliään lähellä viihteellistä naurua, jossa nauretaan piirroksen kyvyille tiivistää ajankohtainen keskustelu osuvasti visuaalisen metaforan sekä piirrostekstin ja piirroksen ironian keinoin. Jos piirroksesta haluaa löytää kritiikkiä, se löytyy ironian muodossa lähinnä Yhdysvaltojen pyörittämää kansainvälistä ”teatteria” kohtaan, jonka retorisen toiminnan ”näyttelijäsuorituksilla” ja puheaktilla pohjustetaan tulevia toimintoja. Elsilän piirros argumentoi ironiallaan sitä, että Yhdysvaltojen ”teatterista” huolimatta, sota on jo päätetty aloittaa.

Maaliskuun 17. päivä, samana päivänä kun Elsilän piirros ilmestyi, asetarkastajat kutsuttiinkin Irakista pois. Kolme päivää myöhemmin Yhdysvaltojen johtama liittoutuma aloitti sodan ilman YK:n valtuutusta (Daalder & Lindsay, 143). Bagdad valloitettiin huhtikuussa ja maan alle paennut Saddam Hussein syrjäytettiin. Toukokuun ensimmäinen päivä Bush julisti varsinaiset sotatoimet päättyneiksi. (STT 30.12.2006). Presidentti korosti kuitenkin jatkavansa terrorisminvastaista sotaa.

6.3 Abu Ghraibin vankilaskandaali

Vaikka Bush julisti Irakin sotatoimet päättyneeksi jo keväällä 2003, säilyi maan tilanne epävakaana. Amerikkalaisjoukkoja vastaan tehtiin jatkuvasti pommi-iskuja eikä maan tulevaisuus näyttänyt ”ruusuiselta”. Keväällä 2004 paljastui Abu Ghraibin vankilan kidutuskandaali. Paikka oli Saddam Husseinin aikana toiminut pahamaineisena vankilana, mutta nyt skandaali kohdistui Yhdysvaltojen sotilaisiin, jotka olivat tuoneet vankilaan irakilaisvankeja. Amerikkalaisotilaiden ottamia kidutuskuvia levisi julkisuuteen, ja yhdessä kuvassa naissotilas piti alastonta vankia lieassa. Monissa kuvissa amerikkalaisotilaat nauroivat alistaessaan vankeja.

Lynndie England pitää sotavankia lieassa.³²

³² <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kuva:Abu-ghraib-leash.jpg>

Puolustusministeri Donald Rumsfeld joutui ankaran arvostelun kohteeksi, sillä hänen väitettiin tietäneen kidutuksista. Armeijaa syytettiin puolestaan skandaalin peittelystä. Toukokuun alussa 2004 Bush puolusti ministeriään sanomalla, että ”olen kiitollinen hänen johtajuudestaan. Hän on tehnyt upeaa työtä. Hän on vahva puolustusministeri.” (Hentunen 2004a). Rumsfeld kiisti, että hänen ministeriössään noudatettaisiin ”peittelypolitiikkaa” (STT 12.5.2004). Rumsfeldin mukaan puolustusministeriön lakimiehet olivat tarkistaneet kuulustelutekniikoiden ohjeiden olevan kansainvälisten sopimusten mukaisia. Arvostelijoiden mielestä esimerkiksi univaje ja vankien pakottaminen rasittaviin asentoihin rikkoivat Geneven sopimusta sotavankien kohtelusta. (STT 13.5.2004a). Rumsfeld vieraili Abu Ghraibissa toukokuun puolivälissä. Hän sanoi, että vankien asianmukainen kohtelu, sotilaiden asianmukainen käyttäytyminen ja armeijan komentoketjun toimiminen olivat Yhdysvalloille tärkeitä. Hän myös kiisti pyrkivänsä peittelemään vankilaskandaalia. ”Jos joku kuvittelee, että olen (Irakissa) valamassa öljyä laineille, hän on väärässä. Haluamme, että sotilaat käyttäytyvät oikein ja haluamme, että komentojärjestelmä toimii”, Rumsfeld sanoi. (STT 13.5.2004b).

Skandaali toi kuitenkin päivänvaloon pahoja puutteita amerikkalaisotilaiden kurinpidollisissa ohjeissa. Yhdysvaltojen asevoimien varakomentaja Peter Pace myönsi ollessaan senaatin kuultavana, että puolustusministeriön ohjeet vankien kuulustelusta Irakissa saattoivat olla vastoin Geneven sopimuksen pykälää sotavankien kohtelusta. Myös apulaispuolustusministeri Paul Wolfowitz arveli senaatissa, että ohjeet saattoivat olla Geneven sopimuksen vastaisia. Irakilaisvankien kanssa tekemisissä olleet sotilaat kertoivat amerikkalaisissa tiedotusvälineissä, etteivät olleet kuulleetkaan Geneven sopimuksesta. (Hentunen, 2004b). Rumsfeld joutui uudelleen vaikeuksiin, kun New Yorker -aikakauslehti kirjoitti puolustusministerin hyväksyneen kiisteltyjen kuulustelumenetelmien käytön Irakissa, jotta amerikkalaiset saisivat kaipaamaansa tietoa jatkuvasti kasvavasta vastarinnasta Irakissa. Pentagon kiisti kuitenkin jyrkästi syytökset. (STT 16.5.2004).

6.3.1 Bushin hallinto kiduttajana

Elsilän 20.5.2004 ilmestyneen piirroksen naurettavuus syntyy piirroksen oivaltavasta kyvystä yhdistää julkisuuteen levinnyt kuva naissotilaasta vetämässä irakilaisvankia lieassa, muissa kuvissa poseeraavat nauravat sotilaat, Geneven sopimuksen mahdollinen rikkominen sekä Rumsfeldin vastuulla spekuloiiva kirjoittelu pienellä ”manipuloinnilla” samaan piirrokseen. Siksi piirrosta voikin pitää travestiana eli muunnelmana. Se täyttää travestian piirteet myös siinä, että se saa ylevän alentamisen aikaan rikkomalla sopusuhtaisuuden ja korvaamalla ylevän ihmisen teot alhaisilla. Piirroksessa naurava sotilas on vaihdettu Rumsfeldiin ja lieassa ollut vanki tähtilippuun. Rumsfeld-kirjoittelu konkretisoituu siten, että puolustusministeri on piirretty vankilaan. Nauru syntyykin juuri ristiriidasta, jossa piirroksen elementit eivät vastaa julkisuudessa ollutta tuttua piirrosta. Niissä on jotain tuttua, mutta tiettyjä osia on vaihdettu. Lopputuloksena on yllättävän käänteen tuoma äkillinen tunne, nauru.

Piirroksen kritiikki osoittaa suoraan puolustusministeri Rumsfeldiin. Piirroksessa Rumsfeld on Abu Ghraibissa ja poseeraa nauraen ”kameralle”. Samalla hän vetää lieassa Yhdysvaltain lippua ja polkee repeytynyttä Geneven sopimusta. Piirros argumentoi

asetelmallaan, että Rumsfeld on vastuussa kidutustapahtumista. Piirroksen tulkintaero syntyy siinä, tulkitseeko Rumsfeldin naurun tarkoittavan häneen tieteen ja hyväksyneen kidutukset vai ei. Molemmat ovat mahdollisia. Jos Elsilän tulkitsee tarkoittavan naurulla sitä, että Rumsfeld tiesi kidutuksista, puolustusministeriin kohdistuva argumentointi on luonteeltaan militanttia ilman ironiaa. Argumentointi ei kuitenkaan muutu täysin vakavan diskurssiksi, sillä piirroksen kritiikin ja pilapiirroksen asetelmana on Rumsfeldin alentaminen.

Toisaalta piirroksen asetelman voi tulkita tarkoittavan sitä, että naurava sotilas on vain vaihdettu nauravaan Rumsfeldiin. Tässä tulkinnassa naurettavuus syntyy oivaltavasta kyvystä korvata todellisessa tilanteessa esiintynyt amerikkalainen sotilas kuvitteellisesti puolustusministerillä. Tällaista tulkintaa tukisi se, että pilapiirros mahdollistaa Rumsfeldin piirtämisen Abu Ghraibiin, aivan kuten myös hänet vetämään tähtilippua lieassa ja tallomaan Geneven sopimusta. Lukija ymmärtää helposti fantasiamaisen asetelman absurdin groteskiksi. Kumpikaan tulkinta ei kuitenkaan poista Elsilän Rumsfeldiin keskittävää kritiikkiä. Kritiikin voi tulkita kohdistuvan pelkästään puolustusministeriin henkilönä, mutta laajempi tulkinta tulkitsee hänen edustavan ministerinä metonymisesti Bushin hallintoa sekä Yhdysvaltain armeijaa. Siksi Elsilän kritiikin voi tulkita kritisoivan koko Yhdysvaltojen nykyistä toimintaa, ensin Abu Ghraibissa, mutta aikaisemmat piirrokset huomioiden, koko Irakissa.

Rumsfeld pyyhkii tähtilipulla lattiaa ja alentaa maansa lipun siivousmopin tasolle. Samalla hän mitätöi lipun symboloimia arvoja, kuten demokratiaa ja vapautta. Elsilän argumentointi ei kuitenkaan mitätöi itse tähtilipun symboloimia arvoja, vaan eettisenä kannanottona kritisoi jälleen niiden toteuttajia. Ministerin tahriessa maansa lipun katoaa alentamisen myötä myös hänen mahdollinen sankarillisuutensa. Jos piirroksen tulkinnan ulottaa koskemaan koko Yhdysvaltojen toimia Irakissa, kääntyvät aikaisemmat puheet vapauden viemisestä ylösalaisin ja maasta piirtyy kuva ”kiduttajasta vapauttajan vaatteissa”, jossa se lupasi vapautta, mutta toikin kidutusta. Rumsfeldin polkema Geneven sopimus paljastaa suoraan Elsilän argumentin. Genevessä vuonna 1949 allekirjoitetussa sopimuksessa on selkeät säännöt sotavankien kohtelusta. Sopimuksen 17. artiklan mukaan

”No physical or mental torture, nor any other form of coercion, may be inflicted on prisoners of war to secure from them information of any kind whatever. Prisoners of war who refuse to

answer may not be threatened, insulted, or exposed to any unpleasant or disadvantageous treatment of any kind.”³³

Sopimuksen teksti, Rumsfeldin nauru ja sopimuksen polkeminen kallistavat tulkintavaa’an sille kannalle, että Rumsfeld on kyllä tietoinen, millainen sopimus on, mutta ei noudata siitä.

6.3.2 Rankaiseva nauru

Piirros on luonteeltaan satiiri, joka argumentoi suoraviivaisesti vähintään Rumsfeldia kohtaan, mutta laajemmassa tulkinnassa koko Yhdysvaltojen senhetkistä Irak-politiikkaa vastaan. Aggressiivinen argumentointi alentaa Rumsfeldin Geneven sopimuksen tietoiseksi rikkojaksi ja tähtilipun arvojen likaajaksi. Piirros ironisoi jälleen ”on ironista, että” -tyyliin Yhdysvaltojen poliittisen johdon puheita vapauden tuojana ja samaistaa heidät kiduttajiksi, demokratian ja vapauden häpäisijöiksi. Elsilä suostuttelee nauramaan ”heille” eli ensin Rumsfeldille, mutta myös koko Bushin hallinnolle. Yleisön nauru kohdistuu ensin puhtaasti äkillisenä käänteinä oivaltavaan travestiaan. Jos piirrosta jää hetkeksi analysoimaan, nauru ilmenee roomalaisten retorikkojen korostamana ylenkatseena ja pilkkana sekä 1600-luvun rangaistuksena ensin Rumsfeldiin ja todennäköisesti koko Yhdysvaltojen harjoittamaan Irak-politiikkaan.

6.4 Yli 200 vuotta demokratian levittämistä

Amerikkalaiset ovat aina olleet halukkaita kertomaan nousustaan supervallaksi. Keskeisenä teemana on ollut vastata ulkoisiin tekijöihin. Maa ei ole tämän selityksen mukaan seurannut mitään ennalta määrättyä logiikkaa, vaan se on reagoinut olosuhteisiin. Kagan kirjoittaa, että ajatus Yhdysvaltojen ”eristäytymisestä” on vain sitkeä myytti. Tosiasia on se, että koko historiansa ajan maa on vallannut uusia alueita ja laajentanut vaikutuspiiriään. Eikä tämä ole sattumaa: haave suuresta roolista maailmannäyttämöllä on ollut syvällä amerikkalaisessa tietoisuudessa pitkään ja sen henki ilmenee jo itsenäisyysjulistuksessa. (Kagan 2003, 86). Yhdysvaltain perustajat korostivat jo itsenäisyys sodan aikana, että heidän tavoitteenaan ei ollut saavuttaa oikeutta ainoastaan itselleen, vaan aloittaa täysin uusi, demokraattinen aikakausi ihmiskunnan historiassa. McCartneyn (2004, 402) analyysissä 13 siirtokunnan kansalaiset sisäistivät ajatuksen

³³ <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/91.htm>

kansakunnan identiteetistä, jonka periaatteet olivat universaaleja. Buzan argumentoi, että maahan iskostui niin sanottu Kesimmäisen kuningaskunnan syndrooma. Klassinen Kiina näki itsensä aikoinaan universumin keskipisteenä, jolla on hallussaan sivilisaation ainoat merkitykselliset arvot ja standardit. Maalla ei ollut mitään oppimista muilta. Perinteisen ulkopoliittikan sijaan Yhdysvaltojen ulkopoliitikasta tulikin oman sisäpolitiikan viemistä muihin maihin. (Buzan, 164). ”Emme taistele vain itsemme vuoksi, vaan koko ihmiskunnan puolesta”, Benjamin Franklin julisti vallankumouksen aikana (Kagan 2004, 20). McCartney (2004, 406) argumentoi, että päältäpäin altruistinen politiikka salli amerikkalaisten uskoa, että heidän hyvissä pyrkimyksissään ei ollut itsekkäitä dimensioita, vaan he olivat objektiivisella tavalla hyviä myös muille. Amerikkalaiset eivät kuitenkaan halunneet tehdä toisia valtioita ”vapaksi”, vaan ensisijaisesti laajentaa omaa valtaansa. Tämä puolestaan tapahtui paradoksaalisesti ”vapauttamalla” muut valtiot ja laajentamalla Yhdysvaltojen ydinideoita. Kaganin tulkinnassa Washington, Hamilton, Franklin, Jefferson ja muut Perustajaisät tiesivät, että Pohjois-Amerikan manner kesytettäisiin ja jonain päivänä nuori tasavalta hallitsisi läntistä pallonpuoliskoa (Kagan 2003, 87).

Kansakunnan rakentaminen ja valtion muodostuminen käyvät usein käsi kädessä, jossa keskusta ulottaa vähitellen vaikutusvaltansa periferioihin (Paloheimo & Wiberg 1996, 96). Yhdysvaltojen vapaus-ajattelua korostanut ekspanstiivinen politiikka otti merkittävät kehitysaskeleensa 1800-luvulla. Vuosisadan puoliväliin mennessä maa oli laajentanut sotimalla, ostamalla ja osavaltioita perustamalla liittovaltionsa liberaalin hallintojärjestelmän aina Tyynelle valtamerelle saakka. Kansakunnan itsetietoisuuden kasvaessa Kohtalon manifesti iskostui yhä lujemmin ihmisten mieliin. Se oli laajalle levinnyt uskomus, että maan kohtalona oli levittäytyä mantereen laajuisesti. (Wittkopf ym. 2003, 28). Monet amerikkalaiset tunsivat, että heillä oli moraalinen mandaatti laajentaa maan vaikutusta, ei vain intiaanien, vaan myös koko Pohjois-Amerikan laajuisesti (Lefever, 35). Yhdysvallat olikin avainasemassa Pohjois-Amerikan muotoutumisessa, mutta Buzanin ja Waeverin mukaan sen ajattelutapaa eivät kehystäneet alueelliset termit, vaan se toimi globaalista perspektiivistä, jota siivitti vahva sisäpoliittinen lataus (Buzan & Waever, 270). Koska manifestin uskonnollisävytteinen retoriikka korosti, että maalla on suurempi tarkoitus maailmassa kuin muilla, vapautta voitiin viedä eteenpäin vaikka sotimalla (Wittkopf ym. 2003, 28). 1800-luvulla manifestille saatiin tukea Charles Darwinin evoluutioteoriasta, jossa maailman tulkittiin kuuluvan vahvoille ja elinvoimaisille, varsinkin jos he olivat myös hyveellisiä (Lefever, 35).

Kaganin (2003, 55) analyysissä 1800-luvun lopulle tultaessa Britannian laivaston suojassa vahvistunut Yhdysvallat ei tyytynyt enää turvallisiin oloihin, vaan se halusi lisää valtaa. Buzanin ja Waeverin (2003, 273) mukaan pohjois- ja etelävaltioiden käymä sisällissota (1861-1865) oli käännekohta, joka tähtäsi valtiokoneiston laajentumiseen ja vahvistumiseen. Jo 1800-luvulla Yhdysvaltojen sotilaat ottivat osaa läntisen pallonpuoliskon ulkopuolisiin operaatioihin, muun muassa Tripolissa, Algeriassa, Kreikassa, Kiinassa, Angolassa ja Koreassa. USA nopeutti Liberian perustamista 1820-luvulla, Japanin aukaisemista 1850-luvulla ja otti Samoan kontrolliin 1880-luvulla. (Wittkopf ym. 2003, 30). ”Me amerikkalaiset olemme valittu kansa – aikamme Israel. Me tuomme vapauden turvakodin maailmaan”, Herman Melville kirjoitti vuonna 1850. (Bacevich, 43).

Kupchanin (2002, 172) mukaan 1890-luvusta tuli merkittävä kulminaatiopiste Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa. Yli vuosisadan omalle maaperälle ja pallonpuoliskolle keskittynyt strategia laajensi horisonttiaan ja maan globaali kunnianhimo heräsi. Vuonna 1898 Yhdysvallat provosoi Espanjaa käymään Kuubasta sodan, jonka USA voitti ja teki saaresta vasallivaltionsa. Vuotta myöhemmin se vei Espanjalta Filippiinit. (Wittkopf ym. 2003 30-31, Kupchan 173). Monien historioitsijoiden mielestä voitto Espanjasta aloitti ”ensimmäisen amerikkalaisen vuosisadan” (Lefever 155). Maa ulotti valvontansa Latinalaiseen Amerikkaan, Havaijille, Guamiin, Puerto Ricoon sekä eri Aasian maihin. Tästä eteenpäin maan ulkopoliittikka huokui avoimesti erityistä moralismia, jossa maalla nähtiin olevan erityistehtävä koko maailmassa. Kun 1800-luvulla maan tunnuslauseena oli ollut vapauden levittäminen, nousi sen rinnalle 1900-luvulle tultaessa demokratian levittäminen. Yhdysvaltojen poliittisen johdon mielestä maalle oli tärkeä tehdä maailma turvalliseksi demokratiaa edistämällä. (Wittkopf ym. 2003, 30).

Kupchan (2002, 177) kirjoittaa, että USA saapui 1900-luvulle aseistettuna, uuden kansainvälisyyden ja uuden suurstrategian kanssa. Maa ei ollut enää maatalousvaltainen ja heikko kuten edellisellä vuosisadalla. Daalderin ja Lindsayn (2003, 4) arviossa maasta oli tullut teollinen jättiläinen, jonka myötä maan politiikan luonne oli muuttunut imperialistiseksi. Vuodet 1901-1909 presidenttinä toiminut Theodore Roosevelt oli ensimmäinen presidentti, joka ylisti voimapolitiikkaa keskeisenä näkökulmana kansainväliseen politiikkaan. Yhdysvaltojen 1970-luvun ulkoministerin Henry Kissingerin

mukaan Roosevelt ajatteli, että USA on valta siinä missä muutkin, ei vain hyveen ilmentymä. (Wittkopf ym. 2003, 32). Ehkä näkyvin merkki maan uudesta asenteesta oli päätös lähettää amerikkalainen laivue yli vuoden kestäneelle maailmankiertueelle. Presidentti teki maailmalle selväksi, että maa oli saapunut maailmannäyttämölle. (Kupchan, 174). ”Tietenkin meidän koko kansallinen historiamme on ollut laajentumista”, Roosevelt sanoi joulukuussa 1899 (Bacevich, 7). Vuonna 1912 presidentiksi tullut Woodrow Wilson jatkoi Yhdysvaltojen vallan kasvattamista Väli-Amerikassa ja Kiinassa. Päätämällä levittää demokratiaa Wilsonista tuli maan historian suurin sotilaallinen interventionisti. Jätettyään Valkoisen talon vuonna 1921 hänen määräämiään joukkoja oli Venäjällä ja monissa Etelä-Amerikan maissa. (Wittkopf ym. 2003, 32).

Ensimmäisestä maailmansodasta Yhdysvallat jättäytyi aluksi sivuun, mutta liittyi lopulta mukaan. Yhden tulkinnan mukaan siksi, että se halusi tehdä maailman demokraattiseksi ja turvalliseksi. Joidenkin tulkintojen mukaan (esim. Bacevich, 11) sen vuoksi, että maan taloutta edistänyt sota uhkasi ajautua stagnaatioon, jos Englanti ja Ranska häviäisivät sodan. Kolmannen tulkinnan mukaan (esim. Buzan 2004, 159) maa liittyi sotaan, koska Saksa uhkasi valloittaa Euroopan ja uhkasi näin jo Yhdysvaltojen poliittista isolationismia.

Toinen maailmansota puolestaan muutti Yhdysvaltojen isolationismin internationalismiksi. Sodan jälkeen amerikkalaisten mertentakaiset sijoitukset ja ydinaseet lopettivat alkuvuosisatojen poliittisen ja sotilaallisen eristäytymismahdollisuuden (Lagerstam, 11). Kylmän sodan puhjettua suurin osa 20. vuosisadan jälkipuoliskoa olikin Yhdysvalloille sodankäyntiä, ei sodan jälkeistä aikaa (Mandelbaum, 90-91). Maan ulkopoliittikan militarisoituminen johtui siitä, että sodan jälkeen kansainvälisen politiikan ongelmat määriteltiin juuri rutiininomaisesti sotilaallisilla ratkaisuilla (Wittkopf ym. 2003, 74). Kauhun tasapaino esti kuitenkin Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton halun käydä avointa sota. Järjestelmien taistelussa USA otti aloitteentekijän roolin lähes jokaisessa merkittävässä globaalissa asiassa, sillä se oli YK:n ensisijainen sponsori ja kannattaja. Maa toimi aktiivisesti, jotta sen talouspolitiikka laajenisi ulkomailla ja kehitti uusia markkinoita maan liiketaloudelle. Se rakensi sekä virallisen että epävirallisen sotilaallisten liittolaisten verkon, ja lopputuloksena oli valtava Yhdysvaltojen ”valtakunta”, joka ylsi maapallon ympäri. Presidentti Carterin turvallisuusneuvonantaja käyttikin nimitystä ”maailman ensimmäinen globaali yhteiskunta.” (Wittkopf ym. 2003, 37-38).

Kylmän sodan päättyminen tarjosi Kaganin mukaan mahdollisuuden levittää Yhdysvaltojen elinpiiriä. Kun Neuvostoliiton sotilasmahtia ei tarvinnut ottaa huomioon, maa saattoi puuttua asioiden kulkuun käytännöllisesti katsoen missä ja milloin halusi. (Kagan 2003, 25-26, 86). Bacevichin laskelmissa USA teki kylmän sodan päättymisen jälkeen ja 1990-luvun loppuun mennessä 50 erilaista sotilaallista interventiota, kun niitä oli kylmän sodan aikana ollut vain 16 (Bacevich, 181). Sekä Clinton että Bush nuorempi painottivat, että ”meidän kansakuntamme on oikealla puolen historiaa.” Bacevichin (2002, 216) tulkinnan mukaan tämä tarkoitti molemmille sitä, että historian pääteasema on vapaus, joka saavutetaan demokraattisen kapitalismin avulla. Sen ruumiillistuma on puolestaan amerikkalainen elämäntapa. Historiaan viitaten ja amerikkalaisten presidenttien intertekstuaalisuutta myötäilevänä myös Bush uskoo Yhdysvaltojen olevan maailman paras demokratia. ”Suurimman osan viime vuosisataa Amerikan usko vapauteen ja demokratiaan oli kivi raivoavassa meressä. Nyt se on siemen tuulesa, joka versoo monessa kansakunnassa”, Bush sanoi.³⁴ 2000-luvun alussa noin 120 maailman 200 valtiosta oli demokraattisia (Kupchan, xiv).

³⁴ <http://www.whitehouse.gov/news/inaugural-address.html>

6.4.1 Demokratian levittäminen kritiikin kohteena

- JOS SIELLÄ ON ELÄMÄÄ, MEIDÄN TÄYTY VIEDÄ DEMOKRATIA SINNEKIN !

Elsilän 20.1.2005 ilmestynyt piirros kritisoi Yhdysvaltojen halua levittää demokratiaa. Piirros koostuu kolmesta päämerkistä: piirroksen johdantotekstistä ”Titan-kuvissa näkyy viitteitä nesteistä”, piirrostekstistä ”Jos siellä on elämää, meidän täytyy viedä demokratia sinnekin!” sekä Bush-sheriffistä. Piirroksen ensimmäinen naurunaihe perustuu yllättävälle yhteensopimattomuudelle, jossa ajankohtainen aihe yhdistetään Yhdysvaltojen politiikkaan. Tammikuun puolivälissä uutisoitiin, että Saturnuksen Titan-kuusta otetuista kuvista näkyy mahdollisesti kivistä kuun pintaa, jota nesteiden kovertamat uomat juovittavat. Kuvat olivat Titaniin saapuneelta Euroopan avaruusjärjestön ESA:n ja Yhdysvaltojen avaruusjärjestön Nasan yhteiseltä Huygens-laskeutujalta. ”Oletamme nyt, että Titanissa on ollut nestettä. Meillä on myös tunne, ettei siitä ole kovin pitkä aika”, tiedemies Marty Tomasco Arizonan yliopiston planetaariosta sanoi. Titanin uutisoitiin olevan aurinkokunnan ainoa kuu, jolla on paksu, metaanista ja typestä koostuva kaasukehä. Sen koostumuksen uskottiin muistuttavan maapallon kaasukehää kehityksensä alkuvaiheessa. Titanin kaasukehässä tapahtuvien kemiallisten reaktioiden uskottiin olevan samankaltaisia, jotka mahdollistivat elämän syntymisen maapallolla. (STT 15.1.2005).

Elsilän piirroksen toinen naurettavuus perustuu Bushin olemuksen karrikointiin. Olennaista on kuitenkin se, että karrikointi – Bushin piirtäminen sheriffiksi – toimii piirroksessa keinona, ei päämääränä. Sen avulla Elsilä argumentoi vastapolitiikkaansa. Ilman tekstiä piirroksen koomisuus syntyy Valkoisen talon toimiston ja villin lännen Bush-sheriffin välisestä ristiriidasta. Tämä antaa vaikutelman siitä, että Bush on jäänyt ajatusmaailmaltaan jonnekin Yhdysvaltojen historian alkuvaiheisiin. Toisaalta tämä on pilapiirtäjän keino visualisoida Bushin iskujen jälkeiset ”elävänä tai kuolleena” -puheet ja karrikoida Bushin julkisuudella ilmenneellä olemuksella. Samalla karrikointi kääntää Bushin demokratiainoilun sankarillis-koomiseen valoon. Asetelman naurettavuus perustuu myös sille, että tulkitsija voi mielikuvituksensa avulla kuvitella piirroksen fantasian leikkimielisesti todeksi ja kuvitella Bushin oikeasti Valkoisen talon toimistoonsa sheriffin vaatteet yllään, pistooli kädessään ”heiluvaksi” ”intoilijaksi”, joka kuultuaankin vihjeen elämän mahdollisuudesta maapallon ulkopuolella on valmis viemään demokratiaa sinne. Tässä asetelmassa presidentti alennetaan menneisyyden villin lännen unelmissaan eläväksi sheriffiksi. Jos piirroksen tulkinta painottuu Bushin karikatyyriseen sheriffi-hahmoon, piirroksen tuottama nauru on enemmänkin viihdyttävää. Piirroksen nauru muuttuu kuitenkin sarkastiseksi, jos painopisteen kääntääkin piirrostekstiin ja vertaa sitä todellisen maailman tapahtumiin.

6.4.2 Sarkasmi aseman mitätöijänä

Bushin innokkuutta ja ehdottomuutta kuvastaa karrikoivan olemuksen lisäksi piirrostekstin sana ”täytyy”, joka ei jätä tilaa keskusteluille. Ainoa ehto on, jos Titanissa on elämää. Piirroksen merkityksen kannalta olennainen asia on piirrostekstin sinnekin-sana. Kin-päätte tarkoittaa tässä tapauksessa, että jonkin lisäksi. Kontekstin huomioiden tämä viittaa siihen, että demokratiaa pitäisi viedä Afganistanin ja Irakin lisäksi Titan-kuuhun. Piirroksen ilmestymisajankohtana Irakin demokratia oli kaikkea muuta kuin vakaa, ja maa muistutti enemmänkin sisällissodan (shiiat, sunnit, kurdit) ja sissisodan (Yhdysvaltojen joukkoja vastaan tehdyt pommi-iskut) risteytystä. Siksi Bushin puheet demokratiasta joutuvat naurettavaan valoon: maa ei ole kyennyt vakiinnuttamaan demokratiaa Irakiin, vaikka Bush puhuu jo demokratian viemisestä kuuhun. Ja jos kaoottinen demokratia on Bushin mielestä kuuhun viemisen arvoinen, kääntyvät asiat tuon logiikan mukaan samanlaisiksi kuin Irakissa. Tällaisessa tulkinnassa yleisön nauru on tyypiltään sarkastista, jossa asema

kielletään negatiivisen superlatiivin keinoin tyyliin ”Bush ei ole mikään ”järjenjättiläinen”, kun arvelee yksittäisen nestehavainnon perusteella kuussa olevan elämää. Lisäksi hän on jo pyssyt paukkuen viemässä amerikkalaista demokratiaa kuuhun, vaikka demokratian vienti loi Irakiinkin kaaoksen.”

”Laajemmassa kuvassa” Elsilän kritiikki ulottuu Bushin uuskonservatiivisen hallinnon unilateralistista ja militaristista ideologiaa kohtaan. Jokisipilä argumentoi, että uuskonservatiivit pitivät kylmän sodan ratkaisevana elementtinä Reaganin offensiivista politiikkaa, eivät niinkään Gorbatschovin uudistuksia. Varsinkin Clintonia he arvostelivat moraalisen vision puutteesta ja naiivista uskosta monenkeskisiin järjestelyihin. Humanitääristen interventioiden ja globalisaation hallinnan sijaan maan olisi pitänyt toteuttaa röyhkeää uusimperialismia. Voimapolitiikan vastapainoksi uuskonservatiivit tarjosivat kaunopuheista idealismia, jossa Yhdysvaltojen hegemonian katsottiin olevan hyväksi koko maailmalle, siksi heidän tarkoituksensa pyhittivät keinot. (Jokisipilä 2003, 62, 65). Uuskonservatiivien liikkeen tärkein teoreetikko, natsi-Saksasta Amerikkaan paennut juutalaisfilosofi Leo Strauss kritisoi liberaalin demokratian suvaitsevaisuuden ja arvorelativismin tekevän maasta puolustuskyvyttömän. Tilalle hän tarjosi moraalien, arvojen ja hierarkian palauttamista politiikkaan sekä uskonnon, myyttien ja ulkoisten uhkakuvien yhdistämää voimakasta nationalistista valtiota. Poliitiikan tuli perustua selkeään jakoon ystävien ja vihollisten välillä. ”Hyvillä” valtioilla oli moraalinen velvollisuus puolustautua ”pahoja” vastaan. (ma., 62). Uuskonservatiivit uskovat, että maailman ongelmat ratkaistaan muuttamalla absoluuttiset, monarkistiset ja autoritaariset regiimit vapaiksi demokratioiksi. Demokratian voi viedä muihin maihin ja entiset teokraattiset yhteiskunnat voivat saada poliittisen valistuksen ja taloudellisen vaurauden. (Keegan, 96-97). Tällaisessa tulkinnassa yleisön nauru Bushin hallinnon demokratiainoilua kohtaan on halveksivaa, ja suuren ja mahtavan presidentin alentaminen karrikoimalla ”vähä-älyisen” tasolle tuottaa sarkastista naurua etäisyyden päästä ilman rangaistusta. Tämä freudilaisen aggressiivinen ivanhalu asettaa auktoriteetin tietämyksen kyseenalaiseksi ja vapauttaa sen paineesta.

Yhdysvallat on läpi historiansa perustellut toimintansa motiiveja muun muassa demokratialla. Tässä mielessä demokratia-sanan voi laskea Rortyn lopullisten sanojen joukkoon, joita vastaan Elsilän militantti ironia hyökkää. Olennaista piirroksessa on Bushin kädessä oleva pistooli. Tämän voi tulkita Elsilän argumentiksi, jonka avulla hän kritisoi

Bushin halua levittää demokratiaa asevoimien avulla. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että maa levittää omaa demokratiaansa vaikka väkisin. Bacevichin analyysin mukaan Yhdysvaltojen armeijan sotatyyli on pitkään suosinut hyökkäystä. Sotatyyli on vähemmän suunniteltu oman puolustuksen tarpeisiin kuin vallan hankkimiseen. Bushin hallinto puhui jo alkutaipaleellaan tarpeesta luoda tulevaisuuden joukot, jotka ovat nopeampia, tappavampia ja nopeammin levittäytyviä, sillä vallan hankkiminen ulkomailla riippui maan sotavoimasta. Käsitys, jonka jo Clinton oli ymmärtänyt puhuessaan globaalista interventionismista. (Bacevich, 221-222). Yhdysvaltojen sotilaita onkin nykyään jo 130 maassa varmistamassa, ettei maan intressien kannalta mitään haitallista pääse tapahtumaan (Hanhimäki 2004, 26). Tässä mielessä Elsilän militanttinen ironia hyökkää Yhdysvaltojen militaristista demokratian levittämistä vastaan. Satiiri mitätöi skeptisyydellään maan romanttista demokratianarratiivia ja kritisoi erityisesti asevoimien käyttöä demokratian levittämisessä. Koska Bush edustaa presidenttinä yhtä amerikkalaista instituutiota, ja koska amerikkalaisen demokratian viemisellä muihin maihin on pitkät perinteet, voi Elsilän piirroksen tulkita ulottuvan aina koko Yhdysvaltojen poliittiseen historiaan. Tätä tulkintaa tukee piirroksessa olevat Yhdysvaltain liput, vaikka ”pikasilmäyksellä” ne tulkitsee helposti kuuluvan vain piirroksen pakolliseksi materiaaliksi. Tällaisessa tulkinnassa piirros kritisoi myös Bushin edeltäjiä ja amerikkalaista suurstrategiaa avata maailma asevoimien avulla heidän määrittelemälleen demokratialle. Elsilän argumentti tulee liioitellen Bushin ”vimmaisena” haluna viedä amerikkalainen demokratia aina kuuun asti.

6.5 Bushin toisen presidenttikauden alku

George Bush valittiin toiselle presidenttikaudelle vuoden 2004 lopussa. Uutena ulkoministerinä aloitti hänen ensimmäisen kauden turvallisuusneuvonantajansa Condoleezza Rice, joka teki ensimmäisen ulkomaanmatkansa ulkoministerinä Eurooppaan helmikuun alussa 2005. Ricen vierailun toivottiin hautaavan Irakin sodan aiheuttamat eripuraisuudet liittolaissuhteissa. Ulkoministerin mukaan läntisillä liittolaisilla oli jälleen tilaisuus tehdä yhteistyötä niin terrorisminvastaisessa taistelussa, demokratian edistämisessä, ydinsulkusopimuksen valvomisessa kuin Lähi-idän rauhanprosessin saamisessa takaisin raiteilleen. Ricen matkan hankauskohtia olivat EU:n aiheet aloittaa aseiden vienti uudelleen Kiinaan. Toinen asia oli Iran ja maan ydinohjelma. Presidentti

Bush oli jo uhkaillut maata mahdollisilla voimatoimilla, jollei Iran suostu läheisempään yhteistyöhön ulkovaltojen kanssa. (STT 3.2.2005). Bushin toisen kauden teemana oli vapauden ja demokratian levittäminen tyrannian kitkemiseksi. Helmikuun alussa hän piti Kansakunnan tila -puheen ja syytti Irania siitä, että maa oli ”edelleen maailman johtava terrorin tukija, joka pyrkii hankkimaan ydinaseita samalla, kun kieltää kansalaisiltaan vapauden, jota he kaipaavat ja jonka he ansaitsevat.” Presidentti puolestaan vaati Syyriaa laittamaan kuriin alueellaan toimivat terroristijärjestöt. ”Odotamme Syyrian hallituksen kitkevän terrorin ja avaavan oven vapaudelle”, Bush sanoi.³⁵

6.5.1 Travestia maailmankirjallisuuden klassikosta

BUSH QUIJOTE & CONDOLEEZZA PANZA

Elsilän 5.2.2005 ilmestynyt piirros käsittelee Bushin toisen presidenttikauden alkua. Piirros on travestia renessanssin ajan kirjailijan Miguel de Cervantesin (1547-1616) teoksesta Don Quijote Manchalainen. Kirjaa pidetään yhtenä maailmankirjallisuuden suurista klassikoista. Kirja sijoittuu Espanjaan ja parodioi ritarin elämää. Se kertoo ritarikertomuksiin hairahtaneesta köyhästä Alonso Quijanosta, joka luki ritarromaaneja

³⁵ <http://whitehouse.gov/news/releases/2005/02/20050202-11.html>

”myöhään yöhön asti täyttäen päänsä kaikenlaisilla ihmeellisillä tarinoilla, kunnes vihdoinkin menetti järkensä paljosta lukemisesta ja tuli mielettömäksi kuin jänis maaliskuussa. Hänen päänsä oli täynnä turnauksia ja taisteluita, keihäitä ja miekkoja, lumouksia ja lemmenlauluja, haasteita ja haavoja, jättiläisiä ja lohikäärmeitä. Onnettominta oli, että hän uskoi niihin vakaasti ikään kuin kaikki olisi ollut todellista maailmanhistoriaa.” (de Cervantes Saavedra 1992, 8). Tämä käsitteiden sekaannus saa Quijanon tekemään päätöksen ryhtyä vaeltavaksi ritariksi ja etsimään maailmasta seikkailuja, joista hän oli kirjoista lukenut. ”Mielikuvituksessaan hän näki itsensä ennenkuulumattomissa seikkailuissa ja keskellä vaaroja, joiden voittaminen tuottaisi hänelle katoamatonta kunniaa. Hän kuvitteli itsensä mahtavaksi keisariksi ja oli varma siitä, että hänen onnistuisi valloittaa itselleen ainakin pieni kuningaskunta, olihan se onnistunut niin monelle vaeltavalle ritarille ennen häntä. Hän heittäytyi suorastaan hillittömäksi mielikuvituksensa vietäväksi eikä vitkastellut pannessaan mielettömän aikomuksensa täytäntöön.” (mt., 8). Quijano ottaa kirjassa nimekseen Don Quijote, pukeutuu ruosteiseen haarniskaan ja lähtee Rosinante-hevosellaan etsimään seikkailuja. Mukaansa hän houkuttelee naapurissa asustaneen Sancho Panzan, rehellisen talonpojan, joka ”ei halunnut kuulla puhuttavankaan mistään ritariretkistä, mutta don Quijote antoi hänelle niin suuria lupauksia ja todisteli aukottomasti, että hän ennemmin tai myöhemmin varmasti valloittaisi kuningaskunnan, missä Sancho Panzasta tulisi maaherra, että yksinkertainen mies lopuksi alkoi horjua, ja päätti vaimonsa ja lastensa varoituksista huolimatta seurata jaloa don Quijotea.” (mt., 32-33).

Don Quijote luulee majataloja lumotuiksi linnoiksi, lampaita kääpiöiksi ja talonpoikaistyttyjä prinsessoiksi. Hän hyökkää seikkailujensa aikana muun muassa tuulimyllyjä vastaan, joita hän luulee jättiläisiksi. Törmättyään tuulimyllyyn, pudottuaan Rosinanten selästä ja loukattuaan itsensä Don Quijote toteaa: ”Huomaan nyt hyvin, että sotaonni on hyvin epävakasta. Joku ilkeämielinen noita – varmaankin sama, joka ryösti minulta huoneeni ja kirjani – on varmasti muuttanut jättiläiset tuulimyllyiksi temmatakseen kunnian niiden voittamisesta.” (mt., 38). Don Quijote on varma tehtävästään, sillä hän esittelee itsensä munkille sanomalla, että ”minä olen kuuluisa ja mahtava ritari Don Quijote Manchalainen, ja että tehtäväni on vaellella maailmassa tehdäkseni väärän oikeaksi ja vapauttaakseni ihmiskunnan kaikesta sorrosta.” (mt., 72). Sancho Panzalle hän uskoutuu kertomalla, että ”taivas on valinnut minut suorittamaan suuria urotöitä, kuten uusi, nyt edessä oleva kaamea seikkailu näyttää osoittavan.” (mt., 75). Isäntäänsä hulluna pitävä

Sancho Panza ristii kommelluksista toiseen säntäävän Don Quijoten Surullisen hahmon ritariksi, johon tämä oitis mieltyy.

6.5.2 Presidentti parodioinnin kohteena

Elsilän piirroksen tulkinta tuottaa kaksi aivan erilaista tulkintaa, jos ensin tarkastelee pelkkää piirrosta suhteessa Cervantesin kirjaan ja tämän jälkeen reaali maailman tapahtumiin suhteutettuna. Jos tulkitsija ei tiedä, mitä Don Quijoten seikkailuissa tapahtuu, jää piirroksen tuottama nauru pelkästään viihteen asteelle, jossa tulkitsija ymmärtää piirrostekstin sanaleikin sekä piirroksen fantasiamaisen muunnelman. Kun pelkkää piirrosta vertaa Cervantesin kirjaan, piirtyy Bush Quijotesta ja Condoleezza Panzasta kuva kaksikkona, jossa Bush käy maailmassa taisteluun kuviteltuja vihollisia vastaan. Condoleezza Panza tukee isäntänsä taisteluita, mutta on tietoinen hänen harhakuvitelmistaan. Piirros on luonteeltaan parodia, jossa Bushin arkipäivän politiikka on siirretty ritarin tasolle. Piirroksen politiikan arkisen sävyn muuttumisesta juhlaan sävyyn on vaikea puhua, sillä Cervantes halusi teoksellaan ”esittää ansion mukaan halveksittaviksi nuo mahdottomat ja typerät ritarromaanit.”³⁶ Elsilän parodia onkin luonteeltaan vähättelevää, ja alentaminen tapahtuu ylevän alentamisella ja rikkomalla sopusuhtaisuus. Yllättävä asetelma on myös Bushin piirtäminen ritariksi – valtaosassa Elsilän piirroksia Bushin karrikointi tapahtui piirtämällä hänet sheriffiksi. Pelkän piirroksen ja Cervantesin kirjan tasolla ”Bush Quijoteen ja Condoleezza Panzaan” kohdistuva nauru on renessanssin juhlivaa naurua. Piirros tarjoaa kaiken virallisen ja ”vakavan” reaali maailman rinnalle toisen, epävirallisen maailman. Piirroksen maailma vapauttaa hierarkkisista suhteista ja normeista sekä juhlii niiden tilapäistä kumoamista. Piirros suhteellistaa Bushin aseman ja vallan, kääntää sen asetelmallaan ylösalaisin ja näyttää maailman karnevalistisessa nauruaspektissaan. Bushin samaistaminen Surullisen hahmon ritariin on verrattavissa keskiajan ja renessanssin kruunun riistoihin ja tulkitsijan parodioiva nauru kansan alentavaksi ivaksi.

Elsilän asetelma tarjoaa yleisölleen mahdollisuuden nähdä Bushin ”vakava ja hurskas” politiikka täysin naurettavassa valossa. Yleisöllä on mahdollisuus nähdä Bushin politiikka donquijotemaisesta perspektiivistä, jossa presidentti on hairahtunut ihmeellisten satujen

³⁶ http://fi.wikipedia.org/wiki/Don_Quijote

maailmaan. Siinä missä Don Quijoten elämän käänteentekevä elementti oli ritarromaaniin lukeminen, Bushin kohdalla saman asian voi tulkita tapahtuneen syyskuun iskujen kohdalla. Tämän jälkeen Bush näkee ympärillään roistovaltioita, pahuuden akseleita, likaisia pommeja, ydinaseita ja tyranniä ikeessä eläviä kansoja. Yleisö voi nauraa tuolle vaeltavalle ritarille, joka mielikuvituksessaan näkee itsensä keisarina valloittamassa pientä keisarikuntaa (esim. Irak). Hän näkee uhkia ja haasteita siellä, missä niitä ei todellisuudessa edes ole. Yleisön piirroksen kohdistama juhliva nauru tekee myös Bushista inhimillisemmän. Tässä mielessä kyseinen piirros toimii Hietalan muistuttaman familiarisaation välineenä, jossa tämä mielikuvitusmaailmassaan elävä ritari saa tulkitsijan myötätunnon puolelleen.

Elsilän parodiassa Bushin puheet hyvän ja pahan taistelusta, Yhdysvaltojen tehtävästä historialle, taistelusta demokratian ja vapauden puolesta tyranneja vastaan asettuvat parodiallaan naurettavaan valoon, kun ne rinnastetaan don Quijoten luulemaan tehtävään vaeltaa maailmassa tehdäkseen väärän oikeaksi ja vapauttaakseen ihmiskunnan kaikista sorrosta. Toisaalta Don Quijoten luulo siitä, että taivas on valinnut hänet suorittamaan suuria urotöitä, parodioi puolestaan Bushin itsestään luulemaa käsitystä. Bushin puheita ja bushilaista maailmanrakennetta tutkineen Kalliolan (2004, 56-57) mukaan Bushin ajattelumaailmassa Jumala on kaikkein ylimpänä, mutta suoraan hänen jälkeensä tulee George W. Bush. Presidentin puheiden lopussa olevat sanat "God bless America" ovat pikemminkin käskyjä Jumalalle kuin pyyntöjä maan siunaamisesta. Kalliolan mukaan Bushista piirretty kuva jumalaa puhuttelevana presidenttinä.

Piirroksen koominen asetelma korostuu, kun sitä vertaa julkisuudessa esitettyihin vertailuihin Bushin ja Ricen välisestä suhteesta, jossa myös vanhemman Bushin hallinnossa palvelleen tohtori Ricen analysoidaan olevan kuin Bushien perheenjäsen. Väyrynen analysoi, että Bush voi puhua Ricelle kuten haluaa, tarvitsematta salata moraalista yksioikoisuuttaan tai poliittista tietämättömyyttään. Bush ei kuitenkaan tee lopullisia ulkopoliittisia päätöksiä kuulematta Ricen näkemystä. (Väyrynen 2003, 23). Eräiden arvioiden mukaan presidenttinä Bush ei ole kiinnostunut poliittisten asioiden tai prosessien yksityiskohdista, vaan luottaa näissä neuvonantajiansa. Suuria linjoja ajaessaan Bush puolestaan yleensä huokuu itseluottamusta ja johtajuutta. (Wittkopf ym. 2003, 493). Don Quijote kyllä kuunteli Sancho Panzaa, mutta ei uskonut avustajansa neuvoja. Siksi seurauksena oli kerta toisensa jälkeen epäonnistunut ritariteko.

6.5.3 Todellisuudentajun menettänyt George Bush

Piirroksen tulkintahorisontti muuttuu täysin, kun sen suhteuttaa ajan kontekstiinsa. Piirroksen ilmestymisen aikaan Bush korosti vapautta ja demokratiaa toisen kauden teemanaan sekä suuntasi uhkavaatimuksensa Iranille ja Syyrialle. Tätä taustaa vasten Bushin donquijotemaiset seikkailut asettuvat satiiriseen valoon. Piirroksen argumentti painottaa sitä, että Bush on sekoittanut todellisuuden ja fiktion keskenään. Urheita ritaritekoja hamuava Bush näkee kaikkialla vaaroja ja haasteita, vaikka niitä ei todellisuudessa olisi olemassakaan. Esimerkiksi Bushin halu hyökätä Irakiin kääntyy koomiseen valoon, sillä sotaa perusteltiin muun muassa Irakin joukkotuhohaseilla, joita ei koskaan löydetty. Samalla logiikalla Bushin syytökset Irania ja Syyria kohtaan ovat vain vainoharhaisen presidentin mielikuvituksen tuotetta. Satiirinen tulkinta pilkkaa myös Bushin ja Don Quijoten puheiden yhtäläisyyksiä siitä, että taivas olisi valinnut heidät suorittamaan suuria tehtäviä. Bushin johtaman Yhdysvaltojen vastoinkäymiset esimerkiksi Irakissa kuittaantuvat donquijotemaisesti ilkeän noidan tekosina. Satiirisessa tulkinnassa yleisösuhde on me-hän-asetelma, joka houkuttelee nauramaan Bushille – Surullisen hahmon ritarille –, jonka uskollinen aseenkantajakin tietää Bushin menettäneen todellisuudentajunsa. Tästä huolimatta aseenkantaja yrittää myötäelää mielikuvitusmaailmassa elävän isäntänsä elämää. Ulkoministeriksi kohonneen Riceen kohdistettu nauru voi tosin saada satiirisen tulkinnan, sillä hän oli aikaisemmin presidentin turvallisuusneuvonantaja, mutta joka Cervantesin tarinaan ja piirroksen suhteutettuna saa nyt palkintonsa, ”maaherran” tittelin, Bushin tukemisesta.

Analysoipa piirrosta sitten pelkkänä tekstinä tai kontekstiinsa suhteutettuna, piirroksen kokonaismerkityksen kannalta olennainen asia tulee Cervantesin kirjan lopussa. Jos kirjan loppua ei tiedä, jää Elsilän piirroksen merkitys vaillinaiseksi. Don Quijoten sukulaiset ja ystävät olivat huolissaan seuratessaan ritarin edesottamuksia, koska hänen kustannuksellaan tehtiin pilaa ympäri Espanjaa. Lopulta Don Quijoten kanssa samoilta seuduilta oleva Sanson Carrasco pukeutuu Hopeakuun ritariksi, etsii Don Quijoten ja haastaa tämän Saragossassa kaksintaisteluun. Jos Don Quijote häviäisi taistelun, hänen pitäisi elää vuosi ilman ritarinelämää. Näin käykin ja Don Quijote palaa kotikonnuilleen voitettuna, mutta ”tappioksi kääntyneen kaksintaistelun aiheuttama mielihaha kalvoi häntä ja aiheutti hänelle kuumeen, joka vei ritariparan nopeasti haudan partaalle.” (de Cervantes

Saavedra, 272). Kuumeella on Don Quijoteen ratkaiseva vaikutus, sillä ”kun hän lopulta heräsi, tuntui kuin suomukset olisivat pudonneet hänen sielunsa silmiltä, ja hän kutsui kovalla äänellä sukulaisiaan ja ystäviään. Kalliit ja rakkaat ystävät, sanoi hän, -taivas on armossaan ollut laupias minua kohtaan, sillä se on antanut minulle takaisin ymmärryksen, joka on vapautunut sitä himmentäneestä järjettömyyden usvasta. Maatessani nyt kuolinvuoteellani näen, että elämäni on ollut yhtä suurta erehdystä, jonka on saanut aikaan kirottujen ritariromaanien lukeminen.” (mt., 272). Pian tämän jälkeen Don Quijote kuolee. Cervantesin kirjan pohjalta Elsilän argumentti on, että ennemmin tai myöhemmin Bush havahtuu tähän maailmaan ja ymmärtää syyskuun iskujen ajaneen hänet järjettämiin kuvitelmiin sankarin ja ritarin roolistaan maailmassa, vapauden tuomisesta ihmiskunnalle sekä kuviteltujen vihollisten näkemisestä joka puolella. Tällaisen argumentin diskurssi on enemmänkin vakava kuin humoristinen, mutta jos argumentti naurattaa, se on lähinnä 1800-luvun ilotonta naurua, raippamaisen melankolista ja rankaisevaa huumoria.

6.6 Viisi vuotta terrorisminvastaista sotaa

Syyskuussa 2006 tuli kuluneeksi viisi vuotta syyskuun iskuista ja eri puolilla Yhdysvaltoja hiljennettiin muistamaan vajaata 3000 uhria vaatinutta iskua. Presidentti Bush kunnioitti muistoa laskemalla seppeleen ”Ground Zerolle”, paikalle, jossa WTC-tornit olivat aiemmin seisonet. ”Vannoin, että en koskaan unohda tuon päivän opetuksia. Jossakin tuolla on vielä vihollinen, joka haluaa aiheuttaa samanlaista vahinkoa”, Bush sanoi. (STT 11.9.2006). Varapresidentti Cheney sanoi, että Yhdysvalloissa ei ollut nähty terrori-iskua syyskuun 2001 jälkeen. ”Se ei ole sattumaa. Olemme tehneet hemmetin hyvää työtä täällä kotimaassa”, hän sanoi. (Hentunen, 2006). Terrori-iskujen viisivuotispuheessaan Bush sanoi, että ”Osama bin Laden ja muut terroristit piileskelevät edelleen. Mutta viestimme teille on selkeä: Kestipä kuinka kauan tahansa, Amerikka löytää teidät ja tuo oikeuden eteen...Vaikka olemme tehneet virheitä Irakissa, pahin virhe olisi, jos vetäytyisimme ajatellen, että terroristit jättävät meidät rauhaan. He eivät jätä, he seuraavat meitä...Viiteen vuoteen vihollisemme eivät ole onnistuneet tekemään toista iskua maaperällemme, mutta he eivät ole olleet toimettomia...ja me pysäytämme heidät päättäväisesti...Ensimmäisinä päivinä iskujen jälkeen lupasin kansakunnan kaikki välineet taistelussa terroristeja vastaan missä tahansa. Yksi vahvimista asearsenaaleistamme on vapauden voima. Terroristit pelkäävät vapautta yhtä paljon kuin tulivoimaamme...Amerikka on kohdannut pahuuden

aikaisemminkin ja voittanut sen. Joskus se on vaatinut tuhansia hyviä miehiä yksittäisessä taistelussa...Meidän täytyy laittaa sivuun erimielisyytemme ja työskennellä yhdessä kohdataksemme testin, jonka historia on meille antanut. Voitamme vihollisemme. Me suojelemme kansalaisiamme. Ja johdamme 21. vuosisadan ihmiskunnan vapauden sarastavalle aikakaudelle”, Bush sanoi.³⁷

6.6.1 Metafora terrorisminvastaisesta sodasta

Elsilän terroristi-iskun viisivuotispäivänä ilmestynyt piirros argumentoi Bushin hallinnon viiden vuoden taistelun aikaansaannoksilla. Piirroksen asetelmassa terrorisminvastainen taistelu on muutettu metaforisesti ampieisjahdiksi, jossa Bush jahtaa huoneessa ampieiseksi piirrettyä Osama bin Ladenia pesäpallomailan kanssa. Huoneen särkyneet tavarat täydentyvät tulkitsijan mielessä siten, että hän ymmärtää jahtia käydyn jo pidemmän aikaa. Särkyneet tavarat, lommot seinissä ja 11.9.-taulu, joka viittaa syyskuun iskujen päivämäärään, ovatkin Elsilän argumentoinnin kannalta olennaisia. Piirroksen ilmestymisajankohdan huomioiden se tarkoittaa, että Bush on jahdannut jo viiden vuoden

³⁷ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/09/20060911-3.html>

ajan bin Ladenia, lyönyt ”pesäpallomailalla” tuhoisasti ympäriinsä, mutta ei ole onnistunut tavoitteessaan.

Piirroksen asetelma (muoto) on luonteeltaan karrikoivan viihdyttävä, jossa yleisöä suostutellaan nauramaan sankarillis-koomisen Bushin epätoivoiselle yritykselle jahdata järeällä pesäpallomailalla bin Laden -ampiaista. Piirroksen argumentti ja ideologikritiikki paljastuvat kuitenkin suhteessa kontekstiinsa ja muuttuvat vastapolitiikoinnin avulla satiiriksi. Piirroksessa Bushin korostama terrorisminvastainen taistelu ja ”tehtävä historialle” ovat olleet viiden vuoden aikana epämääräistä ”hutkintaa”, jossa osansa ovat saaneet kaikki muut paitsi itse kohde ja bin Laden ”pörrää” edelleen Bushin huoneessa. Tosin ehkä valmiina iskemään, jos tilaisuus tarjoutuu. Pohtimisen arvoinen asia on se, että edustaako huone symbolisesti maailmaa. Jos näin tulkitsee, asettuvat Cheney'n puheet siitä, että ”olemme tehneet hemmetin hyvää työtä kotimaassa” satiiriseen valoon. Piirroksen mukaan muu maailma on saanut kärsiä Bushin militaristisesta terroristijahdistista, joka on aiheuttanut tuhoa ympärillään, mutta ei ole onnistunut tavoitteessaan – bin Ladenin kiinnisaamisessa.

Piirroksen asetelma visualisoi ajankohtaisen tilanteen, mutta mitätöi samalla Bushin puheet siitä, että ennemmin tai myöhemmin amerikkalaiset toimittavat bin Ladenin oikeuden eteen. Piirroksen vastapolitiikkaa mielessään täydentävä tulkitsija ymmärtää, että osuessaan kohteeseensa pesäpallomailan isku tappaa bin Ladenin, sillä huoneen särkyneistä tavaroista päätellen Bushin moukaroinnit ovat olleet painavia. Satiirinen asetelma kritisoi myös Bushin ”ampiaisjahdin” välinettä, pesäpallomailaa. Jos tämän suhteuttaa todelliseen maailmaan, vaihtuu pesäpallomaila amerikkalaiseen instituutioon, armeijaan. Elsilän argumenttina onkin, että Bush käyttää liian järeää asetta bin Laden -ampiaisien kiinnisaamiseen. Bushin aseiden – tässä tapauksessa siis Yhdysvaltain armeijan – ylilyönneissä muut kärsivät. Jos taas Bushin epämääräinen huitominen kestää vielä pitkään, ei huoneesta eli maailmasta ole kohta paljoakaan jäljellä. Tosin piirroksen mukaan ei ole enää ilmestymisajankohtanaan.

6.6.2 Viisi vuotta tuloksetonta sotaa

Piirroksen yleisöasetelma on tyyliä ”me-hän”, joka suostuttelee nauramaan Bushin viiden vuoden ”ampiaisjahdille”, jota hän on toteuttanut maailmassa pesäpallomailansa avulla. Piirros asettaa Bushin politiikan satiiriseen valoon ja kritisoi sitä liian järeiden aseiden käyttämisestä. Asetelma on variaatio lauseesta ”ampua hyttystä tykillä”. Piirroksen asetelmassa osuva vertaus on Bushin piirtäminen huoneeseen. Jokainen tulkitsija voi eläytyä ja kuvitella, millaista jälkeä kyseinen toiminta aiheuttaisi omalla kohdalla. Ampiaisen kuolisi varmasti ”ympäristöystävällisemmin” kärpäslätkän avulla kuin pesäpallomailalla. Piirroksen karrikoivan asetelman absurdin fantasian ymmärtääkin helposti groteskiksi. Nauru ei synny esimerkiksi isovatsaisen Saddam Husseinin ja pienikokoisen Bushin koomisesta ristiriidasta, vaan tällä kertaa inkogruenssiteorian mukaisesti kahden asian metaforisesta rinnastamisesta: bin Ladenin samaistamisesta ampieiseksi ja Bushin politiikan samaistamisesta pesäpallomailalla lyömiseksi.

Yleisön Bushiin kohdistama nauru on luonteeltaan sarkastisen pilkkaavaa, jossa ylenkatseen ja rankaisevan naurun voi tulkita ulottuvan jälleen koko Bushin hallinnon ideologiaa kohtaan. Piirroksen sarkastinen nauru vapauttaa Bushin tarjoamasta romanttisen narratiivin paineesta ainakin tilapäisesti ja tällä aggressiivisella herjaustekniikalla, jossa Bushin hallinnon politiikka näyttäytyy koomisessa ja halveksuttavassa valossa, naurajat voivat osoittaa vihamielisyyttään. Kiertotien avulla hankittu mielihyvä tarjoaa, jos ei nyt ihan vihollisen, niin ainakin nautinnon auktoriteetin voittamisesta. Tällaisen freudilaisen tendenssivitsin lopputuloksena yhdistyykin huojennus- ylemmyys- ja arvonmuutosteoria.

7. JARI ELSILÄN YHDYSVALLAT

Asetin tutkimukseni alussa kolme tutkimuskysymystä: miten ja mitä Elsilä argumentoi pilapiirroksillaan Yhdysvaltojen syyskuun iskujen jälkeisellä politiikalla sekä millainen on Jari Elsilän Yhdysvallat. Miten-kysymykseen vastatakseni käytin poliittisen huumorin tutkimusvälineinä ironiaa, satiiria, parodiaa, metaforaa ja karrikointia. Elsilä käytti ironiaa ja militanttia ironiaa eli satiiria piirtämällä Bushin kohtaamaan Yhdysvaltojen historian neljä tapahtumaa ratsastajajoukon muodossa aavikolla. Asetelmana Elsilä ironisoi Bushin tulkintoja hyvän ja pahan taistelusta, mutta ironia muuttui hyökkääväksi satiiriksi argumentoimalla, että Yhdysvallat on paha. Elsilän ironia mitätöi myös Bushin puheita terrorisminvastaisesta liittoutumasta ”vapaiden kansojen” liittona piirtämällä metaforisesti ”jättiläisten” kädenpuristukset tukahduttumaan Tshetshenian ja Tiibetin siviiliväestön. Ironiastaan huolimatta Elsilän eettisen kannanoton diskurssi oli sävyltään vakava. Elsilän satiiri kohdistui yleensä presidentti Bushiin ja hänen terrorisminvastaiseen taisteluunsa, mutta osansa saivat myös puolustusministeri Rumsfeld ja Yhdysvaltojen armeija. Satiirinen ja sarkastinen kritiikki ulottuivat tähtilipun kautta myös maan johtaviin ideologioihin, vapauteen ja demokratiaan. Öljyntressien argumentointi Irakin sodan motiiviksi ulotti kritiikin puolestaan taloudelliseen liberalismiin.

Elsilän parodioinnin kohteena oli Yhdysvaltojen halu auttaa afgaaneja hillon ja maapähkinävoin avulla. Elsilä yhdisti parodiaansa karrikoinnin keinot, jossa hän käänsi Afganistanin sodan asetelman renessanssin juhlihan naurun tyyliin ylösalaisin. Pelko terroristien biologisista aseista kääntyikin Yhdysvaltojen ”biologiseksi aseeksi” hampurilaisten ja perunalastujen muodossa, joiden avulla ei tulisikaan verisiä ruumiita, vaan liikuntakyvyttömiä talibaneja. Elsilän kritiikki ulottui amerikkalaisten kulttuurisen sokeuden myötä aina amerikanisaatioon asti. Bush puolestaan parodioitiin travestian avulla Don Quijoteksi, joka näkee vihollisia ja turnajaisia ympäri maailmaa. Uskollisena aseenkantajana toimii puolestaan ulkoministeri Condoleezza Rice Sancho Panzan muodossa. Metafora ilmeni piirroksissa sodan piirtämisellä oikeasti peliksi sekä arkielämässä usein käytettävän ”maalitaulu”-sanon visualisoinnilla konkreettisesti Saddam Husseinin vatsaan. Terrorisminvastainen taistelu ja bin Ladenin metsästys visualisoitui puolestaan metaforisesti pesäpallomailalla lyömiseksi ja bin Laden ampieiseksi. Karrikoinnin keinona Elsilä piirsi Bushin yleensä sheriffiksi, mutta myös siis Don

Quijoteksi. Olennaista karrikoinnissa oli se, että se oli kritiikin keino, ei päämäärä itsessään.

Tutkimuksen lopuksi otan tutkijan vapauden pukea sanoiksi Elsilän kymmenen piirroksen tarinan. Samalla se vastaa siihen, mitä Elsilä argumentoi piirroksillaan ja millainen on Elsilän Yhdysvallat.

”Syyskuun iskujen jälkeen Bush väitti, ettei maailma ole nähnyt tällaista paha ja barbarismia aikaisemmin. Lisäksi hän väitti, etteivät pahantekijät ole aikaisemmin nähneet amerikkalaisia toiminnassa, ja tästä tulisi valtava hyvän ja pahan välinen taistelu. Tämä oli kuitenkin turhaa puhetta, sillä juuri USA on ollut historiansa aikana paha pudottamalla muun muassa Hiroshiman atomipommin Japaniin, pommittamalla Pohjois-Vietnamia, sekaantumalla aseellisesti Grenadan sisäisiin asioihin sekä pommittamalla Persianlahden sodassa Irakin pääkaupunkia Bagdadia. USA aloitti terrorisminvastaisen sodan keräämällä maailmanlaajuisen koalition. Maailman ainoan supervallan asemastaan huolimatta Yhdysvallat ei pystynyt käskemään muita maita, vaikka se esittikin joko-tai-asetelmansa, sillä kansainvälinen poliittinen järjestelmä on anarkistinen eikä Yhdysvalloilla ole hegemonista asemaa ylittää muiden maiden tasapainottavaa vaikutusmahdollisuutta. Yhdysvallat ei välittänyt esittää koalitioon liittymiselle pääsykriteereitä, vaan ainoa ehto oli olla joko Yhdysvaltojen tai terroristien puolella. Venäjä ja Kiina käyttivätkin historiallisen tilanteen hyväkseen ja liittyivät koalitioon sillä ehdolla, että länsivallat puolestaan vaikenisivat Venäjän ja Kiinan harjoittamasta Tshetshenian ja Tiibetin kansojen sorrosta. Länsivallat Yhdysvaltojen johdolla olivat valmiit hyväksymään tämän sekä samalla polkemaan ihmisoikeuksia ja siten omien yhteiskuntiensä peruseriaatteita. Tämän vuoksi Bushin puheet vapautta rakastavien kansojen yhteenliittymisestä asettuivat irvokkaaseen valoon, sillä Tshetshenia ja Tiibet halusivat juuri vapautta, mutta länsivaltojen hyväksyessä Venäjän ja Kiinan toimet heidät tukahdutetaan.

Yhdysvallat iski ensimmäisenä Afganistaniin, mutta USA halusi osoittaa erityisesti islamilaiselle maailmalle, ettei se ole vain julma pommittaja, vaan myös jalomielinen auttaja. Tämän vuoksi maa pudotti Afganistanin siviileille ruoka-apuna hilloa ja maapähkinävoita. Kulttuurisessa sokeudessaan amerikkalaiset eivät ymmärtäneet, että tämä voisi aiheuttaa riisiin ja leipään tottuneille afgaaneille ruoansulatus- ja suolistovaivoja. Parodioivalla karrikoinnilla, jossa amerikkalainen kenraali esittää maan

seuraavaksi lihottavan hampurilaisilla ja perunalastuilla talibanit liikuntakyvyttömäksi, sai hyvät naurut amerikkalaisten kulttuurisesta sokeudesta, jonka voi ulottaa aina maan haluun tehdä globalisaation avulla maailmasta itsensä näköinen. Amerikkalaiset kuljettivat Afganistaniin uusimman sotateknologiansa tuotteet ja pommittivat maata ilmavoimillaan. Tämä ei voinut jatkua kuitenkaan loputtomiin, sillä ennemmin tai myöhemmin maan oli ratkaistava maasodan dilemma. Ilmasodassa Yhdysvallat oli kyllä ylivoimainen ja tällaista ”kirurgista” sodankäynnin muotoa kelpasikin näyttää median välityksellä muille. Ajatus maasodasta aiheutti Yhdysvalloille kuitenkin päänvaivaa, sillä maasodassa kaatuisi myös omia sotilaita. Myös talibanit tiesivät tämän ja odottivat malttamattomana ”pelin” seuraavaa vaihetta, sillä silloin heidän fanaattisuutensa pääsisi oikeuksiinsa ja amerikkalaisia lähtisi sinkkiarkuissa takaisin kotimaahansa.

Afganistanin jälkeen USA käänsi katseensa Irakiin, joka oli erityisesti Bushin uuskonservatiivisen hallinnon ”haukkojen” – varapresidentti Cheney, puolustusministeri Rumsfeldin ja apulaispuolustusministeri Wolfowitzin – pakkomielle. Ennen sotaa Bushin hallinto syytti Saddam hallinnon omaavan kiellettyjä joukkotuhoaseita ja tukevan al-Qaidaa. Yhdysvaltojen hallinnon mielestä koko sivilisaatio olikin vaarassa. Bush syytti Irakia YK:n asetarkastajien työn vaikeuttamisesta sekä vaati YK:ta kohtaamaan Irakin kasvavan vaaran. Loppujen lopuksi tämä Yhdysvaltojen ohjaama ”teatteri” oli turhaa, sillä maa oli jo päättänyt suunnata aseensa Saddam Husseinin Irakiin. Ennaltaehkäisevän iskun Kansallisessa turvallisuusstrategiassaan lanseeranut Bush pohjusti sotaa perustelemalla, että vihollisen suunnitelmat tuli repiä ja vastata uhkaan ennen kuin ne tulevat esiin. Tätä tulkintaa kerrottiin myös sotilaille, jotka olivat hyvän edustajana valmiita lähtemään Irakiin viemään maan tähtilipun edustamia arvoja – demokratiaa ja vapautta – sekä lisäksi syrjäyttämään hirmuhallitsija Saddam Husseinin vallasta. Nämä hyväuskoiset sotilaat olivat valmiita kuolemaan myös kuvitteellisen yhteisön nimeltä ”kansakunta” vuoksi. Bushin puheet kätkivät kuitenkin oikean motiivin, sillä Irakin sodan todellisena syynä oli maan öljyntressit. Öljy on puolestaan läheisesti sidoksissa maan talouteen, jota ohjaa taloudellisen liberalismien ideologia.

Vapauttajana Irakiin menneet amerikkalaiset olivat kuitenkin vapauttaja kiduttajan vaatteissa, sillä Abu Ghraibin vankilaskandaali osoitti amerikkalaisten kiduttavan ja nöyryyttävän irakilaisvankeja julmasti. Syytökset kohdistuivat erityisesti puolustusministeri Rumsfeldiin. Hän olikin vastuussa näistä kidutuksista ja samalla hän

polki Geneven sopimuksen pykäliä sekä pyyhki maan tähtilipulla mopin tavoin lattiaa. Rumsfeldin edustaessa Bushin hallintoa myös koko hallinto oli vastuussa vankilaskandaalista. Bushin hallinto ei häpäissyt vain itseään, vaan samalla Yhdysvaltojen lipun edustamia arvoja. Vaikka Irak oli pahasti sekasortoinen, oli Bush valmis viemään amerikkalaisten määrittelemää demokratiaa eli amerikkalaista elämäntapaa vaikka kuuhun asti. Olennaista demokratian viemisessä muihin maihin onkin Yhdysvaltojen asevoimat, sillä maan voima ei lepää niinkään sen arvojen kuin voiman päällä. Sheriffimäisen olemuksen lisäksi Bushia voi verrata Don Quijoteen, joka sekosi päästään luettuaan liikaa ritariromaaneja. Bushin pään sekoittajana voi pitää syyskuun iskuja, jonka jälkeen hän näki joka puolella uhkia ja haasteita. Irakin sekamelskan keskellä hän oli valmis jo kääntämään katseet Iraniin. Ehkä jonain päivänä tämä Surullisen hahmon ritari palaa todellisuuteen ja ymmärtää, että kaikki hänen kuvittelemansa uhat ovat olleet vain hänen mielikuvituksensa tuotetta. Viisi vuotta hän on jo jaksanut heilua tuhoisasti ympäri maailmaa asevoimiensa kanssa, mutta esimerkiksi bin Laden on yhä vapaana.”

Elsilän kuva Yhdysvalloista ei ole mairitteleva. USA esiintyy hyvän edustajana, vaikka sen historia on sotaisia ja paha. Bushin hallinnon ad hoc -asenne unohtaa jalot arvot ja on kulttuurisesti sokea. Irakin sota aloitettiin öljyntressien vuoksi, jossa vapauden vieminen muuttui kidutukseksi. Siitä huolimatta harhakuvitelmissaan elävä Bush olisi valmis levittämään demokratiaa vaikka kuuhun asti. Demokratiainvailun ja terrorisminvastaisen sodan lopputuloksena muu maailma saa kärsiä. Toisaalta Elsilän kritiikin ymmärtää sitä taustaa vasten, että hänen vastapolitiikkansa ironisoi, satirisoi, parodioi ja karrikoi argumenteillaan Bushin romanttista narratiivia. Bushin tulkinnat asioista kääntyvät ”vastarannan kiisken” ajankohtaisessa argumentaatiossa usein päinvastaiseen valoon. Elsilä yhdisti naurun keinoja eri tavalla ja naurun luonne sai sen historian janalta erilaisia muotoja. Välillä yleisöä houkuteltiin nauramaan sarkastisesti Bushin hallinnolle, amerikkalaisille sotilaille, mutta nauru ulottui toisinaan myös Yhdysvaltojen johtaviin ideologioihin vapautteen ja demokratiaan. Bushin parodiointi travestian avulla Don Quijoteksi tai arkielämän metaforan ”maalitaulu” visualisoiminen konkreettisesti Saddam Husseinin vatsaan tuotti puolestaan renessanssin juhlivaa naurua, jossa yksi tulkinta teki Bushin inhimillisemmäksi, mutta jossa kontekstin huomioiminen käänsi parodian kitkeräksi sarkasmiksi. Abu Ghraibin vankilaskandaali sai yleisöltä 1600-luvun rankaisevan naurun. Terrorisminvastaisen koalition kerääminen sisälsi sitä vastoin vain

vakavan diskurssin, ellei piirroksista saanut sadistista naurunautintoa Tiibetin ja Tshetshenian siviiliväestön kärsimyksistä.

Pilapiirrosten argumentaation analysoiminen osoittautui lopulta oletettua haasteellisemmaksi, sillä ne sisältävät runsaasti informaatiota. Internetin keskustelupalstoilla Elsilän piirroksia on luonnehdittu piirroksiksi ”jotka idioottikin ymmärtää”. Tällainen väite sisältää mielestäni oletuksen, että piirroksen voi tulkita vain yhdellä tavalla ja että kaikki antavat piirrokselle saman merkityksen. En ole väitteestä tutkimusprosessin jälkeen yhtä vakuuttunut, sillä analysointivaiheessa piirros ilmeni paikoin kaleidoskooppimaisen monimuotoisena. Piirroksista syntyi ensimmäisen vilkaisun jälkeen nopea tulkinta, joka sai kuitenkin uusia sävyjä ja erilaisia tulkintoja kirjallisuuden ja ajankohtaisten tapahtumien valossa. Sama piirros saattoi saada niin sarkastisen kuin parodisen tulkinnan. Esimerkiksi Maasodan mahdollisuudella politikointi -piirros sekä Bush Quijote -piirros saivat useamman tulkinnan, kun niihin syventyi kirjallisuuden ja metodin avulla. Piirroksen ensimmäisen tulkinnan kohdalla nauru kohdistui usein pilapiirroksen koomiseen asetelmaan, mutta syvällisempi analysointi paljasti huumorin takaa piirtäjän vakavan kannanoton. Esimerkiksi edellä hahmottamani tarina Yhdysvalloista ei sellaisenaan naurata, vaan olisi pikemminkin jyrkkämielinen mielipidekirjoitus. Pilapiirroksessa tarinasta voi kuitenkin visualisoida joukon naurettavia piirroksia, joiden ääressä tulkitsijalla on ”pätkinä purtavanaan”. Pilapiirroksen viestin ymmärtämisessä muoto ja sisältö yhdistyvät ja lopputuloksena on yleensä äkillinen tunne, nauru.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista analysoida Elsilän muita kansainvälisen politiikan toimijoita. Esimerkiksi Israelia, Irakia, Irania, Pohjois-Koreaa, Venäjää ja Kiinaa koskevat piirrokset tarjoaisivat mielenkiintoisen haasteen. Kansallisella tasolla Elsilän ja muiden suomalaisten pilapiirtäjien argumentaatio Yhdysvaltojen politiikasta sekä näiden vertailu keskenään olisi niin ikään yksi jatkotutkimuksen aihe. Erityisen hedelmällisen tutkimusmaaperän tarjoaisi Elsilän ja jonkun amerikkalaisen valtalehden pilapiirtäjän USA-politiikkaa koskevien piirrosten vertaileminen keskenään: mitkä piirrosten teemoista ovat samoja ja missä on eroja. Millaisia metaforia ja karrikoinnin keinoja piirrokset sisältävät. Mitkä asiat ovat argumentoinnin keskiössä ja mitkä jäävät ulkopuolelle. Lisäksi täysin toisen maanosan edustajan – esimerkiksi aasialaisen valtion piirtäjän – piirrosten

analysoiminen rikastaisi tutkimuskohdetta ja antaisi mahdollisuuden vertailla kolmen eri kulttuurin edustajan näkemystä Yhdysvaltojen politiikasta.

LÄHTEET

- Almond, Mark (1999). *Vallankumous. 500 vuotta taistelua muutoksen puolesta*. Helsinki: Otava.
- Anderson, Benedict (1983). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Lontoo: Verso Editions and NLB.
- Aristoteles (1997). *Retoriikka ja runousoppi*. Tampere: Gaudeamus.
- Bacevich, Andrew J. (2002). *American Empire. The Realities & Consequences of U.S. Diplomacy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bahtin, Mihail (2002). *Francois Rabelais – Keskiajan ja renessanssin nauru*. Helsinki: Like.
- Barthes, Roland (1993). *Tekijän kuolema, tekstin syntymä*. Tampere: Vastapaino.
- Bergson, Henri (2000). *Nauru – Tutkimus komiikan merkityksestä*. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Burke, Kenneth (1945). *A Grammar of Motives*. New York: Prentice Hall.
- Burke, Kenneth (1962). *A Grammar of Motives and A Rhetoric of Motives*. Cleveland: The World Publishing Company.
- Burke, Kenneth (1966). *Language As Symbolic Action. Essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley: University of California Press.
- Bush, George W. (2002). *The National Security Strategy of the United States of America*. (Löytyy esim. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020920-6.html>).
- Buzan, Barry & Ole, Waever (2003). *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Buzan, Barry (2004). *The United States and the Great Powers. World Politics in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity Press.
- Chomsky, Noam (2002). *New York 11.9*. Turku: Kustannusosakeyhtiö Sannakko.
- Connors, Joan L. (1998). *Hussein as Enemy. The Persian Gulf War in Political Cartoons*. *Press/Politics* 3(3), 96-114.
- Daalder, I.H. & Lindsay, J.M. (2003). *America Unbound. The Bush Revolution in Foreign Policy*. Washington, D.C.: The Brookings Institution Press.
- de Cervantes Saavedra, Miguel (1992). *Don Quijoten seikkailut*. Hämeenlinna: Karisto.
- Fiske, John (1994). *Merkkien kieli – Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Freud, Sigmund (1983). *Vitsi ja sen yhteys piilotajuntaan*. Helsinki: Love Kirjat.

- Frye, Northrop (1957). *Anatomy of Criticism. Four Essays*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Fukuyama, Francis (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press.
- Hanhimäki, Jussi M. (2004). USA ja imperialismin viimeiset kiusaukset. *Ulkopolitiikka* 2, 25-29.
- Heikka, Henrikki (2002). Hiukan epämiellyttävä mies? Saddam Hussein ja lännen strategiset valinnat. *Ulkopolitiikka* 3, 74-79.
- Heikkilä, Pauli (1988). Entäs sitten jos ei naurata. *Tiedotustutkimus* 1(11), 7-12.
- Hellsten, Iina (1993). Pilapiirroksien poliittisen kysymyksen konkretisoijina. Iltapäivälehtien poliittisten pilapiirrosten semioottista analysointia. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Hellsten Iina (1996). Suomineito avioituu euroherran kanssa. Pilapiirrosten näkemys Suomen EU-jäsenyydestä. Teoksessa Hellsten, Iina & Nojonen, Sami EU kuvastimessa. EU-kysymys pilapiirroksissa ja kampanjakuvissa. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitoksen sarja Z A Z, 1-26.
- Hellsten, Iina (1997). Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitoksen julkaisusarja A 90/1997.
- Herkman, Juha (1998). Sarjakuvan kieli ja mieli. Tampere: Vastapaino.
- Hietala, Veijo (1988). Vallan naurettavat kuvat. *Tiedotustutkimus* 1(11), 13-16.
- Hietala, Veijo (1993). Kuvien todellisuus – Johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.
- Hobbes, Thomas (1999). *Leviathan – eli kirkollisen ja valtiollisen yhteiskunnan aines, muoto ja valta*. Tampere: Vastapaino.
- Huntington, Samuel P. (1997). *The Clash of Civilizations. Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Hutcheon, Linda (1995). *Irony's Edge – The Theory and Politics of Irony*. New York: Routledge.
- Hynninen, Marja (1971). *Pilapiirrostudkimus. Tutkimus suomalaisista pilalehdistä, pilapiirroksista ja piirtäjistä. Taideteollisen oppilaitoksen kuvallisen viestinnän osaston lopputyö*.
- Ikonen, Janne (2006). ”Mitä ei voi sanoiksi pukea”. *Pilapiirroksien journalismina ja komiikka julkisen keskustelun elementtinä*. Jyväskylän yliopisto. Journalistiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.

- Immonen, Piia (1998). Hiiri hallintohierarkiassa. Analyysi ranskalaisista yhteiskuntasuhteista Plantun pilapiirrosten kautta. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Jakobson, Max (2001). Pelon ja toivon aika. 20. vuosisadan tilinpäätös II. Helsinki: Otava.
- Jokisipilä, Markku (2003). Maailmansheriffi umpikujassa. *Ulkopolitiikka* 2, 62-66.
- Kagan, Robert (2003). *Of Paradise and Power. America and Europe in the New World Order*. New York: Alfred A. Knopf.
- Kagan, Robert (2004). Sota legitimiteetistä – kova pala Yhdysvalloille. *Ulkopolitiikka*, 1, 18-22.
- Kalliola, Anna-Kaisa (2004). Bushilainen maailmanrakenne. Jyväskylän yliopisto. Valtioopin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Keegan, John (2004). *The Iraq War*. New York: Alfred A. Knopf.
- Koponen, Susanna (2004). Poliittinen pilapiirros todellisuuden representaationa: merkityksen aikasidonnaisuus. Vaasan yliopisto. Nykysuomen ja kääntämisen laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Korhonen, Keijo (2002a). Haavoittunut jättiläinen. Yhdysvallat syyskuun 2001 jälkeen. Helsinki: Otava.
- Korhonen, Pekka (2002b). Globaali Leviathan. *Ulkopolitiikka* 2, 76-86.
- Koski, Markku (1988). Suuresta naurusta mikrohuumoriin. *Tiedotustutkimus* 1(11), 21-25.
- Kupchan, Charles A. (2002). *The End of the American Era. U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twenty-First Century*. New York: Alfred A. Knopf.
- Kuusisto, Riikka (1996). Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 267-291.
- Kuusisto, Riikka (1999). *Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia. The Rhetorical Frameworks of the United States, British and French Leaders in Action*. Published by the Finnish Society of Sciences and Letters and The Finnish Academy of Science and Letters. Saarijärvi: Gummerus. Väitöskirja.
- Kuusisto, Riikka (2001). Terrorismin vastaisen sotamme perusteluista. *Kosmopolis* 31(3), 79-86.
- Kuusisto, Riikka (2002). Sotaa sanoilla. *Lohja: Suomen Sinibaretiliitto* 2, 10-11.
- Lagerstam, Kaarle (2003). Yhdysvaltojen turvallisuuspolitiikka kylmän sodan jälkeen. *Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitoksen tutkimusselosteita nro 24*. Helsinki: Edita.

- Lakoff, George & Johnson, Mark (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lefever, Ernest W. (1999). *America's Imperial Burden. Is the Past Prologue?* Colorado, USA: Westview Press.
- Lehtonen Mikko (1998). *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko (2001). *Syyskuun yhdenentoista merkitys*. Tampere: Vastapaino.
- Leikola, Anto (1982). *Naurun biologiaa ja muita esseitä*. Juva: WSOY.
- Leppänen, Soile (2002). "Tulevaisuus näyttää mustalta". Kari Suomalaisen pilapiirrosten ulkomaalaiskuva vuosina 1951-1991.
- Luostarinen, Heikki (1994). *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Juva: Hanki ja jää.
- Mandelbaum, Michael (2002). *The Ideas That Conquered the World. Peace, Democracy and Free Markets in the Twenty-First Century*. New York: Public Affairs, a Member of the Perseus Books Group.
- McCartney, Paul T. (2004). American Nationalism and U.S. Foreign Policy from September 11 to the Iraq War. *Political Science Quarterly*, 3(119), 399-423.
- Moshes, Arkady (2005). Ainoastaan Venäjä voi yhä sotilaallisesti tuhota USA:n. Teoksessa Heikka, Henrikki (toim.) *Yhdysvaltain hegemonia – Messiaaninen suurvalta ja sen vastavoimat*. Ulkopoliittinen instituutti, 13-14.
- Mylläri, Juhani (1983). *Poliittinen karikatyyri suomalaisissa pilalehdissä 1868-1917. Taidehistoriallinen ja –teoreettinen tutkimus poliittisen karikatyyrin olemuksesta ja viestintäkeinoista*. Jyväskylän yliopisto. *Studie in the arts* 19. Väitöskirja.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (1996). *Politiikan perusteet*. Porvoo: WSOY.
- Palonen, Kari (1988). *Tekstistä politiikkaan – Johdatus tulkintataitoon*. Hämeenlinna: Vastapaino.
- Perelman, Chaim (1996). *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Kauko (1988). *Valta, nauru ja vastarinta*. *Tiedotustutkimus* 1(11), 3-7.
- Pitt, William & Ritter, Scott (2003). *Irakin sota – Mitä Bush ei halua sinun tietävän*. Helsinki: Like.
- Rantanen, Mika (2000). *Luokkaviha suomalaisissa pilapiirroksissa 1916-1921*. Turun yliopisto. Suomen historian laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Rorty, Richard (1989). *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge: The Press Syndicate of the University of Cambridge.

- Seppänen, Janne (2001). *Katseen voima – Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino.
- Seulamo, Marita & Seulamo, Tarja (1992). *Venäjäkuva suomalaisissa poliittisissa pilalehdissä 1899-1914*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin ja valtio-opin laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Sihvonen, Pekka (2001). USA:n strategia terrori-iskujen jälkeen. *Ulkopolitiikka* 4, 13-22.
- Skinner, Quentin (1972). *Motives, Intentions and the Interpretations of Texts*. *New Literary History* 3(2), 393-408.
- Skinner, Quentin (1996). *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes*. Cambridge: The Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Steen, Sanna (1995). *Huumorin kielelliset keinot Kari Suomalaisen 1980-luvun pilapiirroksissa*. Turun yliopisto. Suomen kielen laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Summa, Hilikka (1996). Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 51-83.
- Surakka-Hirvonen, Louhi (1978). *Poliittinen pilakuva propagandana*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Uino, Ari (1991). *Pilalehtien monenkirjava sukupuu*. Suomen lehdistön historia 8. Kuopio: Kustannuskiila, 293-364.
- Väliverronen, Esa (1998). *Mediatekstistä tulkintaan*. Teoksessa *Media-analyysi – Tekstistä tulkintaan*. Toim. Kantola, A, Moring, I, Väliverronen, E. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 13-39.
- Väyrynen, Raimo (2001). *Kovaa mennään, mutta mihin?* *Ulkopolitiikka* 1, 91-93.
- Weisman, Ze'ev (1998). *Political Satire in the Bible*. Atlanta, Georgia: Scholars Press. Society of Biblical Literature Semeia.
- Wittkopf, E.R., Kegley, C.W. Jr., Scott, J.M. (2003). *American Foreign Policy. Pattern and Process*. Belmont, California: Wadsworth/Thomson Learning.
- Ylönen, Marja (1994). *Vanhuus Rysänperässä*. Kari Suomalaisen pilapiirrosten vanhuuskäsitys. Helsinki: Vanhustyön Keskusliitto.
- Ylönen, Marja (1995). *Karin suomalainen. Pilapiirrookset suomalaisuuden legitimointina*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. *Acta universitatis tamperensis ser. A vol 468*. Väitöskirja.
- Ylönen, Marja (1998). *Karin Suomi. Karin pilapiirrookset suomalaisuuden kuvana*. Porvoo: WSOY.

Ylönen, Marja (2001). Pilahistoria. Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sanomalehti-, aikakauslehti- ja uutistoimistolähteet (STT = Suomen Tietotoimisto)

Henning, Carl (2003). Enemmän kuin tuhat sanaa. Helsingin Sanomat. 25.5.2003, Kulttuuri, B1.

Hentunen, Mika (2004a). Bush: Rumsfeld on tehnyt upeaa työtä. STT 9.5.2004, Ulkomaat 312.

Hentunen, Mika (2004b). Puolustusministeriön kurinpito-ohjeet syyniin Yhdysvalloissa. STT 14.5.2004, Ulkomaat 306.

Hentunen, Mika (2006). USA:n poliitikot varovaisia terrori-iskujen vuosipäivänä. STT 11.9.2006, Ulkomaat 275.

Kaleva 14.9.2001. Venäjä ja Kiina lupautuneet yhteistyöhön. Ulkomaat, 17.

Kaleva 22.9.2001. USA:ssa vaaditaan Saddam Husseinin kukistamista. Ulkomaat, 16.

Kaleva 26.9.2001a. Putin haluaa vapaat kädet Tshetsheniassa. Ulkomaat, 11.

Kaleva 26.9.2001b. Putin moitti tiedustelujärjestelmiä. Ulkomaat, 11.

Linnapuomi, Inka (2004). Hauskatkin pilapiirroksiset ovat vakavasti otettavia kannanottoja. Helsingin Sanomat. 28.9.2004, Kotimaa, A9.

Merikallio, Katri (2001). Vaikeuksia taivaalta. Suomen Kuvalehti 26.10.2001, nro 43, 9.

Rutanen, Reijo (2001). Alku pitkälle sodalle. Suomen Kuvalehti 12.10.2001, nro 41, 10-14.

Sallmen, Eljas (1994). Jari piirtää Kalevaan. Kaleva 10.9.1994. Ei sivunumeroa.

STT 14.1.2003. Bush sanoi kyllästyneensä Irakin temppuiluun. Ulkomaat, 327.

STT 15.1.2003. Tarkastajat tutkivat Saddamin palatsin. Ulkomaat, 177.

STT 16.1.2003. Bush: USA:n kärsivällisyys loppumassa. Ulkomaat, 321.

STT 12.5.2004. Rumsfeld kielsi Irakin vankilaskandaalin peittelyn. Ulkomaat, 013.

STT 13.5.2004a. Rumsfeld puolusteli Yhdysvaltain kuulustelutekniikoita. Ulkomaat, 047.

STT 13.5.2004b. Rumsfeld vieraili Abu Ghraibissa. Ulkomaat, 273.

STT 16.5.2004. Lehti: Rumsfeld hyväksyi kuulustelumenetelmät Irakissa. Ulkomaat, 049.

STT 15.1.2005. ”Olette kaikki tervetulleita Titanin teknojuhliin”. Ulkomaat, 163.

STT 3.2.2005. Condoleezza Rice paikkaamaan suhteita Eurooppaan. Ulkomaat, 237.

STT 11.9.2006. Bush: En unohda koskaan. Ulkomaat, 036.

STT 12.9.2006. Bush: Terrorisminvastainen sota määrää vuosisadan suunnan. Ulkomaat,

015.

STT 30.12.2006. Irakin kriisin käännekohtia. Ulkomaat, 092.

Tiilikainen, Teppo (2001). Maajoukot valmistelevat uusia iskuja. Suomen Kuvalehti 26.10, nro. 43, 16-20.

Ukkola, Jukka (1998). Mooseksesta peijooniin. Kaleva 30.10.1998. Ei sivunumeroa.

Vesikansa, Jarkko (2001). Huippuaseilla sissiarmeijaa vastaan. Suomen Kuvalehti, 26.10, nro. 43, 21-23.

Väyrynen, Raimo (2003). Kova kuiskaaja. Suomen Kuvalehti, 7.2., nro. 6, 20-23.

Internet-lähteet

Don Quijote.

http://fi.wikipedia.org/wiki/Don_Quijote (14.2.2007).

Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War.

<http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/91.htm> (12.2.2007).

Kalevan historiaa

<http://www.kaleva.fi/yhtio/historia.htm> (20.4.2002).

Kemiläinen, Aira. Amerikan nationalismi ja vapauden aate.

<http://www.tsv.fi/ttapaht/036/kemilainen.pdf> (16.7.2006).

Kuva:Abu-ghraib-leash.jpg.

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Kuva:Abu-ghraib-leash.jpg> (16.2.2007).

Seretin, Leena. Konsensus tylsyttää kyniä.

<http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/arkisto/1499/perus/piirros.htm> (23.4.2002).

Suomen 10 suurinta sanomalehteä levikin mukaan 2005.

http://www.sanomalehdet.fi/index.php?valittu_id=3&valittu_aid=10&aaotsikko_id=90&paotsikko_id=3&sisalto_id=114&kieli= (20.2.2007).

The Declaration of Independence.

<http://www.ushistory.org/declaration/document/index.htm> (1.3.2007).

Ylönen, Marja. Suomalainen haarukassa – Mitä pilapiirros kertoo Suomen historiasta.

<http://www.tsv.fi/ttapaht/018/yloinen.htm> (30.11.2006).

Bushin puheita

President George W. Bush's Inaugural Address: 20.1.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/inaugural-address.html> (20.2.2007).

Remarks by the President Upon Arrival at Barksdale Air Force Base: 11.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010911-1.html> (26.1.2007).

Statement by the President in His Address to the Nation: 11.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html> (26.1.2007).

Remarks by the President in Photo Opportunity with the National Security Team:
12.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html> (12.7.2006).

National Day of Prayer and Remembrance for the Victims Of the Terrorist Attacks on
September 11, 2001: 13.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010913-7.html> (26.1.2007).

President's Remarks at National Day of Prayer and Remembrance: 14.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010914-2.html> (26.1.2007).

Radio Address of the President to the Nation: 15.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html> (26.1.2007).

Remarks by the President Upon Arrival: 16.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html> (26.1.2007).

President Building Worldwide Campaign Against Terrorism: 19.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010919-1.html> (29.1.2007).

Address to a Joint Session of Congress and the American People: 20.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> (26.1.2007).

President Freezes Terrorists' Assets: 24.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html> (29.1.2007).

International Campaign Against Terror Grows: 25.9.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010925-1.html> (29.1.2007).

Presidential Address to the Nation: (7.10.2001).

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html> (5.2.2007).

President Rallies Troops at Travis Air Force Base: 17.10.2001.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011017-20.html> (5.2.2007).

President Delivers State of the Union Address: 29.1.2002.

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html> (20.2.2007).

President Thanks World Coalition for Anti-Terrorism Efforts: 11.3.2002.
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/03/20020311-1.html> (20.2.2007).

President Promotes Compassionate Conservatism: 30.4.2002.
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/04/20020430-5.html> (20.2.2007).

President Bush Delivers Graduation Speech at West Point: 1.6.2002.
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html> (20.2.2007).

President's Remarks at the United Nations General Assembly: 12.9.2002.
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/09/20020912-1.html> (20.2.2007).

State of the Union Address: 2.2.2005.
<http://whitehouse.gov/news/releases/2005/02/20050202-11.html> (20.2.2007).

President's Address to the Nation: 11.9.2006.
<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/09/20060911-3.html>). (20.2.2007).

Sekalaiset lähteet

Elsilä, Jari: Re: Käyttölupa piirroksiisi. Vastaanottaja: Antti Tiri. Lähetetty 15.3.2007.

Yksityinen sähköpostiviesti.

Uimonen, Risto: Ohessa vastaukset kysymyksiisi. Vastaanottaja: Antti Tiri. Lähetetty 21.1.2007. Yksityinen sähköpostiviesti.

Ulkolinja: Taistelu pimeydessä. 17.1.2007. TV 1.